

ত্বরণা।

দুঃখপ্রাপ্তি

বন্ধনী নাটক ॥

আমক এই ।

কলিকাতা-শামপুকুরগী নিবাসি

অবস্থা পক্ষামন বন্দোপাধ্যায়

কর্তৃক প্রেরিত স্থানাধু সরল

বজ্র ভাষায় পরারাদি

বিবিধ প্রকার অভি

নব ছন্দে দিব্য ২

নব্য কাব্য স

হিত বির

চিত হ

ইয়া ।

ডে. বেনুজী এণ কোং দিগের ইষ্ট

ইশ্বরাল নামক ছাপা যন্ত্রে বন্ধিত হইল ।

মন ১২৫৪ মাল শকাব্দী : ১৭৬৯ ইং ১৮৪৮ মাল ।

এই পুস্তক বাঁহাতু প্রয়োজন হইবেক আম

পুকুরগীর নং ৪৩ ভবনে তত্ত্ব করিলে

পাইতে পারিবেন ॥

মূল্য ১৫ টাকা মাজা ।

অর্থ গণেশ বন্দনা	১৫
ঐষ্টারস্ত	২
কামিনীর সহিত কুলাচার্য দিগের মিলন	৩
কুলাচার্যের সহিত কামিনীর কথোপকথন	৪
কামিনী ও রঞ্জিনী উভয়ের কথোপকথন	৫
কুলাচার্য গণের রাজার বাগানে হিতি	৭
কামিনী ভুবন মোহনের সহিত ঘটক	৯
গণের সমীপে উপর্ণীত	৯
রাম মানিক্য ঘটকের ভূপাল নগরে গমন	১০
রাম মানিক্য ঘটকের ভূধরের বাটীতে গমন ..	১১
রঞ্জিনী ও কামিনীর কথোপকথন	১২
সুবর্ণা সুন্দরী ও ভূধর মিত্রের কথোপকথন ..	১৩
সুবর্ণা সুন্দরী ও রাম মানিক্যের কথোপকথন ..	১৪
ভুবন মোহনের সজ্জা বিবরণ	১৬
রমণীর সহিত বিপ্র নন্দনের মিলন	১৮
বিপ্র কুমারের সহিত রমণীর কথোপকথন ..	১৯
বিপ্র নন্দনের প্রতি রমণীর প্রবোধ বাক্য	২১
বিপ্র নন্দন আজ্ঞ বিবরণ ও রমণীর ক্রপ বর্ণনা ..	২২
করিয়া ঘুঁড়ি দ্বারা লিপি প্রেরণ করেন	২২
বিপ্র নন্দনের আজ্ঞ বিবরণ	২৫
রমণীর প্রতি সখী গণের জিজ্ঞাসা	২৭
সখী গণের প্রতি রমণীর ভৎসনা	২৮
মেঘমালা ও রমণীর কথোপকথন	২৯

মেঘমালার নিকটে রাজা খেদ	৩১
—গী মেঘমালকে বিপ্র নন্দনকে দেখায়	৩২
বমালার কর্তৃক যাতায়াতের পথ	৩৪
সোহাগিনীর ক্রপ বর্ণন ও বিপ্র নন্দনের } নিকটে গমন }	৩৫
সোহাগিনী ও বিপ্র নন্দনের কথোপকথন .. .	৩৬
সোহাগিনী পুন রমণীকে সমাচার দেয় .. .	৩৯
রমণীর গৃহে বিপ্র নন্দনের গমন	৪১
রমণী বিপ্র নন্দনকে আপন নিকটে বসায় ..	৪২
শূঙ্গার	৪৩
নাগর ও নাগরীর কৌতুক	৪৫
নায়িকার প্রতি নায়কের উক্তি	৪৭
নায়িকার উক্তি	৪৮
নায়কের উক্তি	৫০
নায়িকা নায়ককে সতর্ক করিয়া কহিতেছেন ..	৫১
নায়কের উক্তি	৫১
নায়িকার ব্যঙ্গোক্তি	৫২
নাগরের প্রতি মেঘ মালার ব্যঙ্গোক্তি ..	৫৩
নাগরীর উক্তি	৫৫
নাগরের উক্তি	৫৬
রমণীর গৃহে প্রেম সোহাগীর গমন	৫৭
রমণী ও প্রেম সোহাগীর কথোপকথন .. .	৫৭
রমণীর মান ভঙ্গ	৫৮

মানাস্ত্র নাগরের প্রতি নাগরীর উক্তি .. .	৫
মানাস্ত্র নাগরের উক্তি	৬
নাগরী নাগরের কথার মর্ম .. .	৭
বুবিয়া উত্তর করিতেছেন .. .	৮
নাগরীর প্রতি নাগরের বিনয়োক্তি .. .	৯
নাগরীর উক্তি	১০
রমণীর প্রথম দিবসের খেদ .. .	১১
রমণীর প্রতি নিতিষ্ঠিণীর প্রবোধ .. .	১২
রমণীর দ্বিতীয় দিবসের খেদ .. .	১৩
রমণীর প্রতি ভাবিণীর প্রবোধ .. .	১৪
রমণীর তৃতীয় দিবসের খেদ .. .	১৫
রমণীর প্রতি মোহিণীর প্রবোধ .. .	১৬
রমণীর চতুর্থ দিবসের খেদ .. .	১৭
রমণীর প্রতি সোহাগণীর প্রবোধ .. .	১৮
রমণীর পঞ্চম দিবসের খেদ .. .	১৯
রমণীর প্রতি মেঘ মালার প্রবোধ .. .	২০
রমণীর পুনরুক্তি	২১
মেঘ মালা বাঙ্গ ছলে রমণীকে সান্ত্বনা করে ..	২২
রমণী রাগ ভূরে মেঘ মালাকে ভৎসনা করে ..	২৩
রমণীর প্রতি মেঘ মালার বিনয় .. .	২৪
মেঘ মালার প্রতি রমণীর স্মৃতি বাক্য .. .	২৫

রঘীর প্রতি মেষমলাব প্রবোধ	‘ঞ্জ
রমণীর স্বপ্ন বিবরণ	৭২
গীর নিদ্রা ভঙ্গে বিলাপ	৭৩
হংগিনী ও শ্রেষ্ঠমালার কথোপকথন	৭৫
থ পত্র	৭৬
মণীর পুরুষ বেশ	৭৯
রমণীর বিপ্র নন্দনের বাটীতে গমন	৮১
মাগর মাগরীর দিবসে নিদ্রা	৮২
প্রেম সোহাগী ও প্রমাদিনীর কথোপকথন	৮৪
রমণীর গৃহে প্রমাদিনীর গমন	৮৫
রমণীকে রাণীর ভৎসনা	৮৮
রমণী স্বীয় জননীকে ও বিধাতাকে ভৎসনা করে	৯০
রমণী আপন কলেবূর ও অঙ্গাভরণকে }	৯১
ভৎসনা করত ক্ষপের পরিচয় দেয় }	৯১
রমণী বিলাপ ছলে ঝটু রাজাকে ভৎসনা করে	৯৮
রমণী আপন দ্রুঃখের পরিচয় দ্বারা }	১০২
ঙ্গল বধূ গণকে সতর্ক করে	১০২
রমণ কুল নারী গণকে উপদেশ দেয়	১০৭
ঋষি সমাপ্ত	

ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦ ।

ଅଥ ଗଣେଶ ବନ୍ଧୁ ॥

— ୪୫୭ —

ଲଘୁ ତ୍ରିପଦୀ ଛନ୍ଦ ॥

ବ

ନମୋ ଗଜାନନ, ବିଷୁ ବିନାଶନ, ସର୍ବଦେବ ସାରାଂଶାର । ତ୍ରି
ମନାତନ, ନିତ୍ୟ ନିରିଞ୍ଜନ, ନିଧିଲ କାରଣ ତାର ॥ ନିରାକାରାକାର
କଥନମାକାର, ମଞ୍ଚନେ ନିଷ୍ଠାନ ହୟ । କାମ କ୍ରୋଧ ହୀନ, ବିକାର
ବିହୀନ, ପ୍ରଭୁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦମଯ ॥ ବିଧି ବିଷୁଶିବ, ପଣ୍ଡ ପକ୍ଷିଜୀବ,
ଆୟୁରକପେ ଆଛ ସବେ । ପୁରୁଷ ପ୍ରକୃତି, ତଂହି ଗଣପତି ନାବିକ
ଭବାର୍ଣ୍ଣବେ ॥ ଇଚ୍ଛାୟ ପାଲନ, ମୃଜନ ନାଶନ, ଅନାଯାସେ କର
ପ୍ରଭୁ । ଓକୁପ ଭାବନା, ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଭାବନା ନାହୟ ଭାବନା କଢୁ ॥
ମହିମେ ଅମିମେ, ନା ହୟ ବର୍ଣ୍ଣମେ, ଆଂଗିମେ ନିଗମେ କରୟ । ଓ
ରାଙ୍ଗା ଚରଣ, ସେକରେ ଅରଣ, ନାଥାକେ ମରଣ ଭୟ ॥ ଓପଦ ପୁଜନ,
ଓପଦ-ଭଜନ, ସାଧରେ ସାଧନଯେଇ । ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଗକଳ, ପାଯ ଅବିକଳ,
ନିଜ କରତଳେ ସେଇ ॥ ଶୁରାଶୁରନୟ, ଗଞ୍ଜର୍ବ କିନ୍ନର, ଯୋଗୀ ଝବି
ଶୁଣି ଗଣ । ଚରଣ ବଞ୍ଚନ; କରେ ସର୍ବକଳ, ସକ୍ଷ ରକ୍ଷ ନାଗ ଗଣ ॥
ପ୍ରପଦ ମରୋଜେ, ମାଝେତେ ବିକାଜେ, ଅଥାବ ବ୍ରଙ୍ଗାଶୁଚୟ । ଆମି
ହୀନଅତି, ମାହି ଜାନି ସ୍ତରି, ବର୍ଣ୍ଣବକି ସମୁଦୟ । ପ୍ରଭୁ ଦୈମାତୁର,
ବିଷୁକରଦୂର, ନିଜ ଶୁଣେ ଦୟାକୟ । ଘୁଚା ଓ ଯାତନା, ପୁରା ଓ ବାସନା,
ଦାରେରେ ହୈଯା ମନ୍ଦୟ ॥ ଅଗତିରିଗତି, ଦୁର୍ଜନ ଶୁଗତି, ତୋମା
ଦିଲୀ ଗତି ବାଜି । କହେ ପଣ୍ଡାନନ, ଓରାଙ୍ଗ ଚରଣ, ମୃତ୍ୟ କାଳେ
ଦେଇ ପାଇ ॥

ରହଣୀ କନାଟ ।

ହେଲୁ ବରେ ଶୁସଙ୍ଗାନ କାହିଁ । ମାନା ଦିବି ଦେଶେ ୨, ନା ପାଇସା
ଅରଶେଷେ, ଶେବେ ଆସି ନାପାଯେ ହେଥାଯ । ମନେତେ ଚଲେ
ଗୋଲ ଯୋଗ କରେ ତାଇ, ଭାବି ତାଇ କିକବ ରାଜ୍ଞୀ ॥
ତକ ଶୁନି କାମିନୀ, କହେ ଶୁମଧୁର ବାଣୀ, ଘୋଡ଼ ପାଣି କରିଯା
ନି । କହେ ଦିଜ ପଞ୍ଚାନନ, ଶୁନ୍ମ ସର୍ବଜନ, ହିର ମନ କରେ
ସର୍ବକଳ୍ପ ॥

ଅଥ କୁମରାର୍ଥେ ମହିତ କାମିନୀର କଂଠୋପକଥନ ।

ପରାର ।

ଯାଟକ ଗଣେର ପ୍ରତି କହିଛେ ଶୁନ୍ଦରୀ । ଗୋଟା ଛୁଇ କଥା ଆମି
ନିବେଦନ କରି ॥ ଧନବାନ ପାତ୍ରେ ରାଜୀ ଦିବେ କନ୍ୟା ଦାନ । କିମ୍ବା
କରିବେକ ଦାନ ଦେଖେ କୁଳବାନ ॥ ଶୁନ୍ନିଯା ମେକଥା କହେ ଯତେକ
ଘଟକ । ଭାଲ କଥା ଜିଜ୍ଞାସିଯା ନାଗାଲେ ଚଟକ ॥ ଶୁନ୍ମ ମବିଶେଷ
ବଲିଗୋ ତୋମାଯ । ଧନବାନ ପାତ୍ର ନାହିଁ ମେ ଭୁପତି ଚାଯ ॥
କୁପବାନ ବିଦ୍ୟାବାନ କୁଳବାନ ହୟ । ହେଲୁ ବରେ ପ୍ରସ୍ତୋଜନ କହି
ଶୁନିଶୟ ॥ ଏକଥା ଶୁଧାଲେ କେନେ ମନେତେ କି ଆଶ । ବଜ
ଦେଖି ଓଗୋ ବାଛା କରିଯା ପ୍ରକାଶ ॥ କାମିନୀ ବଲିଲ ବଲି
ଆଜିକାର କାଲେ । ଧନୀ ଚାଯୁ କିବା ତୁଃଥି ଧନୀ ଘନୀପାଲେ ॥
ଭାଲ ଥାବେ ଭାଲ ଅଲକାର ପ୍ରିରିରେ । ପରିମ ହୁଥେତେ ଚିରଦିନ
ରହିବେକ ॥ କଥନ ବାପେର ରମ୍ଭି ରବେ ତୁଇମ୍ବୁସ । କଥନ ଶୁଶ୍ରର
ବାଡ଼ି ରବେ ବାରୋ ମାସ ॥ ମଧ୍ୟେ ସାତାହାତ ଏକପ କରିବେ ।
ଅର୍ଥାତ୍ କନ୍ୟାର ଭାର ଖାଲାସ ହେବେ ॥ ଆରକି ଆହରେ ତେ
ମ୍ରି କୁଲେର ସୌରତ । ଏକ୍ଷେଷେ ହେବେଛେ ଦେଖେ ଧନେର ଗୌରର ॥
ଅତଏବ ବାର୍ତ୍ତ କିକହିବ ଅୟର । ଏ ତୁଃଥି ଅଜ୍ଞ ଦହେ ମତତ୍

ରମଣୀ ଲାଟକ ।

ଆମାର ॥ ଭୁବନ ବିଜୟ ଗୁଣେ ବୋଲିପାଇଯା ମୋର । ଶୁଚତୁର୍ଯ୍ୟ
ମତିମାନ ନବୀନ କେଶୋର ॥ କୃପେର କିକବ କଥା ଭୁବନ ମୋହନ ।
କୃପ ଦେଖେ ନାମ ରାଧି ଭୁବନ ମୋହନ ॥ ଆର କୃପ ଶୁଣ ପାଇ
ଦେଖେ ସର୍ବଜଳ । ସମ୍ବନ୍ଧ ନିର୍ବନ୍ଧ ହେଣ୍ଟ ଆମେ କତଜନ ॥ ଏହି
ନାହିଁ ଟାକା କୁଡ଼ି ତାହେ ଭଗ୍ନ ବାଡ଼ି । କୃତେ ହୈତେ ଦେଖିବୁ
ପଲାୟତାଡ଼ାତାଡ଼ି ॥ ତାଟ ଶୁଧାଇନୁ ଆମିତୋମା ସବାକାୟ ।
କୁଳବାନ ପାତ୍ର ସଦି ସେରାଜନ ଚାଯ ॥ ତବେ ସଦି ବୋନିପୋଟି
ଲଇଯା ମକଲେ । କୁପା କରି ବିଭା ତାର ଦେହ ମେହି ହଲେ ॥ ତବେ
ଦୂରେ ଯାଏ ଆମ୍ବ ସବାକାର ଛୁଟ । ଅନାହାରେ ଯରି ସଦି ତବୁ
ପାବ ଶୁଟ ॥ ଜିଜାମେ ଘଟକ ଗୁଣେ ଶୁନିଯା ତଥନ । ବଳ ଦେଖି
ହୟ ମେହି କାହାର ନନ୍ଦନ ॥ କାମିନୀ ବଲିଲ ଶୁନ ବଲି ମମାଚାର ।
ରଙ୍ଗନୀର ଛେଲେ ମେହି ବୋନିପୋ ଆମାର ॥ ହାମିଯା କହିଲ
ତବେ ଘଟକ ମକଲ । ବାପେର କି ନାମ ତୀର ଶୁନି ତାଇ ବଲ ॥
ଲଙ୍ଜାପାରେ କହେ ଧନୀ କରିଯା ବିନୟ । ଭୁଧର ମିତ୍ରେରଶୁତ କହିନୁ
ନିଶ୍ଚଯ ॥ ଶୁନି ଭୁଧରେର ନାମ ଘଟକ ସତେକ । ପ୍ରଶଂସା କରିଯା
କଞ୍ଚ କହିଲ ଅନେକ ॥ ବଟେଇ ମିତ୍ର କୁଳେ ମୟ ତୁଳ୍ୟ ତାର । ଏକଣେ
ନା ଦେଖି ମୁକ୍ତି କୁଳୀନ ଯେ ଆର ॥ ତାମ ଦେଖି ବୋନିପୋରେ
ଦେଖିବକେମନ । ଅୁଧିକ ବିଲସ ଆର ନାମହେ ଏଥନ ॥ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତା
ହୟ ଧନୀ କୁହେ କୁହୁହୁଲେ । ଏ ଉଦ୍‌ୟାନେର ମାରେ ବୈସଗେ ମକ
ଲେ ॥ ବାଟିତେ ମାହିକ ହାନ ବଲି ମେ କାରଣ । ରାଜାର ବାଗାନେ
ଯେତେ ଲାହିକ ବାରଣ ॥ ଏଥନି ଦେଖାବ ଆନି ଭୁବନ ମୋହନେ ।
ଏତାଙ୍ଗି ଗେଲ ରାମ । ଆପନ ଭବନେ ॥ ଶୁନ୍ମତି ସର୍ବଜନ ପଞ୍ଚାନନ୍ଦ
ବୟ । ବିଧିର ମିକଙ୍କ ବାହା ତାହାଇ ମେ ହୟ ॥

ରମ୍ଭୀ ନାଟକ ।

କାମିନୀ ଓ ରମ୍ଭୀ ଉତ୍ତରେ କଥୋପକଥନ ।

ଶଦ୍ୟ ।

କାମିନୀ ଆପନି ଅମନି ଦ୍ରତ୍ତ ଗାମିନୀ ହଇୟା ନିଜ ଭବନେ
ମିଳିବା ଆମଦେ ପ୍ରମୋଦେ ଆହୁତାଦେ ଆଟଖାନା ହଇୟା ବା
ଦୂର ଦ୍ୱାର ହଇତେ ଉଚ୍ଚତଃଥରେ ଡାକିତେ ଲାଗିଲ ଓଲୋ ରଙ୍ଗନୀର
ଶୈତ୍ର ବେରିଯେ ଶୁଣେଲୋ ସର ଛୁଡ଼ି ଉତ୍ତର ଦେଇନା କେନେ ଏମନ
ମମୟେ କୋଥାଯ ମତେ ଗେଲ କାମିନୀର ହାଁକ ଡାକ ଅବଶ୍ୟକ
କରିଯା ବାଟିର ଭିତର ହଇତେ ରଙ୍ଗନୀ ଉତ୍ତର କରିତେ ଲାଗିଲ
କେନେଗା ଏତ ଡାକା ଡାକି କର୍କିସ କେନେ ଏହି ସେ ଆମି ଯାହିଁ
ଏକଟୁକି ଆର ତର ସୟନା ଗାଠିଛା ବଲିଯା ସମ୍ମଧୁ ଥେ ଆସିବାତେ
କାମିନୀ କହିତେଛେ କୋଥାଯଛିଲି ତୁଇରେ, ନାହିଁତେ ଗିଯାଛି
ଜାମ ଓ ମା ଏହିକି ତୋର ନାହିଁତେ ଯାଓଯା ବୋଧ ହୟ ତୁଇ ସେମ
ଏଷା ନୂତନ ପୁଞ୍ଜରକେଟେ ନେଯେ ଆଲି ତୁଇ ତୋ ଏଥି ଯାଶନାହିଁ
କୋନ ଯୁଗେ ଗିଯାଛିଲି ଆର ଏହି ଆଲି କେନେଗା ବଡ଼ ଦିନି
ତୁମି ଓ ବାଜାରେ ଗେଲେ ଆମି ଓ ବୁଡ଼ାଟିକେ ମୁଖ ଧୋବାର ଜଳ
ଦିଯା ଗେଲେଇ କାମିନୀ କହିଲ ମେ ଯାହକୁ ବୋନ ଆର ଶୁନେ
ଚିସ ଆମି ସଥନ ବାଜାରେ ଘାଇ ତଥନ କଥକ ଶୁଣିଲି ଘଟକେର
ମଙ୍ଗେ ରାଜ ପଥେ ଦେଖା ହଲୋ ତାଦେର ଜିଜ୍ଞାସା କଲେମ କେଗା
ତୋମରା କୋଥାଯ ଯାଇତେଛେ ତାରା କହିଲ ଆମ୍ବରା ପୁଟକ ମଞ୍ଚୋଧ
ନଗରେ ଶୁରେନ୍ଦ୍ର ରାଜାର କନ୍ୟା ରମ୍ଭୀ ତାହାର ବିବାହ ହିବେକ
ମେହି ମିମିକ୍ତ ବରପାତ୍ର ଅନ୍ଧେବଶ କରିତେଛି ଏହି ଶୁନେ ଆମି
କହିଲାମ ସେ ଆମାର ଏକଟି ବୋରିପୋ ଆଛେ ତାର ନାମ ଭ
ବନ ମୋହନ କିନ୍ତୁ କୃପେ ଶୁଣେ କୁଳେ ଶୀଳେ ମୁକ୍ତିମାନ ଏହି

ରମ୍ଭଣୀ ମାଟକ ॥

ଟାକା କଡ଼ି ନାହିଁ ଏହି କଥା ଶୁଣେ ଆକ୍ରମିକ ଜିଜ୍ଞାସା କଲେ ।
ମେ କାର ବେଟା ଆମି ବୋନ ଭୁଲେ ହେଉଥାମ କଲେଯମ ଆମା
ଏହି କଥା ଶୁଣେ ତାରା ଖିଲଇ କୋରେ ହେସେ ଗଡ଼ିଯେ ପାଇଁ
ଜିଜ୍ଞାସା କଲେ ତାର ବାପେର ନାମକିବଳ, ଆମି ସମୁଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟା
ଦିବାତେ ମିତ୍ରଜାର ନାମ ଶୁଣେ ତାରୀ ବିନ୍ଦୁର ପ୍ରଶଂସା କରି
ଶେଷ ଭୁବନମୋହନକେ ଦେଖିତେ ଚାହିଲ ଆମି ଆଦେର ରାଜ
ବାଗାନେ ବସିତେ ବଲିଯା ତୋର ଛେଲେକେ ଲଈତେ ଆସିଯାଛି
ରଙ୍ଗିଣୀ ଏକଥା ଅବଶ କରତ ମିତ୍ରବୁଢ଼ାକେ ସଂବାଦ କରିଲେ ବୁଢ଼ାଟି
କହିଲ ତୋରା ହୁଇ ବୋନେ ବାଯ ଭାଲ ହୟ ତାଇ କର ଆମାର
କିଛୁ ତେହି ଅମତ ନାହିଁ ତଦନନ୍ତର ହୁଇ ଭଗ୍ନୀ ଏକେତ୍ର ହଇଯା ମୋ
ହନକେ ସାଜାଇଯା ଶେଷେ କାମିନୀ ଆପନି ମଙ୍ଗେ ଲଈଯା ସଟକ
ମମୀପେ ଗମନ କରିଲ

କଳାଚାର୍ଯ୍ୟ ଗଣେର ରାଜାର ବାଗାନେ ହିତି ।

ତ୍ରିପଦି ।

ହୋଥାଯ ସଟକ ଗଣେ, ପରମ ଆନନ୍ଦମନେ, ସର୍ବଜନେ ଉଦ୍ୟାନେତେ
ଯାଯ । ତଥାଯ ପ୍ରବେଶ କୋରେ, ମର ନିରୀକ୍ଷଣ କରେ, ନିରସ୍ତରେ ହର
ବିତ କାଯ ॥ ଅତି ମନୋହର ଶୋଭା, ଦେବତାର ମନୋଲୋଭା,
ଜିନି ଶୋଭା ନନ୍ଦନ କାନନ । ନାନା ଜାତି ତଙ୍କ ଯତ, ଶୋଭା
କରେ ନାନାମତ, କରୁକତ ନାୟାୟ କଥନ ॥ ଉଦ୍ବାଲ ତମାଲ ତାଲ,
ପିଯାଲ ବିଶାଳ ଶାଲ, କୃତମାଲ ରସାଲ ମିମୁଲ । ପାରୁଲ ବକୁଲ
କୁଲ, ପୀଚୁଲ ନିଚୁଲ ତୁଲ, ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ଲ ବଞ୍ଚୁଲ ବିଦୁଲ ॥ ଅଶ୍ଵ
କିଂଶୁକ ବକ, ଗନ୍ଧରାଜ କୁରୁବକ, ଭୂଚନ୍ଦ୍ରକ ଚନ୍ଦ୍ରକ ଟଗର । ଅନ୍ତରୀ
ମୀ ଚନ୍ଦ୍ର ମଲିକା, ଗୋଲାପ ଗାଁଦା ମଲିକା, ଶୋକାଲିକା କନ୍ତୁରୀ

ରମଣୀ ନାଟକ ।

କେଶର ॥ ଶେଁଡ଼ିତି ଜନ୍ମକୁରବି, ପୁନାଗ ରାଧାମାଧବି, ରବିମୁଖି
କେଯା କୁନ୍ଦ ଜୀତି । ମାନିତି ଯୁତି ରଙ୍ଗନ, ହଳପଞ୍ଚ ସୁଶୋଭନ
ପ୍ରଚିକନ୍ତ, କୁମୁଦ ପ୍ରଭୃତି ॥ ନାନା ଜୀତି କୁଟେ କୁଳ, ସୌରବେର
ହି ତୁଳ, ଅଲିକୁଳ ମଧୁ ଲୋଭେ ଧାଯ । ଉଦ୍ୟାନେର କୁଞ୍ଜେଇ, ମୁ
ତୁଞ୍ଜେ ପୁଞ୍ଜେଇ, ଗୁଞ୍ଜେଇ ରଞ୍ଜିଯା ଭୁମୟ ॥ ନିରନ୍ତର ପିକ ବରେ,
ହୁଇ ରବ କରେ, ପଞ୍ଚଶ୍ଵରେ ସୁମଧୁର ଗାୟ ॥ ବସନ୍ତ ନିତ୍ୟ ତଥାୟ,
ମନ୍ଦରା ଡ୍ରାଲାବୟ ମରି ହାୟ ପୁଲକିତ କାୟ ॥ ତରୁଚର ଫଳ
କୁଳେ, ନିମ୍ନ ମୂଳେ ଆଛେ ଝୁଲେ, ଦେଖେ ଭୁଲେ ଯୋଗି ଝବି ଗଣ ।
ହେନ କରି ଅନୁମାନ, ସେଥାନେ ବିରାଜମାନ, ରତ୍ନ ପତି ସଦା
ସର୍ବକ୍ଷଣ ॥ ମଧ୍ୟଶ୍ଵଳେ ସରୋବର, ଦେଖିତେ ଅତି ସୁନ୍ଦର, ମନୋହର
ସାଟି କିବା ଚାରି । ଜଲେର ମାଧ୍ୟମ୍ୟ ଭାବ, କି କବ ତାହାର ଭାବ
ବାର ଭାବ ଭାବିତେ ନା ପାରି ॥ ବିକଶିତ ଶତଦଳ, କୋକମଦ
ନୀଲୋଏପଳ, ମୁନିର୍ବଳ୍ କୁମୁଦ କହ୍ଲାର । ତାହେ ହିଲୋଲେର
ଭରେ, ସଦା ଟଲମଳ କରେ, ଶୋଭା କରେ ଅତି ଚନ୍ଦ୍ରକାର ॥
ଡାହକ ଡାହକୀ ଗଣେ, ଥଞ୍ଜନ ଥଞ୍ଜନୀ ସନେ, ହଷ୍ଟମନେ ଝାଁକେଇ
ତାଯ । ଚକୋର ଚକରୀ ରଙ୍ଗେ, ରାଜହଂସ ହଂସୀ ସଙ୍ଗେ, ରଙ୍ଗେ ରଙ୍ଗେ
ଖେଲିଯେ ବେଡ଼ାୟ ॥ ଅବଧୀତ ଜଟାଧାରୀ, ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବାହ୍ସ ସାରିଇ,
ବ୍ରଙ୍ଗଚାରୀ ପରମହଂସ କତ । ରାମାଏ ନାଗା, ସନ୍ତ୍ୟାସୀ, ପଞ୍ଚ
ତପା ତୀର୍ଥବାସୀ ଯୋଗୀ ଝବି କତ ଶତରୁ ॥ ଫକିର ଭିକ୍ଷାରୀ
ଗଣ, ନେଡ଼ା ନେଡ଼ି ଅଗଣନ, ସର୍ବକ୍ଷଣ ପଙ୍କପାଳ ମତ । କାନା
ଖୋଡ଼ା ମୁଦ୍ରା, କତ୍ରି ବୈଶ୍ୟ ଦିଜଚର, ମୁଥେ ରଯ ତଥା ଅବିରତ ॥
ଶଦାଭ୍ରତ ସାରିଇ, କତଇ ବନ୍ଧିତେନାରି, ଆହା ମରି ନା ହେଇ
ଏମନ୍ତ ସତନ୍ତରା ସଦାଭ୍ରତ, ଚିହ୍ନିତ ନିଯମ ମତ, ଆଛେ ଯତ

ରମଣୀ ନାଟକ ।

ଜାତି ସେ ସେମନ ॥ ଅମ୍ବଖ୍ୟ ଭୂତ୍ୟ ରହୁଥୁର, ବିଶେଷ କି କବ
ତାର, ଅନିବାର ନିଯୁକ୍ତ ସେବାୟ । ଏବେ ଯାଇ ଆର ଆସେ,
ମକଳେ ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ଵାଷେ, ମିଷ୍ଟିଭାଷେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ହୃଦୟ ॥ ଯତୁ କୁଳ୍ଟି
ଚାର୍ଯ୍ୟଗଣ, କରି ସବ ଦରଶନ, ଅନୁକ୍ରମ ପ୍ରଶଂସେ ରାଜାରେ
କାମିନୀ ହେବ ସମୟ, ତଥା ଉପନୀତ ହେବ, ସଙ୍ଗେ ଲାଯେ ନିଜ
ବୋନିପୋରେ ॥ ସଶୋର ଜେଲାଯ ଧାମ, ଦିଜ ରାମତନୁ ନାମ,
କାମାଲପୁର ଗ୍ରାମେ ନିକେତନ । ସାଗର ଦହ ବନ୍ଦ୍ୟ ଘାଟି,
କୁଳାଂଶେତେ ବଡ଼ ଧାଟି ତାହାର ତନୟ ପଞ୍ଚାନନ ॥

କାମିନୀ ଭୁବନ ମୋହନେର ସହିତ ସ୍ଟକ
ଗଣେର ସମୀପେ ଉପନୀତ ॥

ପରାମାର ॥

ସ୍ଟକ ନିକଟେ ଆସି କାମିନୀ ତଥନ । ଉପନୀତ ହୈଲ ଲାଯେ
ଭୁବନ ମୋହନ ॥ କି କହିବ ମୋହନେର କପେର ଚଟକ । ଦେ
ଖିଯେ ଶୁହିତ ହଇଲ ସତେକ ସ୍ଟକ ॥ ସମାଦରେ ସବେ ତାରେ
ବସାଯେ ତଥନ । ଜିଜାମିଲ କତ କଥା ନାୟାର ବର୍ଣନ ॥ ଦେଖେ
ଶୁନେ କହିଲେକ କୁଳାଚାର୍ଯ୍ୟଗଣ । କନ୍ୟା ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ଭୂଧର
ନନ୍ଦନ ॥ ନାହିକ ସୁନ୍ଦେହ ଇଥେଶ୍ଵର ବଲି ମାର । ଇହାର ସହିତ
ଦିବ ବିବାହ ତାହାର ॥ ପ୍ରଥମେ ରାଜାରେ ଗିଯେ ସଂବାଦ କରିବ ।
ପଞ୍ଚାତେ ଆସିଯେ ପାତ୍ରେ ଲାଇୟା ଯାଇବ ॥ ହେବତେ
କାମିନୀରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟା କରିୟା । ତଥା ହିତେ ଗେଲ ସବେ ବିଦ୍ୟାରୁ

ରମଣୀ ନାଟକ ।

ହଇଯା ॥ ଶୁନୁହ କଣ୍ଠୀ କହେ ଦିଜ କବିବରେ । ବିବାହ
ହଇବେ କିନ୍ତୁ ଭୋଗ ହ'ବେନା ପରେ ॥

ରାମ ମାନିକ୍ୟ ସ୍ଟକ୍ଟେର ଭୂପାଳ ନଗରେ ଗମନ ॥.

ପର୍ଯ୍ୟାର ॥

କୃଷେତେ ସ୍ଟକ୍ଟେର 'କିଛୁ ଦିନ ପରେ । ଉପନୀତ ହୈଲ
ଆସି ସନ୍ତୋଷ ନଗରେ ॥ ରାଜାର ନିକଟେ ସବ କୈଳ ନିବେଦନ ।
ଭୂଧର ମିତ୍ରେର ନାମ ଶୁନିଯା ରାଜନ ॥ ଆନନ୍ଦ ସାଗରେ ଭାବୀ
କହିଲା ତଥନ । ବଟେୟ ମିତ୍ର କୁଳେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମେହି ଜନ ॥ ମନେୟ
ମଦା ମୋର ଆଛିଲ ବାସନା । ଭୂଧରେର ପୁଅ ହୈଲେ ଅନ୍ୟେରେ
ଦିବନା ॥ ଅତଏବ ବିଲଞ୍ଘେ ନାହିକ ପ୍ରଯୋଜନ । ଅବିଲଞ୍ଘେ ଭୂପା
ଲେତେ ଯାହ ଏକଜନ ॥ ବରପାତ୍ରଲୟେ ଶୀଘ୍ର ଆସିବେ ହେଥାୟ ।
କୋନ ମତେ ବିଲଞ୍ଘ ନା କରିବେ ମେଥାୟ ॥ ଏତଶୁଣି କୁଳାଚାର୍ଯ୍ୟ
କହିଲ ତଥନ । କଲ୍ୟ ଆମି ତଥାକାରେ କରିବ ଗମନ ॥ ଏତ
ବଲି ସକଳେତେ ବିଦାୟ ହେଲ । ପରଦିନ ଚୂଡ଼ାମଣି ଗମନ
କରିଲ ॥ କ୍ରମେୟ ଯାଇ ଦିଜ ସରସ ଅନ୍ତରେ । ବୈଦ୍ୟନାଥେ
ଉ ପ୍ରାରିଲ କିଯନ୍ତି କାଳାନ୍ତରେ ॥ ଦେବତା ଦୁର୍ଲଭ ସ୍ଥାନ ହେରି
ଦିଜିବର । ବଲେ ନାହି ଦେଖି ହେନ ସ୍ଥାନ ମନୋହର ॥ ସ୍ଵର୍ଗେର
ମଦୃଶ ମେହି ସ୍ଥାନେରେ ବାଖାନି । ସେ ସ୍ଥାନ ବର୍ଣ୍ଣିତେ ହୈଲ
ଅମ୍ବକୁ ଲେଖନୀ ॥ ଭକ୍ତି ଭାବେ ପ୍ରଥମୀୟେ ଲୋଟାଯେ
ଧରଣୀ । ତାର ପରେ ସ୍ନାନ ହେତୁ ଗେଲ ଚୂଡ଼ାମଣି ॥ ସ୍ନାନ
କରି ଶୁଚି ହେଯେ ତବେ ଦିଜିବର । ପ୍ରବେଶ କରିଲ ଗିଯେ
ଅନ୍ଦିର ଭିତର ॥ କଲିକାତା ମଧ୍ୟେ ଥ୍ୟାତ ଶ୍ୟାମ ସରେବର ।
ତୁଥୀର ବିବାସ ପଥାନନ କବିବର ॥

ରମ୍ଣୀ ନାଟକ ।

ରାମ ମାନିକ୍ୟ ସ୍ଟଟକେର ଭୂଧରେ ॥ ଟାତେ ଗମନ ॥
ପଯାର ॥

ସ୍ତବ ଜପ ପୂଜା ହୋଇ କରି ସମାପନ । ତିନ ଦିନ ମହାସୁଧେ
କରିଲ ବଞ୍ଚନ ॥ ପରେ ତଥା ହୈତେ ଦ୍ଵିଜ କରିଲ ଗମନ । ଭୂପାତ
ନଗରେ ଆସି ଦିଲ ଦରଶନ ॥ କ୍ରମେ ନିଗରେତେ ପ୍ରବେଶ କରି
ଲ । ଭୂଧରେ ବାଟିତେ ସ୍ଟଟକ ଦେଖା ଦିଲ ॥ ହେରିଯେ ତାହା
ରେ କହେ କାମିନୀ ତଥନ । କେତୁମି ଆଇଲେ ହେତା କିସେର
କାରଣ ॥ ଶୁଣି କାମିନୀର ବାଣୀ ଦ୍ଵିଜବର କଯ । ସନ୍ତୋଷ
ନଗର ହୈତେ ଏଲେମ ନିଶ୍ଚଯ ॥ କନ୍ୟାର ବିବାହ ଦିବେ ସରେନ୍ଦ୍ର
ରାଜନେ । ଭୂଧର ମିତ୍ରେର ପୁଅ ଭୁବନମୋହନେ ॥ ତାହାରେ
ଲଈତେ ଆମି ଆସେଚି ହେତାର । କହିଲାମ ପରିଚୟ ସକଳି
ତୋମାର ॥ ବିବାହେର ନାମ ଶୁଣି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା ଚିତେ । ଆସନ
ଆନିଯା ଦିଲ ସ୍ଟଟକେ ବସିତେ ॥ ବସିଲେନ ରାଶ୍ମାନିକ୍ୟ ହରଷିତ
ଘନେ । ଡାବାଯ ତାମାକ ସାଜିଦିଲ ତତକ୍ଷଣେ ॥ କହିଲେନ
ଛୁଡ଼ାମଣି ତବାକ ନା ଖାଇ । ତବେ ଲଈ ସନ୍ୟପି କିଞ୍ଚିତ ଲସ୍ୟ
ପାଇ ॥ ବ୍ୟାକଲିନୀ ହୟେ ଧଳୀ ମନ୍ତ୍ରା ହିଇୟେ । ଅନଳେ ଦୋ
କ୍ଷାର ପାତ ଉତ୍ତପ୍ତ କରିଯେ ॥ ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଗୁଡ଼ା କରି ଆନି
ରାମା ଦିଲ । ନସ୍ୟ ପାଯେ କୁଳାଚାର୍ଯ୍ୟ ଆମୋଦ ବାଡ଼ିଲ ॥
ରାଶିର ନସ୍ୟ ନୁକ୍ତକେଦେଇ ଘନ୍ର । ବଲେ ଦନ୍ୟ ଦନ୍ୟ ମିତ୍ର ନାଦେଖି
ଏମନ ॥ ହେନ କାଳେ ଆଲୋ ତଥା ଆପନି ଭୂଧର । ବସାଇଲ
ଦ୍ଵିଜ ତାରେ କରି ସମାଦର ॥ ଛୁଇଜନେ କଥୋପକଥନ ହିଲ
ସତ । ବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣିତେ ଆମି ହଲେମ ବିରତ ॥ ଭୁବନମୋହନେ
ଦ୍ଵିଜ ଚାହିଲ ଦେଖିତେ । ଶୁଣିଯା କାମିନୀ ଗେଲ ମୋହମେ ଆ

ରଙ୍ଗି ନାଟକ ।

ନିତେ ॥ ଦ୍ରତ୍ତଗତି ହସି ଧନୀ କହେ ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ଵରେ । ଶୁନ୍ମ
ସର୍ବଜନ କହେ କବିବରେ ॥

ରଙ୍ଗି ଓ କାମିନୀର କଥୋପକଥନ ।,
ଗନ୍ଧ ।

ଓଲୋ ରଙ୍ଗି, ୨ କେନେଗୋ ବଡ଼ଦିଦି, ମର ଛୁଡ଼ି ଡିଇ କୋଥା
ଯଲୋ, କେନେଗୋ ଆଖି ରାନ୍ନାସ୍ତରେ, ଅଁ ମଲୋ ତବୁ ବୋରିଯେ
ଏସେନା କେନ୍ଲୋ, ଆରେ ଆମାର ଟେଂଡୋର ରାନ୍ନା, ମର ଛୁଡ଼ି
ଏଥନ ଫେଲେ ରେଖେ ଆଯ ଆରକି ରାନ୍ନା ବାନ୍ନା ଭାଲ ଲାଗେ,
ନୟ ଏକଟୁ ବେଳା ହବେ ଏହି ବହିତୋ ନୟ, ମଳ୍କକଗେ ତାଯ ଆର
ମିତ୍ର ବୁଡ଼ାର ପିଣ୍ଡି ଚାଁ ଯେ ଯାବେ ନା, ରଙ୍ଗି ଏହି କଥା ଶ୍ରବନ
କରତ ସଂମୁଖେ ଆସିଯା କହିତେଛେ, ତୋର କି ହେବେହେ ଗା,
ଏତ ଏଲୋ ମେଲୋ ବକ୍ଚିସ କେନେ, ଯା ମୁଖେ ଆଇମେ ଏକ
ଟା ବଲୋଇକି ହୟ, ଆରେ ଛୁଡ଼ି, ବଲିକି ସାଧକରେ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର
ରାଜାର ବାଡ଼ି ଥେକେ ଏକ ଜନ ବୁଡ଼ା ଘଟକ ଏସେହେ ଭୁବନକେ
ନିତେ, ତାର ମେଯେର ସଙ୍ଗେ ବିଯା ଦିବେଲୋ, ହେଂଗା ଦିଦି, ମେ
ଏଥାନଥେକେ କଦିନେର ପଥ ଗା, ଏହି ବୋନ, ପ୍ରାୟ ପୋନେର ଗଣ୍ଠା
ଦିନେର ପଥ ହବେ, ଓ ନା, ଏକି ସର୍ବନେଶେ କଥା ବଲିଗା ବଡ଼
ଦିଦି, ଏଦିନେର ପଥେ ଆମି ଛେଲେକେ ପାଠାତେ ପାରବ
ନା, କେନ୍ଲୋ ତ୍ୟକିଲୋ, ନା ବୋନ, ଏମର ବିଯାଯକାଷ ନାହିଁ,
ରାଜାରକି ହଲୋତୋ କି ବୟେ ଗେଲ ଶୁନେଛି ମେ ଦେଶେ
ଯେତେ, ଡାଙ୍ଗାଯ ବାସ ଜଲେ କୁମୀର, ନୟ ଏକଟା ଗରିବେର ମେଯେ
ନିକଟେ ଦେଖେ ବିଯା ଦିବ, ଥେତେ ନା ପାଯ ଭିକ୍ଷା ମେଗେ
ଥାଓଯାବ, ଆମାର ଏମନ ମୋଣା ଦାନା ଟାକା କଢ଼ିତେ କାଷ

ରମଣୀ ନାଟକ ।

ନାହିଁ ଶକ୍ତ ମୁଖେ ଛାଇ ଦିଯା ସତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ସେଟେର କୋଲେ
ଭୁବନମୋହନ ବେଚେ ଥାକୁକ ଆମାର ଏକଟା କିମେର ଅଭାବ
ଗା ଦିଦି, ରଙ୍ଗିଣୀର ଏହି ସକଳ ବାକ୍ୟ ଅବଗାନ୍ତର ନିରେନ୍ତର
ଅନ୍ତରେ କାତରା ହଇୟା କାମିନୀ ବ୍ୟାକୁଲିନୀ ପୂର୍ବକ ନାନା ଛଲେ
କଲେ କୌଶଲେ ରଙ୍ଗିଣୀକେ ସମ୍ମତି କରିଲୁ, ଅନ୍ତର ଛୁଇବୋନେ
ଫ୍ରେଜୁଲ୍ ମନେ ଭୁବନେ ଭବନେ ଆନାଇୟା ଯତନେ ପ୍ରାଣପଣେ
ବେଶ ଭୂଷା କରିଯା ଦିତେଛେ ଇତିମଧ୍ୟେ ଭୂଧର ମିତ୍ରେର ଭଞ୍ଚି
ସୁବର୍ଣ୍ଣା ସୁନ୍ଦରୀ ଆସିଯା ଉପନୀତ ହଇବାତେ ମିତ୍ରଜା ଆସିଯା
କୁଶଲାଦି ଜିଜ୍ଞାସା କରିତେଛେ ॥

ସୁବର୍ଣ୍ଣା ସୁନ୍ଦରୀ ଓ ଭୂଧର ମିତ୍ରେର କଥୋପକଥନ ।

ଗଦ୍ୟ ।

କେଓ ହବର୍ଣ୍ଣା ଆଇଛିସ, ଅଯ ବାହି ଆଇଛି, କଓ ବାରିର
କୁହଳକି, ଅଯ ହଗ୍ଯଲି ବାଲ, କ୍ୟାବଲ ମୋର ମାମାତ ବାହି
ଏକଞ୍ଚୁଆ ବାଙ୍ଗାଡ଼ିବା ହ୍ୟାଓ ମରଛେ, ଆ କିବୁଲ୍ୟାନ, ତ୍ୟାତ
ମାମା ରାମ ଜଗନ୍ନାଥ ବରୋହେକ ପାଇଛେ, ଅଯ ବାହି ବରୋହେକ
ପାଇଛେ ହ୍ୟା ଆର କିକଇମୁ । ଆପୁନି ବାରି ଛାରା
କଯ ଦିବସ, ଦିନ ହତେରୋ ଆଡାରୋ ଅଇଲ, ବାଲୋ ବାହି
ଏକଟା ଜିଗାହି ବୁବନମୋନେର ନାହିଁ ବିଯା ଅଇବେ, ଅଯ ବୁନ,
ଗଟକନି ଆଇଛେ ବୁବନକେ ଲଈବାରେ । ଏହିବାକ୍ୟ ଅବଗାନ୍ତର
ସୁବର୍ଣ୍ଣା ସୁନ୍ଦରୀ ସଟକ ସମୀପେ ଆସିଯା ପ୍ରଣାମ କରିଯା କହି
ତେଛେ ।

ବନନୀ ମାଟକ

ସୁବର୍ଣ୍ଣମୁନ୍ଦରୀ ରାମମାନିକେର କଥୋପକଥନ ॥
ଗଦ୍ୟ ।

ଗଟକ ଠାହର ହ୍ୟାବାଦି, ବାଲୋ ବାଲୋ ଦନ ପୁଅ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲାବ
ଅଉକ, ବାଲୋ ଠାହର ଗୋହାଇ, କତଞ୍ଚନ ଟାହା ପୋନ ଦେବା,
କତୋ ହାନି ହୋଣା କପା ଦିବା, ଅଯ, ଆପୁନ୍ତି ବାଲ କଇଛେନ
ଆଷ ପୋନ ଟାହା ପୋନ ଦିଯୁ ହାତ ତୋଳା ହୋଣା ହାଇଟ
ବରି କପା ଆର ଦାନ ହାମିଶ୍ର ହ୍ୟା ହଗ୍ଯାଲି ଦିଯୁ, ଆପୁନ୍ତି
ଗଟକ ଅଇଯା କିବୁଲ୍ୟାନ ଆଷ ପୋନ ଟାହା ପୋନ ଦେବା
ମୋର ବାଈ ପୋଲାର ଗୁଯାତ ବିଯା ଦିବାରେ ପାରମୂଳା, ଏଆ
କୋନ ବୁପତିର କନ୍ୟା, ହନ୍ତୋଷ ନଗରେ ଛରେନ୍ଦ୍ର ରାଜାର କନ୍ୟା,
ତାଇ କେନ୍ତା କଓ ଏହନ୍ତି ମୁହି ଚେନଲାମ ଯେଗର ବରୋ ପୋଲାର
ବିଯାର ହମୟେ ବରୋ ବାରି ହୋବା ଅଇଯା ହିଲ ତାଯନି ମୋ
ଗାର ହର୍ତ୍ତାଟିର ଗୋଦେ ଫୁଲ ହନ୍ଦନ ଦିଯାହିଲ, ମୁହି ଛଞ୍ଚି ହର୍ତ୍ତା
ଟିର ମୁହେ । ଆପନାର ହୋଯାମିର କି ନାମ, ଆମିନି ବୁରା
ଅଇଯା ହୋଯାମିର ନାମ କେହାଯ ଲଈଯୁ ବାଈ ତୁମିନି କଓ,
ଯିତ୍ରଜା କହିଲ ରାମଗତିବସୁ, ପରେ ଚୂଡ଼ାମଣି କହିଲ ଆପୁନ୍ତି
ରାମଗତ୍ୟା ବାଈର ବାର୍ଯ୍ୟେ, ନାମ କି ଛବର୍ଣ୍ଣ ହନ୍ଦରୀ ନା, ଅଯଅଯ
ତୟ ବାଲୋକରିଯା ବସ୍ଥୁ ନ, ମୋର ନାମ ରାମମାନିକ୍ୟ ଚୂରାମଣି
ଞ୍ଚମି କାର ପୋଲା କଓ ଦେହି, ମୁହି ରାମ ଛଙ୍ଗାବ ହିନ୍ଦାତେର
ପୋଲା ବାରି ହୋନାରଗା ବିକ୍ରମ ପୁର, ଅଯ ତାଇ କେନ୍ତାକଓ
ତିନି ମୋଗାର ଧୂରା ଠାଉର ଅଇତେନ । ହନ ଠାଉର ଗୋହାଇ
ହୋଣା କପା ଦାନ ହାମିଶ୍ର ଯା ଦରଚେ ତାଦରଚେ ତା ଛାରା କୁରି
ପୋନ ଟାହାର କମ ବିଯା ଦିବାରେ ପାରମୂଳା । ଘଟକ କହିଲ

ବୁପତିକେ ନା କହିଯା ମୁହିତା କେହାମ କଟିମ୍, ବାଲୋ ମୁହିତୋ
ଅଦ୍ୟ ବୁବନ ମଓନକେ ଲୟେ ଯାଇମୁ ॥ ମୁ ତୋମାରଗୋ
ବାଲୋ ଅଯ ମୁହି ହେଯାର ଚ୍ୟାଷ୍ଟା କରମୁ, କିନ୍ତୁ ମୁହି ହଞ୍ଚି
ବୁପତି କହିଛେନ ହର୍ବ ହଙ୍କା ଦ୍ୟାର ହାଜାର ଟାହା ଦିବେନ ।
ତାହାତେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମୁନ୍ଦରୀ ସନ୍ତତି ହଇଯା ଘଟକେର ନିକଟ
ହଇତେ ବାଟୀର ଭିତରେ ଆସିବାତେ ତାହାର ଭାଜୁ ରଙ୍ଗଣୀ
ଆସିଯା ହାସିଯାଇ କହିଲେଲାଗିଲ, ବଲି ଏମୋଗୋ ଠାକୁ
ବି, ଏବାର ଅନେକ ଦିନେର ପର ଏମେଛ, ଅଯ କି ବୁଲ୍ୟାନ,
ତାଇ ବଲିକି ଏବାର ଅନେକ ଦିନେର ପର ଏମେଛ, ଅଯ ବଟ
ଅନେକଦିବସେର ପର ଆଇଛି, ଭାଲ ଠାକୁବି ତୋମାର କିହିଁ
ହେଗା ତାଇ ଏକବାର ମାଥା ଚୁଲକାଢ଼ ଅଯ, କିବୁଲ୍ୟା ପୁଞ୍ଜିର
ପୁଲୀ ମୁହି ହୋନାତନ ମିତ୍ରେର କନ୍ୟା ଆମାଗ ଗରେ ଆଯେ ଜାକ
ପାଇଚ ଘୋରେନିକ ଓ ଆମିନି ଚୁଲଖାଲାମ୍, ବଲି ଚୁଲ ଖେଳେ
ତା ବଲିନାଇଗୋ, ବଲି ଏତ ଘନୀ ମାଥା ଚୁଲକାଇତେଛ କେବେ,
ଅଯ ତାଇ କେବା କଓ ଖାଉ ଜାଉ । ଏଇ କୃପ ନାନା ବିଧପରି
ହାସ କରଣାନ୍ତର ରଙ୍ଗଣୀ କହିଲ, ଓ ଗୋ ଠାକୁବି, ଭୁବନ
ମୋହନକେ ଭାଲ କରେ ସାଜା ଓ ଦେଖି, ସୁବର୍ଣ୍ଣ ରହ୍ସ୍ୟ କିରିଯା
କହିଲ, ଆପନ୍ତାର ଆତେକୁଡ଼ ଅଇଛେ ଘୋରେନିକ ଓ ହାଜାଇ
ବାରେ, ଏତାଦୃଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତ ବାକ୍ୟ ରଙ୍ଗରସେ ଭୂରିର ହେତୁନାନ୍ତର
କାମିନୀ କହିଲ, ଓଗୋ ଠାକୁବି, ଏକଣେ ଭୁବନ ମୋହନକେ
ସାଜାଯେ ଦେଓ ଆର ଓ ସୁରମ୍ ପରିହାସେ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ,
ଏକଣେ ଶ୍ରୀପ୍ରକରେ ଭୁବନ ମୋହନକେ ଉତ୍ତମ ସଜ୍ଜା କରିଯା ଆ
ପନି ସଙ୍ଗେ ଲାଇଯା ଘଟକ ସହିତ ସମ୍ମୋଷ ନଗରେ ଗମନ କରାନ୍ତି ।

অনন্তর ভুবন মোহনকে সুসজ্জ করিয়া কতিপয় জ্ঞাতি
কটুষ্ঠ আজীয় স্বর্ণ নমস্কার করিয়া সুবর্ণসুন্দরী স্বয়ং
সংখ্য ঘণ্টা বাজাইয়া মঙ্গলাচরণ করত ঘটক সহিত
সন্তোষ নগরে শুভমাত্রা করিল। কিয়দিবসান্তরে সকলে
কুতুহলে উক্ত নগরে উপনীতানন্তর ভূপতি তাহাদিগকে
বাসাবটী নিযুক্ত করিয়া দিলেন; বরবাত্রগণে পাত্রসনে
সর্বজনে প্রফুল্লমনে বাসায় আসিয়া সচ্ছন্দে পরমানন্দে
আমোদ প্রমোদ করিতেছেন, এমন সময়ে ভূপতির
পুত্র গণেরা পাত্র দেখিতে আসিবেন এই সংবাদ বর
যাত্র দিগকে প্রেরণ করত গমন করিলেন। অনন্তর সুবর্ণ।
সুন্দরী ইহা শ্রবণে অতি যতনে প্রাণপনে ভাতুনন্দনে
উক্তম কৃপে বেশ ভূষা করিয়া দিতেছেন।

অথ ভুবন মোহনের সজ্জা বিবরণ ।

পয়ার ।

যতন করিয়া কেশ অঁচড়িয়া দিল। দিব্য খদিরের
টাপ ভালে পরাইল।। দশনে মঞ্চম মিশ্রী নয়নে অঞ্জন।
কপার হাঁসলি গলে অতিসুশোভন।। বড়২ মাত্তলি সে
কি কহিব আর। শোভিতেছে যেন ঢকা মৃদঙ্গ আকার।।
কপার পদক তাহে কামরাঙ্গাহার।। বণ্টে নাপারি
কিছু তাহার বাহার।। পুণ তায় কঠমালা আর সুশো
ভিত। দুই হাতে দুই বাজু সেও চমকিৎ।। রজতের
বালা মরিকিবা শোভা পায়২। লৌহ খাড়ু বিশেষত সঁদা
শোভে পায়।। ভ্রমরাপেড়ে কাপড় পরিয়া অবশেষে ।

ରାଙ୍ଗାପେଡ଼େ ଉଡ଼ାନି ରାଥିଲ କ୍ଷମଦେଶେ ॥ ଏହିକପ ବେଶ
କରି ଭୁବନମୋହନ । ବସେ ଆଛେ ଆଁ ॥ ଯ ହୟେ ହଷ୍ଟମନ ॥
ହେନକାଳେ ଉପନୀତ ରାଜାର ନନ୍ଦନ । ପଞ୍ଚାନନ ବନ୍ଦୋକହେ
ଶୁନ ସର୍ବଜନ ॥

ଭୃପତିକୁମାର ଆଇଲ ଦେଖି ସର୍ବଜନ । ସତ୍ରମେ ଉଠିଯା
ସବେ ବସାଯ ତଥନ୍ ॥ ବିବିଧ ପ୍ରକାର କତ ମଧୁର ବଚନେ ।
ଓଷିଲ ତାହାର ମନ ମିଷ୍ଟଆଲାପନେ ॥ ଦେଖିଯା ବରେର
କପ ରାଜାର ନନ୍ଦନ । ମନେ ପ୍ରସଂଶା କରଯେ ସର୍ବକ୍ଷଣ ॥
ତାର ପରେ ନାୟ ଧାମ ଜିଜାସା କରିଲ । ଶୁନିଯା ଅମିଯ
ବାକ୍ୟ ପ୍ରାଣ ଜୁଡ଼ାଇଲ ॥ ବିଦ୍ୟାର ବିଚାର ବହୁ କରିତେ ଲାଗିଲ ।
କେନମତେ ବରପାତ୍ରେ ଜିନିତେ ନାରିଲ ॥ ଶେଷେ ଧନ୍ୟବାଦ
କରି ନୃପତି ତନୟ । ବିଦ୍ୟାଯ ହଇଯା ପରେ ଆସି ନିଜାଲୟ ॥
ଭୃପତିରେ ସବିଶେଷ କରିଲ ସଂବାଦ । ଶୁନିଯା ରାଜାର
ହୈଲ ବଡ଼ି ଆହ୍ଲାଦ ॥ ଆନନ୍ଦ ସାଗରେ ମଘ ହୟେ ନର-
ପତି । ଦ୍ଵିଜଗଣେ ଡାକାଇଲ ତବେ ଶୀଘ୍ର ଗତି ॥ କ୍ରମେ
ଦ୍ଵିଜଗଣ ଉପନୀତ ହୟ । ବିବାହେର ଦିନ ଦେଖ ବଲି ରାଜା
କଯ ॥ ବିଚାର କରିଯା କହେ ଯତ ଦ୍ଵିଜଚଯ । କଳ୍ୟ ଅତି ଶୁଭ
ଦିନ ଗୋଧୂଲୀ ସୁମୟ ॥ ଇହା ଭିନ୍ନ ଆରଦିନ ନାହି ଏହି
ମାସେ । କହିଲାମ ନରନାଥ ଗଣନା ଆଭାସେ ॥ ଗୋଧୂଲୀ
ସମୟେ ଲଘୁ ବିଶେଷ ଜାନିଯେ । ଆଯୋଜନ କରେ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରକୁଳ
ହେଯେ ॥ ନାନାଛଳେ ଗେଲ ଦିବା ଆଇଲ ରଜନୀ । ପରମ
ସୁଖେତେ ନିଦ୍ରା ଯାଯ ନୃପମଣି ॥ ପ୍ରଭାତେ ଉଠିଯା ସୁଖେ
ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଭୃପତି । ବରପାତ୍ରେ ସମାଚାର ଦିଲ ଶୀଘ୍ରଗତି ॥

অদ্য গোধূলী সময়ে হইবে বিবাহ । সে সময়ে আসি
সবে করিবে নির্বিদ্ধ । জ্ঞাতিবন্ধু আজ্ঞায় কুটুম্বাদি
করি । নিম্নলিখিত কৈল সবে সন্তোষাধিকারি ॥ ক্রমেই
সকলেতে কৈল আগমন । বরষাত্র পাত্র সহ দিল দর
শন ॥ হেনকালে অশুচলে গেল দিবাকর । দিব্যবন্ধু
অলঙ্কার আনিয়া সত্ত্বুর ॥ বরপাত্রে পরাইয়া আপনি
রাজন । গোধূলীতে শুভকর্ম কৈল সমর্পণ ॥ শুভকর্ম
সমর্পিয়ে তবে নররায় । বরষাত্র কন্যাযাত্র করিল বি-
দায় ॥ পরম আনন্দে রাজা দিবানিশীরয় । কন্যারে
করিয়া দিল স্বতন্ত্র আলয় ॥ পতিরে লইয়া ধনী অতি
কুতুহলে । প্রবেশ করিল গিয়া আপন মহলে ॥ শুনহে
মোহন পঞ্চানন ভাবে তাই । কার ভাগ্যে মণানাচে
কার ভাগ্যে ছাই ॥

রমণীর সহিত বিপ্র মন্দনের মিলন ।

পয়ার ॥-

আপনার গৃহে তবে রাজার নন্দিনী । সুখে থাকে
পতিলয়ে দিবস রজনী ॥ কিছু দিন থাকি তথা ভুবন
মোহন । কর্ম বিপাকেতে গেল আপন ভবন ॥ একা-
কিন্নী থাকে ধনী সঙ্গিনী লইয়ে । আশার আশয়ে রয়
পথ নিরক্ষিয়ে ॥ একদিন রাজসূতা সথিগণ সঙ্গে । গবা-
ক্ষের দ্বারে বসি কথা কহে রঞ্জে ॥ হেনকালে একজন
বিপ্রের মন্দন । পূর্ণচন্দ্র জিনিকপ সোনার বরণ ॥ গুণ২
স্বরে গান গাইয়া তখন । সেই স্থান দিয়া তেঁহ করয়ে

গমন ॥ দ্বিজের নন্দনে হেরি রাজাৰ কুমাৰী । জানালা হইতে তাৰ অঙ্গে দিলবাৰি ॥ অঙ্গেতে পড়িল
জল দেখিয়া তখন । উর্ধ্বদৃষ্টেদৃষ্টি কৱে দ্বিজের নন্দন ॥
চারিদিকে সে নাগৰ ঘুৱেফিৱে চায় । তাৰপৰ রংগীৱে
দেখিবাৰে পায় । রংগীৰ কপ দেখি অবাক হইল ।
নিষেষ বিহীন নেত্ৰে হেৱিতে লাগিল ॥ রাজাৰ নন্দিনী
ধনী মৃছুৰ হাসে । নবীন নিৱদে যেন চপলাপ্রকাশে ॥
তদন্তৰ ন্মপসুতা নয়ন ঘুৱায়ে । উঠেগেল তথা হৈতে
কপাট ভেজায়ে ॥ হেনকালে দিবাকৰ কৱিল গমন ।
দেখিয়া ঘৱেতে আসি ব্ৰাঙ্কণ নন্দন ॥ কাৰে কিছ নাহি
কয় রয় মৌনিভাবে । রংগীৰ কপ সদা হৃদপন্থেভাবে ॥
দ্বিজ পঞ্চানন বলে শুনহে নাগৰ । মনবাঞ্ছা সিদ্ধ হবে
হৈয়না কাতৰ ॥

বিপ্রকুমাৰে সহিত রংগীৰ কথোপ কথন ।

পয়াৱ ।-

রঞ্জনী প্ৰভাতে উঠিব্ৰাঙ্কণ কুমাৰ । সেই স্থানেদাঁড়া-
ইয়া রহে পুনৰ্বৰার । এমন সময়ে আসি ভূপতি নন্দনী ।
গবাক্ষেৱ দ্বাৰ খুলি দেখিল তখনি ॥ দাঁড়াইয়া আছে
সেই ব্ৰাঙ্কণ নন্দন । দেখিয়া তাহাৰে ধনী জিজাসে
তখন ॥ কে তুমি আইলৈ হেথা কিসেৱকাৰণ । কোথায়
নিবাস তুমি কাহাৰ নন্দন ॥ কহ দেখি বিশেষিয়া
আমাৰ নিকটে । নহিলে হে দ্বিজসুত পড়িবে সঙ্কটে ॥
শুনিয়ে তাহাৰ বাণী দ্বিজেৱ তনয় । বলে শুন বিনদিনী

ମୋର ପରିଚୟ ॥ ପିତାର ନାମେତେ ନର ଭବପାର ହୟ ।
 ତନୁ ଲୋମ କୂପେ କତ ବ୍ରଙ୍ଗାଣ୍ଡ ଆଛୟ ॥ ତାହାର ତନୟ
 ନାମ ତୁବନ ବିଜୟ ॥ କହିଲାମ ଶଶୀମୁଖୀ ମୋର ପରିଚୟ ॥
 ସଦିମୋରେ ମନେ ଭେବେ ଦେଖ ଆପନାର । ତବେତ
 ଦେଖିବେ ବାସ ସଞ୍ଚୁ ଥେ ତୋମାର ॥ ନହିଲେ ଦେଖିବେ ଦୂର
 ନାନା ବିଷ୍ଣୁ ପଥେ । ଯେ ଦୂର ମେ ଦୂର ନାଘୁଚିବେ କୋନମର୍ତ୍ତେ ॥
 ଯେଇଜନ ସେଇ ଆଶେ ବାରିଦିଲ ଗାୟ । ସେଇ ଆଶେ ଆଶା
 କରେ ଏସେହି ହେଥାୟ ॥ କହିଲାମ ପରିଚୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନୀ ।
 ତୁମି ବୁଝି ହବେ ସେଇ ରସିକା ରମଣୀ ॥ ଶୁନିଯା ତାହାର
 ବାଣୀ କହିଛେ କାମିନୀ । ପଣ୍ଡିତ ହିଁବେ ତୁମି ହେଲ ଅନୁ
 ମାନି ॥ ରସିକ ପ୍ରେମିକ ତୁମି ଗୁଣେର ଶାଗର । ଅନୁଭାବେ
 ବୁଝିଲାମ ଚତୁର ନାଗର ॥ ଅତଏବ ଶୁନଶୁନ ବ୍ରାହ୍ମନ ନନ୍ଦନ ।
 ଏକାଶାରାଶାର ଆଶେ ଆସା ଅକାରଣ ॥ ସମାଲୟ ସମ
 ଏହି ଭବନ ରାଜାର । ଇହାତେ ପ୍ରବେଶ କରେ ହେଲଶକ୍ତିକାର ॥
 ବଡ଼ି ଦୁରସ୍ତ ରାଜା ନିର୍ଦ୍ଦୟ ନିଷ୍ଠୁର । ଇଞ୍ଜିତେ ଜାନିଲେ ମାଥା
 କାଟିବେ ଠାକୁର ॥ ଆଶାର ଆଶଯେ ଆସି ଆଶା ନାପୁ-
 ରିବେ । ଲାଭ ମାତ୍ର ହବେ ଏହି ପ୍ରାଣ ହାରାଇବେ ॥ ଅସ୍ତ୍ରବ
 ଆଶା ଛାଡ଼ି ଓହେ ଗୁଣକର । ନିଜାଲୟେ ଗମନ କରହ
 ଅତଃପର ॥ ଘୋଡ଼ ପାଣୀ କରି ତବେ ବିପ୍ରେର ତନୟ ।
 ନିର୍ତ୍ତୟ ହିଁଯେ କହେ ସରସ ହୃଦୟ ॥ ଥଞ୍ଜନ ଗଞ୍ଜନ ଆଁଥି
 ସୁଚାରୁ ବଦନୀ । ନିବେଦନ କରିଶୁନ ତୁବନ ମୋହିନୀ ॥ ସୀ
 ତାର କାରଣେତେ ଆପନି ଦଶ ମୁଖ । ଦଶମାଥା କାଟାଇଲ
 ନାହ୍ୟେ ବିମୁଖ ॥ ତୁଇମାଥା ନହେ ମୋର ଏକମାଥା ବହି ।

ତୋମାର ଲାଗିଯେ ସଦି ଯାଯ ରସମହି ॥ ତାହାର କାରଣେ
ଖେଦ ନାକରି କଥନ । ଯାଯ ଯାବେ ଏକ ମାଥା କେକରେ
ଗଣନ ॥ ରାବଣ ନା କୈଲ ଖେଦ ଦଶମୁଣ୍ଡ ପାତେ । ଏକ
ମୁଣ୍ଡଯାବେ ମୋର ଖେଦ କୁ ଇହାତେ ॥ ଧନ୍ୟ ବାଦ୍ କରି
ତାରେ ପଞ୍ଚାନନ କଯ । ଏକର୍ଷେତ୍ରେ କ୍ଷେତ୍ରିଓରା ଜେଣ୍ଠ
ଥାଇନ୍ୟ ॥

‘ ବିପ୍ର ନନ୍ଦନେର ପ୍ରତି ରମଣୀର ପ୍ରବୋଧ ବାକ୍ୟ ।

ପୟାର ।

ଶୁଣିଯେ ଏତେକ ବାକ୍ୟ ଭୂବନ କାମିନୀ । ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ହାମିଯେକହେ
ସୁମଧୁର ବାଣୀ ॥ ଶୁଣହେ ରସିକ ରାଜ ଆମାର ଭାରତ । କଥାଯ
ସମ୍ପୃଷ୍ଟ ବଡ଼ କରିଲେ ସମ୍ପୃତି ॥ କିନ୍ତୁ ଏକ ନିବେଦନ ଆଛଯେ
ଆମାର । କଦାଚ ଏଥାନେ ପୁନ ନା ଆଇସ ଆର ॥ କିଜାନି
କେଦେଖେ ପାଛେ କି ବିପଦ ଘଟେ । ଆମାର ଲାଗିଯେ
ଶେଷେ ପଡ଼ିବେ ଶକ୍ତଟେ ॥ ଚାରିଦିକେ ସାରିର ଆଛଯେ
ପାହାରା । ଛୁଟେ ମାଛି କାଟେ କାଳାନ୍ତେର କାଳ ତାରା ॥
ଏଥରେ କି ଚୁରି ହୟ ହେ ଦ୍ଵିଜକୁମାର । ପଞ୍ଜୀ ପ୍ରବେଶିତେ
ନାରେ ମନୁଷ୍ୟ କି ଛାର ॥ ୦ ଅତଏବ ସାବଧାନ କରି ରସରାୟ ।

ମିଛା ଆଶା ଦିର୍ଯ୍ୟେ କେନ ମଜାବ ତୋମାୟ ॥ ଦେଖା ଦେଖି
ମାତ୍ର ସାର ଆର କିଛୁନ୍ୟ । ଇହାତେ କି ଲାଭ ତବ ଦ୍ଵିଜେର
ତନ୍ୟ ॥ ବରଙ୍ଗ ଦ୍ଵିଗୁଣ ଦୁଃଖ ଇହାତେ ବାଡ଼ିବେ । କିବଳ ତୋ-
ମାର ନୟ ଆମାର ହିବେ ॥ ଆମାରେ ଦେଖିଲେ ସଦି ଭାଲ
ଧୋକ ଭୂମି । ତୋମାର କାରଣେ ନିତ୍ୟ ଦେଖାଦିବ ଆଗି ॥
ଧେଖାନେ ବସିଯା ଆଛି ଏଥାନ ହଇତେ । ତୋମାର ଆଲୟ

ভাল পাই হে দেখিতে ॥ ছঁথিত নাহও ঘরে যাও দ্বিজ
বর । ঘরে বসি মোরদেখা পাবে নিরস্তর ॥ দেখা দেখি
চখো চখি এত এক সুখ । তাইনয় হবে আর না ভাবিহ
ছথ ॥' নিরক্ষিলে তব মুখ বুক বিদরয় । অধিক কি কব
আর দ্বিজে উনয় ॥' বিধাতা সদয় যদি হয়হে কখন ।
উভয়ের মন সাধ পুরি তখন । এত বলি গবাক্ষের
দ্বার বন্ধ করি ॥ উঠেগেল তথা হইতেরাজার কুমারী ॥
তদন্তর নিজ গৃহে আসি দ্বিজ সুত । গবাক্ষ হেরিয়ে
ঠেল মহানন্দ যুত ॥ এক দৃষ্টে চায়ে থাকে গবাক্ষের
পানে । হেন কালে রাজসুতা আইল দেখানে ॥ ছুই
জনে দেখা শুনা হয় পরস্পর । হাত নাড়ি কথা বার্তা কয়
বছতর ॥ একদিন দ্বিজাত্মজ মনেতে ভাবিয়া । শুভ
কাগজের এক ঘুঁড়ি নির্মাইয়া ॥ আজ্ঞ বিবরণ আর
রমণীর কৃপ । বণ্ণীয়ে লিখিল পত্র অতি অপৰূপ ॥ যে
কৃপ লিখিল পত্র শুন সর্বজন । কিঞ্চিৎ কহেন কবি দেখে
ছে যেমন ॥

বিপ্র নন্দন আজ্ঞ বিবরণ ও রমণীর কৃপ বর্ণনা করিয়া,

ঘুঁড়িদ্বারা লিপী প্রেরণ করেণ ।

দীর্ঘ ত্রপদী ।

কেশ কাদিনী বেণী, যেন্কাল ভুজঙ্গিমী, হেলিছে
ছুলিছে শীরপরে । নিকটে যাইতে নারি, শুন ও প্রাণ
সুন্দরী, কিজানি দংশন পাছে করে ॥ চাঁদেতে কলঙ্ক
আছে, সেই কথা ব্যক্ত আছে, স্বর্গ মর্ত্য রসাতল ময় ।

ତୋମାର ବଦନ ଚାଦ, ଅକଳଙ୍କ ସେଇ ଚାଦ, ନିତ୍ୟ ତାୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ
ମା ଉଦୟ ॥ ଜିନି କାମ ଶରାସନ, ଭୁରୁସୁଗ ସୁଚିକନ, ଆହା
ମରି ନାହେରି ଏମନ । ଧିକ କୁରଙ୍ଗ ଲୋଚନେ, ଧିକ ଥଞ୍ଜନ୍ମନ୍ୟ-
ନେ, ଧିକ ଟନ୍ଦିବର ଛୁନ୍ଯନ ॥ ଗ୍ରବିନୀ ଗୁଣ୍ଡିତ ଶ୍ରଦ୍ଧି, ପରମ
ସୁନ୍ଦର, ଜ୍ୟୋତି, ହେବ ଆର ନାଦେଖି କଥନ । ଆହାମରିକି-
ଷା ଶୋଭା, ସୁରାସୁର ମନୋଲୋଭା ଜିନି ଆଭା ଶଶାଙ୍କ
ପୂର୍ବଣ ॥ ଧିକ୨ ପିକବର, ଧିକ୨ ମଧୁକର, ମଧୁସ୍ଵର ମରିକି
ପ୍ରେୟମି । କଥା ଗୁଲି ସୁଧାମୟ, ଶୁଧାତୃଷ୍ଣା ଦୂର ହୟ, ଟଙ୍ଗାହ-
ର ଶୁନି ଦିବାନିଶି ॥ ଧିକ୨ ତିଲ ଫୁଲ, ନାସିକାର ସମତଳ,
ନାହିଁ ଦେଖି ଏତିନ ଭୁବନ । ଜିନି ବିଷୁ ବର ଜବା, କିବା ଓଷ୍ଠା
ଧର ଶୋଭା, ଯାର ଶୋଭା ନା ହୟ ବର୍ଣ୍ଣନ । ଧିକ ମୁକୁତାର
ହୂର, ଦୃଷ୍ଟପାତି ଚମତ୍କାର, କୁନ୍ଦପାତିଃ ଗଣନା ନାକରି ।
ହେରି ତବ ଗ୍ରୀବାଦେଶ, ଲାଜେତେ ବନେ ପ୍ରବେଶ, କରିଲ ଯେ ମ
ସୁର ମୟୁରୀ ॥ ମୃଣାଳ ସମାନ ଆର, ସରଳ ନା ହବେ ଆର,
ଏହିତାର ଅହଙ୍କାର ଛିଲ । ହେରେ ତବ ଭୁଜଦୟ, ଭୟେ
ଅଙ୍ଗେ କାଁଟା ମୟ, ହୟେ ଲାଜେ ଜଲେତେ ଡୁବିଲ ॥ ପରୋ-
ଧର ଶୋଭା ହେରେ, ଶାହରେ କଦମ୍ବ ଡରେ, ଦାଡ଼ିଙ୍ଗ ବିଦରେ
ମନୋତୁଥେ । ଉଚ୍ଚ କୁଚ ମନୋହର, ହେରି ବିନ୍ଦୁ ଗିରିବର,
ଲାଜେ ଭୟେ ଆଛେ ଅଧୋମୁଖେ ॥ ନାଭି କୂପ ସରୋବର,
ତ୍ରିବଲୀ କି ମନୋହର; ହାୟର ଓ ନବ ଲଳନା । ଜିନି ରାମ
ରତ୍ନାଂତର, ସରଳ-ସୁଗଲ ଉକୁ, ନିତ୍ୟେର ନାହିଁକ ତଳନା ॥
ରତ୍ନୋଂପଳ କୋକନଦ, ନିନ୍ଦିଯେ ଯୁଗଲ ପଦ, ପଦାଙ୍ଗୁଲି

চ'পাকলি প্রায় । কিকব নথের ছটা, আলোকরে দিগ
 কটা মরিব হায়ৰ হায় ॥ ধিক ময়াল গমনে, ধিক গজে
 শ্র গমনে, মরি কিবা সুন্দর চলন । কপের তলনা ধনী,
 ছিল এক সৌদামিনী, কপ হেরে অস্থির সেজন ॥ প্রেয়-
 সী তোমার কপ, কোটি সুধাকৃপ, রসকৃপ ক্লিকৃপ
 কেজানে । অঙ্গের সৌরভ পায়ে, মধু লোভে আসে
 ধায়ে, ঝাঁকে মধুকর গণে ॥ কালকুট বিষ পান, যদি
 কেহ করে প্রাণ, পারেপ্রাণ বাঁচিলে বাঁচিতে । তোমার
 কটাক্ষ বাণে, কার সাধ্য বাঁচেপ্রাণে, মরে প্রাণে দেখি
 তে ॥ দেবতা গন্ধর্ব যক্ষ, বে করে ও কপ লক্ষ, স্ব স্ব
 পক্ষ পায় সবে লাজ । তব কপ দেখি বা঱ে, সহশ্র লো
 চন ধোরে, নিরন্তরে দেখে দেবরাজ ॥ নানাগুণে গুণবত্তী,
 সুরসিকা তুমি অতি, রতিপতি হেরে মোহ যার । ম্রগ
 পতি কঠি সম, নাহে কঠি সমোপম, অনুপম কিবা
 শোভা তায় ॥ বসনের কিবা শোভা, কিকব শোভার
 শোভা, মনোলোভা অতি চমৎকার । গলে হার দোলে
 কিবে, তুহাতে বলয়া শোভে, মরি কিবে তাহার বা-
 হার ॥ এত কপ গুণ যার, নিজে তার বাঁচাভার, কি
 আশ্চর্য তবে যে বাঁচয় । ও বদন সুধাকরে, দিবানিশি
 সুধাকরে, তারি তরে নিধন না হয় ॥ বিধাতার কিবা
 কার্য, কিছুই নাহয় ধার্য, কি আশ্চর্য কর্ম সমুদয় ।
 অন্য জন দৃষ্টি মাত্রে, ব্যকুল হইয়া চিত্রে, শিবনেত্র দেখা
 হয় ॥ অনন্তর দ্বিজ সুত, হয়ে মহানন্দ যুত, শেষে

ଲିଖେ ନିଜ ବିବରଣ । କହେ ଦ୍ଵିଜ କବିବର, କର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ
ଅତଃପର, ହୈବେ ବୁଝି ହେନ ଲୟ ମନ ॥

‘ବିପ୍ର ନନ୍ଦନେର ଆୟ ବିବରଣ ।

ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ।

ପ୍ରେସ୍‌ସୀ ତୋମାର ରୂପ କରି ଦରଶନ । ବ୍ୟାକୁଳ ହୟେଛେ ବଡ଼
ଆମାର ଜୀବନ ॥ ସୁନ୍ଦର ନାହ୍ୟ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦେଇ ଉଠେ । କଥନ
ପାଗଳ ପ୍ରାୟ ବେଡ଼ାଇ ବା ଛୁଟେ ॥ ଦାବାନଲେ ଯେଇ ରୂପ
ଦହୟେ କାନ୍ଦନ । ତାଦ୍ରଶ ବିରହାନଲେ ଦହିଛେ ଜୀବନ । ଶ୍ରୀ-
ତଳ ନାହ୍ୟ ପ୍ରାଣ ପ୍ରବେଶିଲେ ଜଲେ । କିକବ ସେଜଲେ ପ୍ରାଣ
ଦ୍ଵିଗୁଣ ଯେଜୁଲେ ॥ ଛୁରୁଣ୍ଟ ମଦନ ତାଯ ସମୟ ପାଇୟା । ହୃଦୟ
ବିଦୀର୍ଘକରେ ନିର୍ଦ୍ଦିର୍ଘ ହେଇୟା ॥ ତାହାତେ ବ୍ୟାକୁଳ ପ୍ରାଣ ପ୍ରାଣେର
ଲାଗିଯେ । ଆକୁଳ ହେଇୟା ମରି ଅକୁଳ ହେରିଯେ ॥ ଦିବା
ନିଶି ସମଭାବ ହେରି ଶୂନ୍ୟାକାର । ବିପକ୍ଷେ ତକ୍ଷକ ପ୍ରାୟ
ଦଂଶେ ଅନିବାର ॥ ନିଷ୍ଠାର ନାହିକ ତାଯ ବିଷ୍ଟାର କିକବ । ସ-
ହିତେ ନା ପାରି ଜ୍ଵାଳା ଜ୍ଵାଳା ଅସ୍ତ୍ର ॥ [ବୁକ ଫେଟେ ଯାଏ]
କିମହିନୀ ଦିଯେ ଧନୀ ଭୁଲୀଯେଛ ମନ । ଏମନ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଆର
ନାହେରି କଥନ ॥ ଯେଥାନେ ସେଥାନେ ପ୍ରିୟେ ଭରିଯେ ବେଡ଼ାଇ ।
ତବ ରୂପ, ରସକୂପ, ଦେଖିବାରେ ପାଇ ॥ ମ୍ରାନ କରିବାରେ ବଦି
ଯାଇ ସରୋବରେ । ସେଥାନେ ତୋମାରେ ଦେଖି ଜଲେର ଭିତ-
ରେ ॥ ତଙ୍କୁଗଣେ ଦେଖେ ପ୍ରାଣ ଧରି ଜଡ଼ାଇୟା । ଜ୍ଞାନ ହୟ
ତୁମି ଯେନ ଆଛ ଦ୍ଵୀପାଇୟା ॥ ଶଯନେର କାଳେ ପ୍ରାଣ ଦେଖି
ଯେ ଶଯ୍ୟାତେ । ଶଯନ କରିଯା ଆଛ ବାଲିଶ ରୂପେତେ ॥ ଯୁମା
ଯେ ସ୍ଵପନେ ଦେଖି ଓ ବିଧୁ ବଦନ । ଏହି ରୂପ ତବ ମଙ୍ଗେ ଆଛି

সর্বক্ষণ ॥ তথাপি আমার প্রতি কর অযতন । বুঝিতে
 নাপারি প্রাণ কিসের কারণ ॥ তমি ধ্যান তমি জ্ঞান
 তমি যাগ যজ্ঞ । তমি তপ জপ হোম স্বর্গ চতুর্বর্গ ॥
 তমি হস্ত তমি পদ তমি মোর প্রাণ । তমি বল বৃদ্ধি
 মোর তমি চক্ষু কাণ ॥ তোমা বিনে অন্যজনে না জানি
 স্বপনে । তবে কেন আমারে নিদয়া চন্দ্রাননে ॥ কি
 দোষ তোমার দিব কিদোষ বিধির । আমার কপাল
 দোষ জানিলাম স্থির ॥ তমি প্রাণ প্রিয়তমা কল্পতরু
 প্রায় । তোমার নিকটে আসি যেবা যাহা চায় ॥ মনো-
 নীত ফল তারে দেহ অন্যায়সে । বাঞ্ছা পূর্ণ কর তার
 অশেষ বিশেষে ॥ এমতি কপাল মন্দ আমার প্রেয়সি ।
 তোমার নিকটে আমি আছি সদা বসি ॥ সর্বদা যাচি-
 এও করি গলে বন্দু দিয়া । নয়ন জলেতে ঘায় বদন ভা-
 যিরা ॥ তথাপি আমার প্রতি দয়া না হইল । আমার
 আশার ফল বিফল কলিল ॥ মনের বাসনা মোর মনেতে
 রহিল । যত আশা ভরসা তা নিরাশা হইল ॥ আমা
 সম হতভাগ্য কে আছে ভূতলে । কল্পতরু তলে গেলে
 ছায়া নাহি মিলে ॥ তবে আর কার কাছে ঘাব বিধুমুখি ।
 যদি কল্প বৃক্ষ কাছে নাহেলাম সুখী ॥ অতএব বিধু
 মুখি করি নিবেদন । নিশ্চয় জানিহ আমি ত্যজিব জীবন ॥
 হেন্মতে লিখি পত্র দ্বিজের কুমার । পরম আনন্দে ছা-
 তে উঠী আপনার ॥ রমণীর ক্রপ গুণ ভাবি নিজ হৃদে ।
 শুঁড়িতে লিখিয়া পত্র উড়ায় আমোদে ॥ বিপ্রের নন্দন

ଘୁଁ ଡି ଉଡ଼ାତେ । ଛଲ କ୍ରମେ ଫେଳେଦିଲ ରମଣୀର ଛାତେ ॥ ର-
ମଣୀ ଦେଖିଯା ତାହା ଗିଯା ଶୁଡି । ଅଞ୍ଚଳେ ଟାନିଯା ନିଲ ଆ-
ଙ୍ଗଣେର ଘୁଁ ଡି ॥ ଘୁଁ ଡି ସଦି ନିଲ ଧନୀ ଦେଖିଯା ନାଗର । ପ୍ରକୁଳ
ଅନ୍ତରେ ଆସି ସରେଭିତର । କଥନ ଭିତରେ ବୈସେ କଥନ ବା
ହିରେ । ଏଇକପ କରେ ଅତି ଚଞ୍ଚଳ ଅନ୍ତରେ ॥ ଦେଖିଯା ମେତାବ
କହେ ଦିଜ କବିବର । ଏଭାବେ ଏହିଭାବୁ ଶୁନିବେ ନାଗର ॥

ରମଣୀର ପ୍ରତି ସଥି ଗଣେର ଜିଜ୍ଞାସା ।

ତିଥିଦୀ ॥

ହୋତା ଧନୀ ଦଢ଼ିବଡି, ଲହିଯେ ତାହାର ଘୁଁ ଡି, ତାଡ଼ାତାଡ଼ି
ଆସିଯା ସରେତେ । ଦେଖେ ଘୁଁ ଡି ନହେ ମାତ୍ର, ତାହେ ଲେଖା
ଆଛେ ପତ୍ର, ଶ୍ଵିର ନେତ୍ରେ ଲାଗିଲ ପଠିତେ ॥ ପତ୍ର ପଡ଼ି
ସମୁଦୟ, ନିର୍ଜନେ ବସିଯେ ରଯ, ଦଞ୍ଚ ହୟ ହିଇଯା କାତରା । କା-
ରେ କିଛୁ ନାହି କଯ, ହେଁଟେ ମୌନୀଭାବେ ରଯ, ସଦା ବଯ ନୟ-
ନେତେ ଧାରା ॥ ହେନକାଲେ ସଥି ଗଣେ, ସକଳେ ଆନନ୍ଦ
ମନେ, ସେଇଖାନେ ଆସି ଉପନୀତ । ଦେଖେ ଧନୀ ଅଧୋ
ମୁଖେ, ଆଛେ ଅତି ମନୋହରେ, ବାରି ଚକ୍ଷେ ଝରେ ଅପ୍ରା-
ମିତ ॥ ହେରିଯା ତାହାର ଭାବ, ସଥି ବଲେ ଏକିଭାବ, କାର
ଭାବେ ଏଭାବ ଉଦୟ । ବୁଝିତେ ନା ପାରି ଭାବ, ଏଦେଖି ନୂତନ
ଭାବ ଅସ୍ତ୍ରବତ୍ତାବ ସମୁଦୟ ॥ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜିନିଯେ ବର୍ଣ୍ଣ, ଆଛିଲ
କୃପ ଲାବନ୍ୟ, ସେବର୍ଣ୍ଣ ବିବର୍ଣ୍ଣ ଆଜ କେନେ । ଛିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଖି
ବେଶ, ଏଲାଟେ ପଡ଼େଛେ କେଶ, ସବିଶେଷ କହ ମୋରେ
ବେନେ ॥ କିକାରଣେ ଏତ ଦୁର୍ଥି, କିଦୁର୍ଥେତେ ଅଧୋମୁଖି,
ଶଶୀମୁଖି ମୁଖ ତୋଲି । ଦୂର୍ତ୍ତି କରି ତବ ମୁଖ, ବିଦରିଯେ ଘାରୁ

বুক, মনোচুখ কিবা বলঃ ॥ ভাবিনী আসিয়া শেষে,
কথা কহে হেসে, কাছে ঘেঁসে বসিয়ে তখন । কেনঃ
ঠাকুরাণী, মলিন বদন খানি, অভিমানী কিসের কারণ ॥
আহামরি মরে ষাই, নিকটে ভূবন নাই, বুঝি তাই
হয়েছ এমনি । অবিলম্বে পাবে পতি, তাবনা কি রস
বতী হির মতি কর বিনদিনী ॥ কহে দ্বিজ পঞ্চানন,
শুনঃ সখিগণ, বিবরণ সব মম ঠাই । ঘুঁড়ি ধরে হৈল-
কাল, সে ঘুঁড়ি প্রেমের সাল, বিহিয়াছে আর রক্ষা
নাই ॥

সখিগণের প্রতি রমণীর তৎসনা ।

দীর্ঘ ত্রিপদী ॥

শুনি ভাবিনীর ভাষ, ছাড়িয়ে দীর্ঘ নিশ্চাস, হাহুতাস
কোরে ধনী কয় । দূরঃ সখিগণ, না আইস কোন জন,
কদাচন আমার আলয় ॥ একে মনোচুখে মরি, তাহে
কহ ব্যঙ্গ করি, হরিঃ নাহি ভয় মাত্র । আসুক আগেতে
মাতা, এখনি কাটিব মাথা, বাবে ব্যথা জুড়াইবে গাত্র ॥
আমর আমর মাগী, লক্ষ্মীছাড়া হত ভাঙ্গী, দৃঃখ ভাগী
হৈতে আসে মোর । আইলেন হাসি, যেন মোর মাসী
পিসী, কাছে আসি বৈসে নিরন্তর ॥ কহিয়া পতির কথা,
শুচাতে এলেন ব্যাথা, হা বিধাতা একি সহ হয় । মড়ার
উপরে ঘেন, অস্ত্রাঘাত করে হেন, সেবচন হেন জ্ঞান
হয় ॥ এত বড় সাধ্য তোর, কাছেতে বসিস মোর, পুণ
ওর আম কহ কাণে । দূরঃ দূর হও, মোর উপযুক্ত নও,

ନାହିରେ ଏମ ସନ୍ନିଧାନେ ॥ ତଦ୍ବୂରେ ରାଜସୁତା, ହେଁ ଅତି
ଛୁଥ ଯୁତା, କୋପାସ୍ତିତା, ଧରଣୀ ଲୋଟାଯ । ଦେଖିଯା ସଙ୍କଳି
ଗଣେ, ସକଳେ ସଭୟ ମନେ, ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନେ ପଲାଇୟା ଯୁାଯ ॥
ଦ୍ଵିଜ ପଞ୍ଚାନନ କଯ, ଯାବଲିଲେ ମିଥ୍ୟାନଯ, ସଥନ ଘାହାରେ
ଧରେ, ମନେ । ସେଇ ନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ, ବିନେ ଚଣ୍ଡୀ ରାମାଯଣ,
କିଛୁଇ ନା ଭାଲଲାଗେ ପ୍ରଣେ ॥

ମେଘମାଲା ଓ ରନ୍ଧୀର କଥୋପ କଥନ ॥

ପଯାର ॥

ଧରଣୀ ଲୋଟାୟେ ତବେ ଆଛେ ରାଜ ବାଲା । ଏମନ ସମ-
ରେତେ ଆଇଲ ମେଘମାଲା ॥ ଅତି ପ୍ରିୟତମା ସେ ଅଧାନା
ସହଚରୀ । ପ୍ରବେଶିଯେ ଘରେର ଭିତରେ ଧିରିବ ॥ ନାଦେଥେ
କାହାରେ ସଥୀ ଘରେରଭିତରେ । ଦେଖିଲୁ ରମଣୀ ଆଛେ ଧରଣୀ
ଉପରେ ॥ ଆଷ୍ଟେ ବ୍ୟକ୍ତେ କାହେ ଗିଯା ବସିଯେ ତଥନ । ଗାୟ
ହାତ ଦିଯା କହେ ମୁଁ ବଚନ ॥ କେନ୍ତିର ଚନ୍ଦ୍ରାମୁଖି ଭୂମିତେ
ଶଯନ । ଉଠିବ ସ୍ଵର୍ଗଲତା କହ ବିବରଣ ॥ ଆମରି ସୋନାର ଅ-
ଙ୍ଗେ ଲାଗିଯାଛେ ଧୂଲି । ପାଗଲିନୀ ସମ ଦେଖି ମୁଖେ ନାହିଁ
ବୁଲି ॥ ଶୁନିଯା ତାହାର ବାକ୍ୟ ଚକ୍ର ମେଲି ଚାଯ । ମେଘମା-
ଲାରେ ତଥନ ଦେଖିବାରେ ପାଯ ॥ ମେଘମାଲାରେ ଦେଖିଯା
ରାଗ ଗେଲି ଦୂରେ ଉତ୍କଳେଃସ୍ଵରେ କାନ୍ଦିକହେ ଡୁକୁରେ ଫୁକୁରେ ॥
ଆଯିବ ମେଘମାଲା ଆଯଗୋ ନିକଟେ । ପ୍ରାଣେ ମରି ନାହିଁ
ଦେଇ ସଂଶ୍ରୟ ସଙ୍କଟେ ॥ ଏତବଳି ରାଜବାଲା ଗଡ଼ାଗଡ଼ି
ଯାଇ । ଧରିଯା ତାହାରେ ସଥୀ କୋଲେତେ ବସାଯ ॥ ଦେଖିଯା
ରୋଦନ ତାର ପ୍ରଧାନ ସଙ୍କଳି । ରୋଦନ କରଯେ କୋଲେ ଲାଇ

ଯା ରମଣୀ ॥ ସଖୀର ରୋଦନ ହେରି ଭାବେ ମନେ ॥ ଏଆବାର
 କି ଆପଦ ସଟିଲ ଏଥିନେ ॥ ଆମି ଜାନି ଆମି କାନ୍ଦି ବି
 ରହ ଅଣୁନେ । ହେଦେ ବୁଡ଼ା ମାଗୀ କାନ୍ଦେ କିସେର କାରଣେ ॥
 ଏତ ବଲି ସୁବର୍ଣ୍ଣେ ନିଜ ଅକ୍ଷତବାରି । ଆପନ ଅଞ୍ଚଳେ ମୁଖ
 ମୋଛାୟ ତାହାରି ॥ ଶାନ୍ତ୍ରନା କରଯେ ଧନୀ ସାନ୍ତ୍ରନା ନାହିଁ ।
 ଭୂମେତେ ପଡ଼ିଯା ଶେଷେ ମନ୍ତ୍ରକ ସର୍ବୟ ॥ ଆପନାର ଗାଲେ
 ଚଢ଼ ତୁହି ହାତେ ମାରେ । ମନ୍ତ୍ରକ ସର୍ବନେ ରଙ୍ଗ ପଡ଼େ ଶତବା-
 ରେ ॥ ସଖୀର ସନ୍ତ୍ରନା ହେରି ଭୁବନ କାମିନୀ । ସକାତରା ହରେ
 ତାର ଧରେ ଢାଟି ପାଣି ॥ ମନେ ୨ ବିବେଚନା କରିଲ ତଥନ ।
 ଅବସ୍ୟ କିଞ୍ଚିତ ଈଥେ ଆଛାୟେ କାରଣ ॥ ନହିଁଲେ ହଇବେ
 କେନେ ଏତ ଉଚାଟନା । ବାରଣ କରିଲେ କେନ ବାରଣ ଶୁଣେ-
 ନା ॥ ଏତ ଭାବି ଜିଜ୍ଞାସିଲ ରମଣୀ ତଥନ । ବଲ ଦେଖି
 ଓଗେ ସଖି ସ୍ଵରପ ବଚନ ॥ କିକାରଣେ କାନ୍ଦିତେହ ହଇଯା
 ତୁଥିନୀ । ମୋର ମଥା ଥାଓ ସତ୍ୟ କହ ଦେଖି ଶୁଣି ॥ କହିଲେକ
 ମେଘମାଲା ଶୁନ ଠାକୁରାଣୀ । କିକାରଣେ କାନ୍ଦି ଆମି କି-
 ଛୁଇ ନା ଜାନି ॥ ତୋମାର କ୍ରନ୍ଦନ ଦେଖେ କରିଗୋ କ୍ରନ୍ଦନ ।
 କହିଲାମ ଶଶି ମୁଖୀ ସରପ ବଚନ ॥ ଶୁଣିଯେ ସେବାଣୀ ଧନୀ
 ହାସିତେ ଲାଗିଲ । ତାର ପରେ ଶୁନ ସବେ ଯେବୁପ ହଇଲ ॥
 ଭାକିଲେକ ମେଘମାଲା ଅନ୍ୟ ସଖୀ ଗଛେ । ଶୁଣିଯା ରମଣୀ
 କହେ ମୟୁର ବଚନେ ॥ ଅନ୍ୟ ସଖୀଗଣେ ହେଥା ନାଡ଼ାକ ସଜନି ।
 ଏତ ବଲି କହିଲେକ ପୂର୍ବେର କାହିନୀ ॥ ଶୁଣିଯା ପ୍ରଧାନା
 ସଖା କହେ ଯୁଡ଼ି ପାଣୀ । ଅପରାଧ କ୍ଷମା କର ଭୁବନ କାମି-
 ନୀ ॥ ଶୁଣି ନାକରିଲେ କ୍ଷମା କେ ଆର କରିବେ । ତବେ

ଦାସୀ ଗଣ ଦଶା କି ଦଶା ହିଲେ ॥ ତବେ ସହଚରୀ ମର ସଥୀ-
ରେ ଡାକିଯେ । ରମଣୀର ସହଦିଲ ମିଳନ କରିଯେ ॥
ଅନୁଷ୍ଠର ସଥୀଗଣ ଗମନ କରିଲ । ଦିବମୁଦିଲ ଅଁଖି ସାମି
ନୀ ଜାଗିଲ ॥ ଦିଜ ପଞ୍ଚାନନ କହେ ଶୁନରାଜ ବାଲା । ଶୁରୁରେ-
ତେ ମେଓୟା ଫଳେ ହରୋନା ଉଥଲା ॥ ୦

ମେଘ ମାଲାର ନିକଟେ ରମଣୀର ଥେବ ॥

ଲୟୁଟୋପଦୀ ଛନ୍ଦ ।

ହିଲ ରଜନୀ, ହେରିଯେ ରମଣୀ, କହିଛେ ତଥନି,
ମଧୁରଭାଷେ । ଏମୁଖ ସାମିନୀ, ବଞ୍ଚି ଏକାକିନୀ, ସେଇ
ଅନାଥିନୀ, ଅକୁଲେ ତାମେ ॥ ସତତ ମଦନ, କରେ ଜ୍ଵାଳାତନ,
ତାହାର କାରଣ, ବାସନାକରି । ତାଜି କୁଳ୍ମଭୟ, ହେବ ମନେଲାଯ,
ଏପୋଡ଼ା ଆଲାଯ, ବାସ ନା କରି ॥ ମନୋହୃଦୟତ, ପ୍ରକାଶିବ
କତ, ମନେ ଅବିରତ, ଜାଗିଛେ ସହି । ଅନ୍ୟ ମେଯେ ହଲେ,
କୋଥା ଯେତୋଚଲେ, ଆମି ମେଯେ ବଲେ, ଏତେକ ସହି ॥
ଦେଖ ସାର କରେ, ମଦା ହିମ କରେ, ମେହି ଦର୍କ କରେ, ପୁନୁମେ
କରେ । ଏତେକ, ସତ୍ରଣା, ବିଧି ବିଡ଼ବନା, ନହେ ସେ ଆପନା,
କପାଳେକରେ ॥ ମଲୟା ବାତାମେ, ପରାଣ ବିନାଶେ, ମରିଗୋ
ହତାମେ, ଦ୍ଵିର୍ଗଣ, ଜୁଲେ । ତାହାତେ ହୁଦାୟ, ମଦାବିଦରାଯ,
ଶ୍ରୀତଳ ନାହାୟ, ଶୀତଳ ଜୁଲେ ॥ ହୁଃଥେର କାହିନୀ, କିକବ
ମଜନୀ, ଜାନେନ ଆପନି, ସେ ପଞ୍ଚାନନ । ହୁର୍ଗତି
ତୋମାର, ଦେଖିଯେ ଅପାର, ହୈଲ ଅଛି ମାର, ଏପଞ୍ଚାନନ ॥

ରମଣୀ ମେଘମାଳାକେ ବିପ୍ରନନ୍ଦନକେ ଦେଖାଯ ।

ପର୍ଯ୍ୟାବ ।

ଶୁନିଯା ଏତେକ ' ବାଣୀ ମେଘମାଳା କର । ବୁଝିଲାମ
ରସବତୀ ତୋମାର ଆଶ୍ୟ ॥ ମନେର ମାନସ ଭେଙ୍ଗେ
ଚୁରେ ବଲ ତୁମି । ତୋମାର ମନେର ବାଞ୍ଛା ପୂରାଇବ ଆମି ॥
ତାର ପର କହିତେହେ ସରୋଜ ବଦନୀ ॥ ଆମାର ଛୁଃଥେର
କଥା ଶୁନଗୋ ସଜନୀ ॥ ଏକଇ ଦ୍ଵିଜେର ଶୁତ୍ରବୀନ ବୟେସ ।
ଭୁବନ ବିଜୟ ନାମ ଖ୍ୟାତ ସର୍ବଦେଶ ॥ ପାଗଲିନୀ କରିଯାଛେ
ମେଜନ ଆମାରେ । କହିଲାମ ପ୍ରାଣ ସଥି ସକଳି ତୋମାରେ ॥
ତାର ଲାଗି ବ୍ୟାକୁଲିନୀ ଆଛି ଅତିଶ୍ୟ । ଏ ଦେଖ ଦେଖା
ଯାଇ ତାହାର ଆଲୟ ॥ ଏତବଳି ଧନୀ ସୁଡି ଆନିଯେ
ଝଟିତ । ପଡ଼ିଯେ ତାହାରେ ପତ୍ର କରାଯ ବିଦିତ ॥ ପଡ଼ିରେ
ସକଳ ଛତ୍ର ଭୂପତି ନନ୍ଦିନୀ । ବଲେ ମେ ନାଗର ବିନେ ମରି
ଗୋ ସଜନୀ ॥ ତୋମା ବହି ପ୍ରାଣ ସହି କାରେ କହି ଆର ।
ତୋମା ବିନେ ତ୍ରିଭୁବନେ କେ ଆଛେ ଆମାର ॥ ଆକୁଳ
ହଇୟା ମହି ପଡ଼ିଯେ ଅକୂଳେ । ହାବୁ ଡୁରୁ ଖେତେହି ସାଂତାର
ଗିଯା ଭୁଲେ ॥ ଛୁଟାର ପାଥାରେ ମୋରେ କର ଯନ୍ତି ପାର ।
କାଶୀତେ ମନ୍ଦିର ଦେଓଯା ହଇବେ ତୋମାର ॥ ଆମାର
କାରଣେ ମେ ବିଜୟ ଶୁଣ ମଣି । ଏତକ୍ଷଣେ ଆଛେ କି ନା
କିଛୁଇ ନାଜାନି ॥ ତାର ପର କହେ ଧନୀ ଧରି ତାର ପାଯ ।
ଏ ବିପଦେ ମେଘମାଳା ବାଁଚାଓ ଆମାଯ ॥ ଆମି ଯନ୍ତି

ଅରି ସଖୀ ତାହେ କୃତି ନାହିଁ । ବ୍ରଙ୍ଗହତ୍ୟା ହବେ ଏହି ଭୟବଡ଼ ପାଇଁ ॥ ସେ ବଧେର ମୂଳ ଆମି କହିଲୁ ତୋମାୟ । ମରିଲେ ଓ ଭୁଗିତେ ହଇବେ ଗୋ ଆମାୟ ॥ ଅତ୍ଯବେଳେ ହୁଏ ହୁଏ ତୁମ୍ଭାର କହିଲୁ ତୁ ହୁଇ ମରଣ ବାଁଚନ ॥ ସାଥେର କରାତ ବେମନ ହୁଇ ଧାରେ କାଟି । ତେବେଳେ ପଡ଼େଛେ ଆମି ବିଷମ ମଙ୍କଟେ ॥ ତଦୟତ୍ର କହିଲେଛେ ପ୍ରଧାନାଙ୍କ ସଙ୍ଗିନୀ । ଭୟ ନାହିଁ ଭେବୋମା ଗୋ ଭୁବନ ଭୋଗିନୀ ॥
 (କଲ୍ୟ ଆମି ନିଶ୍ଚି ଯୋଗେ ଦ୍ଵିଜେର ମନ୍ଦନେ । ମିଳାଇଯା ଦିବ ଆନି ତୋମାର ମନ୍ଦନେ ॥ ଆଜି ନିଶ୍ଚି ଚୁପକରେ ଥାକ ଚଞ୍ଚାନନ୍ଦୀ । କାଲି ଆନି ଦିବ ସେ ରୁସିକ ଚୂଡ଼ାମଣି ॥)
 ଏହି କୃପେ ସାନ୍ତୁନା କରଯେ ସଖୀତାର । ହେନ କାଲେ ନିଶ୍ଚା କର ନିଜ ସ୍ଥାନେ ଯାଏ ॥ ରଜନୀ ପ୍ରଭାତା ହୈଲ ଦେଖିଯା ତଥନି । ସଙ୍ଗିନୀ ଲହିଯା ସଙ୍ଗେ ରାଜାର ଅନ୍ଧିନୀ ॥ ଗବାଙ୍କେ-
 ର ଦ୍ୱାର ଥୁଲି ବସିଲ ହୁଜନ । ହେନ କାଲେ ଦିଜ ସୁତ ଦିଲ ଦରଶନ ॥ ବିପ୍ରାଜ୍ଞଜେ ହେରେ ରାମା ହରବିତ କାଯ ।
 ଅଞ୍ଚୁଲି ହେଲାୟେ ତବେ ସଖୀରେ ଦେଖାଯ ॥ ଐ ଦେଖ ମୁହଁ
 ବସେ ମୋର ମନୋ ଚୋରା । ଉହାର ଜାଗିରେ ଆମି
 ଏତେକ କାତରା ॥ ସଖୀ ବଲେ ଆଜିଖରେ ଏନେ ଦିବ ଚୋରେ ।
 କଦାଚ ନାହାଡ଼ିବେ ବାନ୍ଧିବେ ପ୍ରେମ ଡୋରେ ॥ ଧନୀ ବଲେ
 ଆମି କି ବାନ୍ଧିବ ସଖୀ ଓରେ । ନିଗୁଡ଼େ ବଞ୍ଚନ ଆଗେ କରି-
 ଯାଇଁ ମୋରେ ॥ ଉହାରେ ଆନିଯେ ଦିବେ କହିଛ ସଙ୍ଗନୀ ।
 କିବିପାଇଁ ଆନିବେ ହେଥା ବଲ ଦେଖି ଶୁଣି ॥ ପଞ୍ଚାନନ୍ଦ ବଲେ
 ଶୁଣ ବଚନ ସରସ । ପଥାପଥେ କିବା କରେ ଥାକିଲେ ସାହସ ॥

ଶେଷ ମାଲାର କର୍ତ୍ତକ ସାତାଯାତେର ପଥ ॥

ପର୍ଯ୍ୟାର ॥

(ସହଚରୀ ବଲେ କନ୍ୟା ତାବନା କି ତାତେ । ସେ କପେ ଆନିବ ହେଥା ଦେଖିବେ ପଞ୍ଚାତେ ॥ ତଦ୍ଵତ୍ତର ଗବାକ୍ଷେର ଦ୍ୱାର ବଞ୍ଚ କରି । ଡାକାଇଲ ସଥୀଗଣେ ତବେ ସହଚରୀ ॥ ସୋହା ଗିନୀ ନିତସ୍ଥିନୀ ତାବିନୀ ମୋହିନୀ । ପ୍ରଧାନା ସଥୀର କାହେ ଆଇଲ ତଥନି ॥ ସଥୀଗଣେ ହାତ ଧରି ବସାଯେ ତଥନ । ଅକାଶିଲ ରମଣୀର ଯତ ବିବରଣ ॥ ସାବଧାନେ ରେଖ ଯେନ ନାହୁଁ ପ୍ରକାଶ । ଅକାଶ ହଇଲେ ତବେ ହବେ ସର୍ବନାଶ ॥ ଆଗେ ଆମା ସବାକାର ବଧିବେ ଜୀବନେ । ମଜାଇବ ଆନି ଯା କି ପରେର ନନ୍ଦନେ ॥ ତଥନି ତାହାର ପ୍ରତି କହେ ସଥୀ-ଗଣ । ଶୁନଗୋ ପ୍ରଧାନା ଦୃତି କରି ନିବେଦନ ॥ ଅକାଶ ନା ହବେ ଇହା କହିଲାମ ସାର । କାର ଆହେ ଛୁଟା ମାଥା କେ-କରେ ପ୍ରଚାର ॥) ପରମ ଶୁଖେତେ ଆରୋ ସତତ ଥାକିବ । ଅହରେ ସଥୀ ପାହାରା ରାଖିବ ॥ ଭାଲେ ବଲି ସଥୀ ଜିଜ୍ଞାସେ ସବାୟ । କେମନେ ଆନିବ ତାଯ କିକରି ଉପାୟ ॥ ବଲଦେଖି ସକଳେତେ ପରାମର୍ଶ କରି । ପ୍ରାଚୀନା ହରେହି ଆମି ଠାହୋରିତେ ନାରି ॥ ଉତ୍ତର ନାକରେ କେହ ମୁଖ ବୁଝେଯା । ତବେ ସହଚରୀ ସଥୀଗଣ ପ୍ରତି କଯ । ମରେ ଛୁଡ଼ିଗୁଲା କୋନ ବୁଝି ନାହିଁ । ଆମି ମୈଲେ ଶେବେ କି ହଇବେ ଭାବି ତାଇ । ଆୟ ଦେଖି ମୋର ସଙ୍ଗେ ଉଠେ ସବ ଛୁଡ଼ି । ଦେଖ ଆସି କିବେ ବୁଝି ଖାଟାଯେଛେ ବୁଡ଼ି ॥ ଏତ ବଲି ଶୀଡ଼ିର ନୀଚେର ସରେଗିଯା । ପୁବେର ଜାନାଲା କାଟେ

ଶାନ୍ତିତାନ୍ତ୍ର ଦିଯା ॥ କାଟିଯା ଜାନାଲା ପଥ ସୁନ୍ଦର
କରିଲ । ଦେଖି ଯତ ସର୍ଥୀଗଣେ ଅବାକ ହିଲ ॥ ତାର କାହେ
ଆହୁଁ ଜଙ୍ଗଳ ବହୁତର । ତାହାତେ ଢାକିଯା ରାଖେ ସେଇ
ସେ ବିବର ॥ ସହଜେ ନା ମେ ବିବର କିଛୁ ଦେଖା ଥାଏ ।
ଅନ୍ତରେ ଦ୍ଵୀପାଳେ ପର କେ ଦେଖେ କାହୁଁ ॥ ଦିବସେ କପାଟ
ବଞ୍ଚ ଥାକେ ଜାନାଲାଯ । ରଜନୀତେ ମେ କପାଟ ଖୁଲିଯା
ଫେଲାଯ ॥ ପଥ ଦେଖି ଶଶିମୁଦ୍ରୀ ପ୍ରକୁଳ୍ଳା ହିଯା । ଭୋଜନ
କରିଲ ତାର ପରେତେ ଆସିଯା ॥ ସର୍ଥୀଗଣେ ଭୋଜନ
କରିଯା ସର୍ବଜନେ । ନିଜିର ସର ହିତେ ଆମୋ କତକ୍ଷଣେ ॥
ପ୍ରହରେକ ବେଳୀ ଆହେ ଗଗଣେ ସଥନ । କହିଲେକ ମେବ
ମାଲା ଆପନି ତଥନ ॥ ନାଗର ନିକଟେ ଇବେ ଯାଇୟେ
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତି । ସମାଚାର ଦିଯେ ପୁନ ଆଇସେ ଶୀଘ୍ରଗତି ॥
ସନ୍ଧ୍ୟାର ପରେତେ ପୁନ କରିଯା ଗମନ । ଆନିତେ ହିବେ ତଥା
ଯାବେ କୋନଜନ ॥) କହିଲେକ ସୋହାଗିନୀ ଆମି ସାବ ମେଧା ।
ସମାଚାର ଦିଯା ପରେ ଆନିବୋ ଗୋ ହେଥା ॥ ଏତେକ ବଲି
ଯା ରାମା ଉଠିଯା ତଥନି । ସମାଚାର ଦିତେ ଯାଏ ତବେ
ସୋହାଗିନୀ ॥) ତାର କୃପ ସଙ୍ଗୀ କିଛୁ ନାହିଁ ବର୍ଣନ ।
କିଞ୍ଚିତ କହେନ କବି ଦେଖେଛେ ଯେମନ ॥

ସୋହାଗିନୀର କୃପ ବର୍ଣନ ଓ ବିପ୍ର ନନ୍ଦନେର ନିକଟ ଗମନ
ପରାର ॥

କାଣେ ପାଷା ମାଥା ଘର୍ଷନ୍ତି । ଦିବ୍ୟଜୁଲିପିକାଟା । କୁଞ୍ଚାଣୁ ଆକୃତି ନେନ
କାଁଚଲିତେ ଆଁଟା ॥ ଦର୍ଶନରା ମିଶୀଭାଲେ ସୀନ୍ଦ୍ରରେର କୋଟା ।
ଆହାମରି କିବେତାର ଉଲ୍ଲିକର ଘଟା ॥ ଧୋପାଯ ଚାପାର

ଫୁଲ ନୟନେ କାଜଳ । ବଦନେ ମେଥୀର ତୈଲ ଚରଣେତେ ମଳ ॥
କିବା ଶୋଭା ଅଳକା ତିଲକା ଗଣ୍ଡହଲେ । ନାସିକାଯ ତି
ଲକ ତୁଳସୀର ମାଳା ଗଲେ ॥ ଶ୍ୟାମଳ ବରଣୀ ରାମା କଟି କୃଣ
ଅତି । ନିତସେଇ ଭରେସଦୀ ମନ୍ଦିରଗତି ॥ ଭୂଷଣେ ଭୂଷିତ ଅଙ୍ଗ
ଦୁଇହାତେ ଶାଖା । ମୁଗଙ୍କି ଚନ୍ଦମ ସବ କଲେବରେ ମାଥା ॥
ଅର୍ଦ୍ଧକ ବରେସ ତବୁ ଦେଖିଲେ ସେଠାମ । ଦୂରେଥାକୁ ଯୁବକବୁଡ଼ାର
ଜିଯେ କାମ ॥ ନେକାଇକଥାକ୍ଯାହାସିଯାଇ । ଇଛାକରେ କୋଳେ
ଲଇ ଚରଣ ଭଲିଯା ॥ ହେଲେହୁଲେ ଚଲେପଥେ ଦିଯାହାତ
ନାଡ଼ା । ପାଡ଼ାଛାଡ଼େ ଗୁହସେଇ ପେଲେ ତାର ଶାଡ଼ା ॥ ଦ୍ଵିଜ
ପଞ୍ଚାନନ କହେ ଆମରିଇ । ହେନକପ ସଜ୍ଜା ନାକି ଆର
କାର ହେରି ॥

✓ ସୋଇାଗିନୀ ଓ ବିପ୍ରନନ୍ଦନେର କଥୋପ କଥନ ।

‘ ଲଘୁ ଚୌପଦ୍ମି ।

(ହେତାଯ ନାଗର ହିୟେ କାତର, ସରେର ଭିତର, ସବ୍ଦି
ଆପନେ । ରମଣୀର କୃପ, ଅତି ଅପର୍କପ, ମେହି ରସ କୂପ
ଭାବିଛେ ଯନେ ॥ ଏକମ ସମୟ, ଦୁଲାୟେ ହନ୍ଦର, ସଙ୍ଗିନୀ ଉଦୟ,
ନାଗର ପାସେ । ହେରିଯେ ଦେଜନେ, ନାଗର ଜଥନେ, ମଧୁର ବଚନେ,
ତାହାରେ ଭାସେ ॥ କେତ୍ତମି କି ଆଶେ, ଏଲେ ମୋର ବାସେ,
କିଆଶାର ଆଶେ, ମନେ କି ଆଶ । ତ୍ୟଜିଯା ଛଲନା, ଅର୍କପେ
ବଲନା, କାହାର ଲଲନା, କୋଥାଯ ବାସ ॥ ମେକଥା ଶୁନିଯା,
ପ୍ରକୁଳ ହଇଇଲା, ହାସିଯାଇ, କାହେତେ ଆସି । ସହଚରୀ କମ,
ଶୁନ ମହାଶୟ, ମୋର ପରିଚଯ, କହି ପ୍ରକାଶ ॥ ଶ୍ରମିବାର
ଆସେ, ଆହୋ ଆଶାରାଶେ, ଧାକିତାର ବାସେ, ଆହୁ

ସଙ୍ଗିନୀ । ଅଧିକ କଥା ଯ, କିବା କାଜ ତାୟ, କହିନୁ ତୋମାୟ,
ହେ ଶୁଣମନି ॥ ସର୍ଥୀର ବଚନ, ଶୁନିଯା ତଥନ, ଦ୍ଵିଜେର ନନ୍ଦନ,
ଆନନ୍ଦେ ନାଚେ । ବଲେ ଓଗୋ ସର୍ଥୀ, ବଲେ ଦେଖି, ସେ ସରୋଜ ମୁ
ଖୀ, ଭାଲତୋ ଆଛେ ॥ ସେତୋ ଆଛେ ଭାଲ, ସେ ଭାଲ ଯେତ୍ତାଳ,
ଧାହବାରି ହଳ, ଆମାରି ଭାଲେ । ମରିର ମରି, ଓଗୋ ସହ
ଚରୀ, ନାହିଁ ଆର ଦେରି, ଧରେଛେ କାଳେ ॥ ଏଥନ ତଥନ, ହୈଯା
ଛେ ଜୀବନ, ମରିଗୋ କଥନ, ନାୟାର ଜାନା । ଭାଲ ଜ୍ଞମିଏଲେ,
ତବୁ ଦେଖ ଗେଲେ, ତାହା ନାହିଁ ହିଲେ, ଦେଖା ପାତେନା ॥ ମରଣ
ସମୟ, ଦେଖା ନାହିଁ ହୟ, ଥେଦ ନାହିଁ ରଯ, ତାହେ ଆମାର ।
ତାହାର ଭବନ, କରି ଦରଶନ, ହୟଗୋ ମରଣ, ପାଇ ନିଷ୍ଠାର ॥
ବୋଲ ସଥି ବୋଲ, ପ୍ରେସୀକେ ବୋଲ, ସେ ନାଗର ମଲୋ,
ଏଲେମ ଦେଖେ । ଧାହୟ ଉଚିତ, ତାହାର ବିହିତ, କରଗୋ
ଝଟିତ, ଆପନି ଥେକେ ॥ ଏତେକ କହିଯା, ହା ପ୍ରିୟେ ବଲିଯା,
ମୁଢିତ ହିଯା, ପଡ଼େ ଅବନୀ । ମୁଖେ ଉଠେ ଲାଲ, ଦେଖିତେ କରା
ଲ, ନଯନ ବିଶାଳ, ଶ୍ଵିରଅମନି ॥ ରମଣୀ ସଙ୍ଗିନୀ, ଧାଇସେ
ତଥନ, ତୁଲିଯା ଅମନି, କୋଲେତେକରି । ଗାଲେ ଦିଯେ ହାତ,
ବଲେ ଅକ୍ଷ୍ମାଃ, ହୈଲ କି ଆଘାଃ, ଆମାରିମରି ॥ ଏତେକ
ବଲିଯା, ମଲିଲ ଆନିଯା, ମୁଖେ ତାର ଦିଯା, ସଥି ଆପନି ।
କରାଲେ ଚେତମେ, ଦ୍ଵିଜେର ନନ୍ଦନେ ଉଠି କତକ୍ଷଣେ, ବସେ ଅମ
ନି ॥ ତବେ ସହଚରୀ, ଦ୍ଵିଜସୁତେ ହେରି, ସବିନୟ କରି, କହିଛେ
ତାୟ । ରାଜାର ନନ୍ଦିନୀ, ଭୁବନମୋହିନୀ, ଡେକେଛେ ସେ ଧନୀ, ଆ
ଜି ତୋମାୟ ॥ ଘୁଚାତେ ବିଷାଦ, ପୁରାଇତେ ସାଦ, ଏମେହି ମଂ
ବାଦ, ହେ ନଟବର । ବିରସ ତାଜିଯେ, ମରସ ହିସେ, ସାହସ କରି

য়ে, চল সত্ত্বৰ ॥ বেলা আৱ নাই, তবে আমি যাই, আমি
গিয়া ভাই, সংবাদ দিব । পুন সঞ্চ্যা পৱে, আসিয়া সত্ত্ব
ৱে, তোমার ছজুৱে, হাজিৱ হব । সঙ্গেতে কৱিয়া, যাইৰ
লইয়া, দিব মিলাইয়া, সেই রমণী । ঘুচিবে যাতনা, পুরি
বে বাসনা, ভেবনা?, হে শুণমণি ॥ সৰ্থীৰ আশ্বাস, কৱিয়া
বিশ্বাস, ছাড়িয়ে নিঃশ্বাস, নাগৱ মণি । ব্যাকুল হইয়ে,
কান্দিয়ে, সৰ্থীৱে চাহিয়ে, কহেতখনি ।) শুন প্ৰাণ সহ
সৰূপেতে কই, চেয়ে দেখ এই, গগণে শশী । শুনগোসজনী,
কিকব বাখানি, হেন অনুমানি, পোহায় নিশি ॥ তবে কই
বেলা, চল এইবেলা, নহে আৱ বেলা, আইসে সহ ।
নহে দিবাকৱ, ওজেশশধৱ, দেখ নিৱস্তৱ, চাহিয়ে এই ॥
পূৰ্ণিমাৰ উদয়, হইবে নিশ্চয়, নহিলে কি হয়, এতেক আ
লো ॥ কিজানি কেৱল, তোমার নয়ন, নাৰুবি কাৱণ, কি
ছুই ভালো ॥ এতেক শুনিয়া, ঈষত হাসিয়া, মনেতে
বুৰুবিয়া, কহিছে ধনী । তৰি দ্বিজস্তুত, সৰ্ব শুণযুত, একিহে
অস্তুত, বচন শুনি ॥ কিকব তোমায়, এযে অবস্থায়, সব
শোভাপায়, ষতেক বল ॥ তোমাৰলৈ নয়, অনেকেৱি হয়,
প্ৰেম ষে কৱয়, হয়বিত্তোল ॥ প্ৰিৱিতেৱীত, অতিচমকিত,
আছয়ে বিদিত, জগতময় । প্ৰেম অনুৱাগী, হইয়েবি
বাগী, পঞ্চালনযোগী, হে রসময় ॥ একপ অনেক, বুৰায়ে
কৃতেক, দৃষ্টান্ত শতেক, দেখায়ে ধনীঁ । সে সংবাদ দিয়ে,
এসংবাদ লয়ে, হৱিষ হইয়ে, গেল সঙ্গিনী ॥ কহে
পঞ্চালন, হে দ্বিজ নন্দন, আমাৱ বচন, অনেতে রেখ ।

ପ୍ରେମେ ଅପ୍ରମିତ ଆହେ ସଥୋଚିତ, କାଁଟା ବିପରୀତ,
ଫୁଟୋନା ଦେଖ ॥

✓ସୋହାଗିନୀ ପୁନ ରମଣୀକେ ସମାଚାର ଦେଇ ।-
ପରାର ।

ରମଣୀର ସଥୀ ସଦି କରିଲ ଗମନ । ଦେଖିଯା ନାଗର
ରାୟ ଉଠିଯା ତଥନ ॥ ନାନାମତ ବେଶ ଭ୍ରମାକୈଲ ରମରାଜ ।
ବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣିଯା କି କହିବ ସେଇ ସାଜ ॥ ବେଳାବେଳି ସାଜ
କରି ଦିଜେର ନନ୍ଦନ । ଆପନାର ଘରେ ବସି ରହିଲ ତଥନ ॥
ହୋଥାଯ ସଙ୍ଗିନୀ ଗିଯା ସମାଚାର ଦିଲ । କହିଲେକ ବିବରଣ
ଯତ ଦେଖେଛିଲ ॥ ଶୁନିଯା ରମଣୀ ଅତି ସକାତରା ହୁଁ । ବିରସ
ବଦନେ ଧନୀ କିଛୁ କାଳ ରଯ ॥ ତାରପରେ ତୁଃଥ ତାପ ସକଲି
ତ୍ୟଜିଯା । (ସଥୀଗନ ଅତି କହେ ପ୍ରକୁଳ୍ଳା ହେଇଯା ॥
ଅତଏବ ଶୁନ ସବେ ବଲି ବିଶେଷିଯା । ରାଥହ ସକଳେ
ମୋର ଘର ସାଜାଇଯା ॥ ଭାଲ୍ୟ ଦେଖେ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ
ମବ ଆନି । ସାଜାଇଯା ରାଥ ଆନି ସୁଶୀତଳ ପାଣି ॥
ସୁଗଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଚେର ମାଲା ଆନି ଚାରି ଛଡା । ସାଜାଇଯା ରାଥ
ସଥି ଆର ପୁଞ୍ଚତୋଡା ॥ ଶୁନିଯା କନ୍ୟାର ବାଣୀ ଯତ ସ-
ଥୀଗନ । ସାଜାଇଲ ଘର ଅତି କରିଯା ଯତନ ॥ ଆହାରୀଯ
ଦ୍ରବ୍ୟ ମବ କରେ ଆୟୋଜନ । କଳମୂଳ ମେଓୟାକତ କେ କରେ
ବର୍ଣନ ॥ ଛାନାଚିନି ଶରଭାଜାମିଛାରି ମାଥମ । ବରକି ଗୋ
ଲାପୀ ପେଂଡା ସନ୍ଦେଶ ଉତ୍ତମ ॥ ନାନା ଜାତି ମେଠାଇ ସାଜାଯେ
ରାଥେ କ୍ଷୀର । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ରେତେ ରାଥେ ସୁଶୀତଳ କ୍ଷୀର ॥ ତାମୁଲ
ସାଜାଯେ ସଥୀ ରାଥେ ବାଟା ପୂରି । ଥୁଇଲ ପୁଞ୍ଚେର ମାଲା ସବତ

ন করি ॥ দেখিয়া সকল দ্রব্য ভূপতি নন্দিনী । আপনি
আপন বেশ করিলা তখনি ॥ পাগল২ হৈল দেখে যেই
বেশ । সে বেশে স্ববেশ করে কি কব বিশেষ ॥ নারী হয়ে
সেই ঝুপ যদি দৃষ্টি করে । আপনা পাশরি রত্তীরতি আশা
করে ॥ যে ঝুপ দেখিয়া লাজ পাইয়া মদন । পঞ্চানন নেত্রা
নলে ত্যজিল জীবন ॥ জ্বলন্ত অনল দেখে পতঙ্গ' যে
মন । স্থুথ আশে তথা গিরা হারায় জীবন ॥ তেমতি
তাহার ঝুপ জ্বলন্ত অনল । প্রবল হইয়া সদা জ্বলে
অবিকল ॥ তাহে পয়োধর বহি পর্বত আকার । তাহা-
র উত্তাপে দূরে থাকে সাধ্য কার ॥ পুরুষ পতঙ্গ সম
পড়িয়া তাহায় । আপনার প্রাণ শেষে আপনি হারায় ॥
তাহে পুন কটাঙ্গাগ্নি ঘন২ ছুটে । একবার কণা বিন্দ
যার অঙ্গে ফুটে । তখনি অজ্ঞান হয় তাহার জ্বালায় ।
হয় মরে নয় হয় পাগলের প্রায় ॥ কিন্তু এক গুণ সেই
অনলে আছয় । অঙ্গ স্পর্শ মাত্র অঙ্গ শীতল করে ॥
হেন বেশে হেন সাজে রাজার নন্দিনী । ঘর বার করে
সদা হয়ে ব্যাকুলিনী ॥ স্বর্য পানে চায় আর মনে২
ভাবে । কতক্ষণে অস্তাচলে দিনমণি ঘাবে ॥) বেলা
নাহি যায় দেখে ভুবন ভোগিনী । সখীগণ প্রতি ধনী
কহিছে তখনি ॥ তাল বল দেখি মোরে তোমরা
সজনি । গত দিনে এতক্ষণে কতেক রঞ্জনী ॥ আপ-
না আপনি আমি অনুভব করি । কাল এতক্ষণে প্রায় অক্ষে
ক শৰ্করী ॥ কাল যেমন বেলাবেলি সন্ধ্যা হয়েছিল ।

ଆଜକିଗୋ ପୋଡ଼ା ବେଳା ତେମନି ବାଡ଼ିଲ ॥ ଅନ୍ୟ ଦିନ
ମନେ କରେ ଦେଖିଗୋ ନିଶ୍ଚଯ । ଛୁପରନା ହୈତେ ବେଳା ସଞ୍ଚୟ
ଆସି ହୟ ॥ ତେମ୍ଭୁ ଆଜପୋଡ଼ା ସଞ୍ଚୟ କୋଥାର ମରେଛେ ।
ଆମର ୨ ପୋଡ଼ା ବେଳାଓ କି ବେଡ଼େଛେ ॥ ଅଥବା
ନୟନେ ଧାନ୍ଦା ଲେଗେଛେ ସଜନି । ଠାହରିତେ ନାରି ଇବେ
ଦିନ କି ରଜନୀ ॥ ବଳ ଦେଖି ତୋମରାତ ଆଛ ସର୍ବ
ଜନ । ବେଳା ଆଛେ କିମ୍ବା ରାତି ହେଁବେ ଏଥିନ ॥ ଏହି
କପେ କତ କଯ ଭୁବନ ମୋହିନୀ । ପ୍ରବୋଧ ବାକ୍ୟେତେ
ତୋଷେ ଯତେକ ସଙ୍ଗନୀ ॥ ପ୍ରବୋଧ ବାକ୍ୟେତେ ଧନୀ
ଶ୍ଵିର ନାହିଁ ହୟ । ହେବ କାଲେ ଦିବାକର ଗମନ
କରଯ ॥ ପଞ୍ଚାନନ କହେ ଶୁନ ଭୁବନ ଅଞ୍ଚଳା । ବାଞ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ
ହୟ ଏହି ତେବନା ତେବନା ॥

‘ରମଣୀର ଗୃହେ ବିପ୍ରନନ୍ଦନେର ଗମନ ॥

ରଜନୀ ହଇଲ ଦେଖି କୁରଙ୍ଗ ନୟନୀ । ପାଲଙ୍କେ ବସି-
ଯା ଧନୀ କହିଛେ ତଥନି ॥ ଯାଓୟ ମୋହାଗିନୀ ଆନିତେ
ନାଗରେ । ବିଲବ୍ରତେ ପ୍ରଯୋଜନ ଆର ବା କି କରେ ॥ ଏତ
ଶୁନି ମୋହାଗିନୀ ଗମନ କରଯ । ନାଗରେର କାହେ ଆସି
ଉପନୀତ ହୟ ॥ ସଥୀ ବଲେ ଚଲ ଚଲ ଓହେ ରସରାଜ ।
ଦ୍ରୁତ ଗତି ଆଇସ ବିଲବ୍ରତେ ନାହିଁ କାଜ ॥ ଶୁନିଯା ସଥୀର
ବାଣୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ କାର । ହାତ ବାଡ଼ାଇୟା ଯେବ ହାତେ ସ୍ଵର୍ଗ
ପାର ॥ ଦୂତୀର ମହିତ ତବେ ଦ୍ଵିଜେର ନନ୍ଦନ । ରାଜନନ୍ଦିନୀ
ର ବାସେ କରିଲ ଗମନ ॥ ପ୍ରଧାନା ସଥୀର କ୍ରତ ଯେଇ ପଥ
ଛିଲ । ମେଇ ପଥ ଦିଯା ଦୌହେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ ॥ ହୋଥାର

সরোজ মুখী সখীগণ সঙ্গে । পরম শুখেতে বসি আছে
নানা রংজে ॥ হেন কালে উপনীত হৈল সোহাগিনী ।
সঙ্গেতেলইয়া সে নাগর শুণমণি ॥ দ্বিজ পঞ্চানন কহে শুন
রাজবালা । শুভ কর্ম সমাপিতে করিওনা হেলা ॥

রমণী বিপ্র নন্দনকে আপন নিকটে বসায় ।

হংসী ছন্দ ॥

নাগর আইল দেখি । উঠিয়া সন্তায করে তারে যত
সখী ॥ বৈস২ মহাশয় । দাঁড়াইয়া থাকা তব উপযুক্ত
যয় ॥ শুনি সখীর বচন । কথা নাহি কয় সেই দ্বিজের নন্দ-
ন ॥ সদা চারি দিকে চায় । দেখে সে কমলা মুখী বসিয়ে
কোথায় ॥ দৃষ্টি করে তার পর । পালঙ্গে উদয় যেন কোটি
শশধর ॥ দেখে স্থির ভাবে রয় । সে ভাব দেখিয়া ধনী
মনে বিচারয় ॥ এত কর্ম ভালনয় । (আমি রেনু বসে
দাঁড়াইয়া রসময় ॥) ইহা ভাবিয়া নিশ্চয় । পালঙ্গ
হইতে নামি শশি মুখী কয় ॥ কেন২ হে নাগর । দাঁড়া-
ইয়া কেন দেখি বিরস অন্তর ॥ এতেক বলিয়া ধনী ।
করে ধরি পালঙ্গেতে বসিল আপনি ॥ তবে যত সখী
গণ । আবিয়া পুষ্পের মালা ঘোগায় তথন ॥ আরো গো-
লাপ আতর । ছড়াইয়া দিল অঙ্গে আনন্দে বিভোর ॥
তার পরে সর্বজন । রঞ্জ ভঙ্গ দেখে ক্রমে করিল
গমন ॥ তবে বসি ছইজন । নানা রংজে ভঙ্গে করে কধো-
প কঠন ॥ দ্বিজ পঞ্চানন কয় । এখন কি আশ পাস
কথার সময় ॥)

ଶ୍ରୀରାମ ।
ତୋଟକ ଛନ୍ଦ ।

ସତ ସଙ୍ଗିନୀ ରଙ୍ଗିନୀ ରଙ୍ଗ ଭବେ । ନାନା ବ୍ୟଙ୍ଗ ପ୍ରସଙ୍ଗେତେ
ଗେଲ ସରେ ॥ ଦେଖିଯା ନାଗର ଆନନ୍ଦେ ତଥନି । ଶୁଇଲ କୋ-
ଲେତେ କରିଯା ରମଣୀ ॥ ରସେ ରସବତୀ ରତି ଅଭିଲାଷେ ।
ଝରଇ ଝର ପ୍ରେମ ନୀରେ ଭାସେ ॥ ଭାବେ ଚଲଇ ମୃଦୁ ମନ୍ଦ ହାସେ ।
ସେନ ସୌଦାମିନୀ ମେଘେତେ ପ୍ରକାଶେ ॥ ସଦୀ ଅଙ୍ଗ ଟଳମଳ
କଞ୍ଚେ ଉରୁ । ହିରା ଦୁରୁଇ କରେ ଗୁରୁ ଗୁରୁ ॥ ଘନ ଚୁପ୍ପନ ଇନ୍ଦ୍ର
ବୟାନେ କରେ । କୁଚ ପଦ୍ମ କଲି କର ପଦ୍ମ ଧରେ ॥ ଧରିତେ
ରମଣୀ ଅମନି ଶୀହରେ । ମଦନ ଅନଲେ ପରାଣ ବିଦରେ ॥ କାନ୍ତି-
ଦୀ ଅମନି କହିଛେ ତଥନି । କିକରଇ ଛି ଓ ଗୁଗମଣି ॥ ଉଠି-
ଲେ କେନହେ ଶୁଇଯା ଥାକନା । ଛିବ୍ୟାନେ ଛାଡ଼ିଛେ ଚରଣେ
ଧରୋନା ॥ କରୋନାଇ ଦଶନ ଘାତନ । କରୋନାଇ ନଥେ
ବିଦ୍ଵାରଣ ॥ ବାରଣ କରିଲେ କେନହେ ମାନନା । ମରିହେ ଶରୀରେ
ସହେନା ଘାତନା । ଭାବି ରସିକ ପ୍ରେମିକ ପଣ୍ଡିତ ହେ । ଗୁଣ
ନାଗର ନାଗର ପ୍ରଧାନ ହେ ॥ ଆମି ଅବଲା ସରଲା କୁଳନାରୀ
ପାଯେ ଧରି କ୍ଷମାକର ସୈତେ ନାରି ॥ ଏକ ଦିନେ କିଛି
ଫୁରାଯେ ଯାବେନା । ଅବଲା ପରାଣେ ମେରୋନାଇ ॥ ଦ୍ଵିଜ
ନନ୍ଦନ ପିନ୍ଦନ ରାମ ହୁରେ । ରମଣୀ ଅମନି ତାର ହାତ ଧରେ ॥
ଏତ ବ୍ୟକ୍ତ କେନ ମନ ସୁହୁ କର । ନହେ କାଲି ହବେ ହେ
ରସିକ ବର ॥ ଶୁନିଯା କହିଛେ ନାଗର ତଥନ । ଅନଙ୍ଗେ ଦହିଛେ
ଆମାର ଜୀବନ ॥ କେମନେ କହିଲେ କଠିନ ବଚନ । କାଲି
ହବେ ନହେ ଏ ଶୁଖ ରମଣ ॥ ଆଜି ବାଁଚିଲେ ତବେତ

କାଲି ହବେ । କିମେ ବାଁଚି ମେ ଉପାୟ ବଳ ତବେ ॥ ଶୁନିଯା
ରମଣୀ ଅମନି ରହିଲ । ବଦନେ କିଛୁ ବଚନ ନା ସରିଲ ॥ ମୁଖେ
ବଲେ ସତ ନହେ ମନୋ ଗତ । ହବେ କତକ୍ଷଣେ ଭାବେ
ଅବିରତ ॥ ସେମନ ବାରିର ଆଶେ ଚାତକିନୀ । ସେଇ
ଆରା ଧରେ ଦିବସ ଯାମିନୀ ॥ ତେମତି ଯୁବତୀ ଯୁବକ ବଦନ ।
ରତି ଆଶୟେ ନିରଥେ ସର୍ବକଷଣ ॥ ଫୁଟିଆ ବଲିତେ କିଛୁ
ନାହି ପାରେ । ତାହି ଲଲନା ଛଲନା ଏତ କରେ ॥ ନାଗରୀର
ଭାବ ନାଗର ଦେଖିଯା । ପ୍ରକୁଳ ବଦନେ ହାସିଯା ହାସିଯା ॥
କାମିନୀ ଧରିଯା କୋଲେତେ ଲଈଲ । କହେ ପଞ୍ଚାମନ ବାସନା
ପୁରିଲ ॥

ଅନୁଞ୍ଜ ପ୍ରସଙ୍ଗେ ନାନା ବିଧ ରଙ୍ଗେ । ମଜିଲ ହୁଜନେ ମଦନ
ତରଙ୍ଗେ ॥ ଚରଣ ତୁଲିଯା ହୃଦରେ ଲଈଲ । କପଟେ କାମିନୀ
ମରନ ମୁଦିଲ ॥ ହୁଇ ଭୁଜ ଦିଯା ଦୌଛେ ହୁଇ ଗଲେ । ଘନ
. ସବନ ଘନ ନିତସ ଦୋଲେ ॥ ଝୁଣୁ ଝୁନୁ ବାଜେ ମୂପୁର ଚରଣେ ।
ବାଜେ ବନ ବନ କେମୁର କଙ୍କଣେ ॥ କାଂପେ ଥର ଥର କାମ ଶରେ
ତନୁ । ଅବିଶ୍ରାମ ଥେଲିଛେ ଜୟନ ଜାନୁ ॥ ହୃଦରେ ହୃଦରେ
ନୟନେ ନୟନେ । ରସନେ ରସନେ ବଦନେ ବଦନେ ॥ ନାନା ବଙ୍ଗେ
ପ୍ରବନ୍ଧକେ ରତି କରେ । ବପଟା ବପଟା ବଟାପଟ କରେ ।
ବର ବର ହୁ ଅଙ୍ଗେ ଘାମ ଝରିଛେ । ବସନ ଭୂଷଣ କେ
କୋଥା ପଡ଼ିଛେ ॥ କାମେ ଜୁର ଜୁର ହଇଯା ନାଗରୀ । ଅଧ
ରେ ଅଧର ଧରେ ଧିରି ଧିରି ॥ ଶୁଖାଈଛେ ବଦନ ମଦନ ରସେ ।
ଆବେଶେ ନାଗରେ ଧନୀ ଧରେ କମେ ॥ ଆହା ଉଛ ଉଛ
କରେ ଘନ ଘନ । ହେନ ଜ୍ଞାନ ଲାଗେ ଦଶନେ ଦଶନ ॥ ଭ୍ୟାସି

ଲ ସୁଥେର ସାଗର ଅମନି । କାଂପିଯାଇ ଚାପଯେ ତଥନି ॥
କଭୁ ନାଗରୀ ପରେ ନାଗର ମଣି । କଭୁ ନାଗର ପରେ ବିରାଜେ
ଧନୀ ॥ ଏହି କୃପେ ରତି ରଙ୍ଗ ସାଙ୍ଗ କରି । କ୍ଷଣେକ ଥାକିଯା
ନାଗର ନାଗରୀ ॥ ପାଣି ପାଦ ଧୂତ କରିଯା ପରେ । ଶୁନ
ବସିଲା ଦୋହେ ପାଲଙ୍ଗ ପରେ ॥ କହେ । ପଞ୍ଚାନନ୍ଦ ଦିଜେର
କୁମାରେ । ସାବାସି ସାହସେ ସାବାସି ତୋମାରେ ॥

ନାଗର ଓ ନାଗରୀର କୌତୁକ ।

ପୟାର ।

ପାଲଙ୍ଗେ ବସିଯା ଦୋହେ ଯୁବକ ଯୁବତୀ । ରତିଆନ୍ତେ ଆନ୍ତ
ମୁଖେ ନାସରେ ଭାରତୀ ॥ ହେନକାଳେ ଆଇଲ ସଥୀ ନାମ ନିତ
ସ୍ଥିନୀ । ଦେଖିଯା ତାହାରେ କହେ ଭୂପାଲ ନନ୍ଦିନୀ ॥ କହ ଦେଖି
ଓଗୋ ସଥୀ ମୋରେ ବିବରଣ । କି କାରଣେ ନାହିଁ ଦେଖି ଅନ୍ୟ
ସଥୀ ଗଗ ॥ ଶୁନିଯା କନ୍ୟାର ବାଣୀ କହେ ସହଚରୀ । ଆଛେ
ତାରା ସ୍ଥାନେଇ ହିଁଯା ପ୍ରହରି ॥ ଭାଲଇ ବଲି ତାରେ
କହିଲ ରମଣୀ । ଆହାରୀଯ ଦ୍ରବ୍ୟ କିଛୁ ଆନହ ସଜନୀ ॥
ସହଚରୀ ଆନି ସବ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଲ । ଦେଖିଯା ଦିଜେର ସ୍ଵତ
କହିତେ ଲାଗିଲ ॥ ଆମାରକାରଣେ ଏହି ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯତ ।
ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେଛ ବୁଝି ତାଇ ନାନା ମତ ॥ ମରି ତବ କତ
ଗୁଣ ନାହ୍ୟ ବୁର୍ଣ୍ଣନ । ମେଦିକେ ଯେମନ ହୈଲ ଏଦିକ ତେମନ ॥
ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଯେଛି ବଡ଼ ଦେଖିଯେ ବ୍ୟାତାର । ଏମତ ଚରିତ୍ର
ଧନୀ ନା ଦେଖି କାହାର ॥ ତୁଇ ମାସ ତବ ଲାଗି ନାକରି
ଆହାର । ତେବେଇ ହିଁଯାଛେ ଅଛି ଚର୍ମ ସାର ॥ ମନେର
ସାଧେତେ ପ୍ରାଣ ତୋମାର ସଦମେ । ପେଟ ଭରେ ଖାବ ଆଜ

দেখিবে নয়নে ॥ পষ্ট কথা কব ইত্যে নাহি করি লাজ ।
 নাচিতে বসেছি আমিঘোমটায় কি কাজ ॥ বংসজনা হই
 প্রিয়ে শুন সারদ্বার । কুস্তুম দলের শ্রেষ্ঠ কুলীনের সার ॥
 যদ্যপি আমারে তুমি খাওয়াইবে প্রিয়ে । কুলের
 সম্মান বল রাখিবে কি দিয়ে ॥ হাসির রসবতী কহিছে
 তখন । রেখেছি কুলের মান আগে প্রাণ ধন ॥ জীবন
 ঘোবন মন ধন যাহা ছিল । রাখিতে ও কুল মান এ কুল
 মজিল ॥ রাখিলাম মান প্রাণ দক্ষিণা সহিত । আবার
 কেমন কথা শুনি বিপরীত ॥ বুঝিনু বামন জাতি লো-
 ভি অতিশয় । এক বারে কোন কর্মে পরিতোষ নয় ॥
 আগুণ ঝাঁপা সব কাজে করে তাড়া তাড়ি । ফলারের
 কালেতে বিশেষ বাড়া বাঢ়ি ॥ উদর পুরিয়া আগে
 প্রাণ পথে থায় । শেষে ফুটী হেন পেট যদি ফেটে
 যায় ॥ তাহে নাহি কষ্ট বোধ আরো খেতে চায় ।
 যতক্ষণ মেই দ্রব্য দেখিবারে পায় ॥ হইলে চক্ষের
 আড় অম্বু ঘাড় গুঁজে । অসন্তুষ্ট হয়ে কষ্টে রয় মুখ
 বুজে ॥ এত যে থাইল তাহে না হয় সরস । চাহিয়া না
 পায় যদি হয় হে বিরস ॥ বিচারের পূর্বে অতি শান্ত
 মূর্তি ধরে । বিচারে প্রবৃত্ত হৈলে বুদ্ধি স্বুদ্ধি হরে ॥
 যেমন ঝাঁপানে উঠে হয় ঝাঁপানেরা ॥ বিচার কালে
 তেমনি হয় বামনেরা ॥ কোন কাজে স্থির নয় সব ছড়া
 ছড়ি । পূজার বার্ষিক যেন সাধে দড় বড়ি ॥ আপন
 বটাতে প্রাণ দেখেছি সকল । বিশেষ করিয়া কি কহিব

ମେ ସକଳ ॥ ଏକେବାରେ ଲକ୍ଷ ଟାକା ଦିଲେ ଏକଜନେ । ତଥା-
ଚ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନହେ ଚାହେ ଘନେ । ବାରଞ୍ଚାର କତ ଆର
କବ ରସମୟ । କୋନ କାଜେ ଏକ ବାରେ ତୁଷ୍ଟ ନାକି ହୁଏ ॥
କହିଲା ଦ୍ଵିଜେର ଶୁତ ଶୁନିଯା ତଥନି । ଏକ ବାରେ ତୁଷ୍ଟ ନୟ
ଜେନେଛତୋ ଧନୀ ॥ ତବେ ଆର କଥନ୍ୟ ନାହିକ ପ୍ରୟୋ-
ଜନ । ଚଳ ଗିଯା ଜଳଯୋଗ କରିଗେ ଏଥନ ॥ ଏତ ବଲେ
କୁତୁହଲେ ହୁଅନେ ବସିଯା । ଖାଇଲେକ ସବ ଦୂର୍ବ୍ୟ ହାସିଯାଇ ॥
ଆହାରେର ରଙ୍ଗ ତଙ୍ଗ ନାରିନୁ ରଚିତେ । ପୁଠି ବେଡ଼େ ବାର
ବଡ଼ ଥେବ ରୈଲ ଚିତେ ॥ ଜଳ ଯୋଗ କରି ତବେ ମୁଖେ ହୁଇ
ଜନ । ପୁନୁରାୟ କରିଲା ମଦନ ଆଲାପନ ॥ ତାର ପରେ
ଦ୍ଵିଜ ଶୁତ ହରିଷ ଅନ୍ତରେ । ନାଗରୀରେ କହିଛେ ଧରିଯା
ତାର କରେ ॥ ଦ୍ଵିଜ ପଞ୍ଚାନନ୍ଦ ଇଥେ କରିଯା ସତନ । ରମଣୀ
ନାଟକ କାବ୍ୟ କରିଲା ରଚନ ।

ରମଣାରିକାର ପ୍ରତି ନାୟକେର ଉତ୍ତର ॥

ଦୀର୍ଘ ତ୍ରିପଦୀ ॥

ଶୁନ ଗଜେନ୍ଦ୍ର ଗାମିନୀ, ଶୁଚାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନୀ, ନିବେଦନ କିଞ୍ଚିତ୍
ଆମାର । ଦେଖ ପ୍ରାଣ ଦେଖଇ, ପ୍ରାଣ ବଲେ ଘନେ ରେଖ,
ଭୁଲନାଇ ଯେନ, ଆର ॥ ତୁମି ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟତମା, ସକଳେର
ମନୋ ରମ୍ୟ, ତୋମ୍ୟ ସମା କେ ଆଛେ ଶୁବ୍ରତୀ । କପେ ଶୁଣେ
ମଧ୍ୟିଧନ୍ୟ, ନାରୀ ମାଝେ ଅଗ୍ର ଗଣ୍ୟ, ରମିକେ ପ୍ରେମିକେ
ରୁମ୍ରବତୀ ॥ କେବଳ ତୋମାର ଜନ୍ୟ, ମରିଇ ରାଜ କନ୍ୟ,
ହୃଦୟ ଆମି ପାଇୟାଛି ସତ । କିକହିବ ବିଶେଷିଯା, କହିତେ
ବିଦରେ ହିଯା, ମନେତେ ଜାଗିଛେ ଅଧିରତା । ତାବି ଆମି

একবার, বিস্তারিয়ে সবতার, এই বেলা বলি ও প্রেওসি।
 অপৰ্কপ দেখি তাই, অমনি ভুলিয়া যাই, হেরিলে ও
 মুখ পূর্ণ শশী ॥ মরিং কিবা গুণ, নিষ্ঠুরে কি জানে গুণ,
 মরি গুণে বলি হারি যাই । শিখিয়াছ বত গুণ, কোন
 গুণে কিবা গুণ, তার গুণ ভাবিয়া না পাই ॥ কেন গুণে
 কর গুণ, কোন গুণেকর খুণ, কোন গুণে বাঁচাও আবার ।
 মরি কোকিল নাদিনী, বল দেখি বিনোদিনী, শুনিয়া
 জুড়াক্ প্রাণামার ॥ অধিক কহিব কত, হোলেম সরনা-
 গত, লইলাম চরণে আশ্রয় । স্ত্রি রাখ স্ত্রি মার, সকলি
 করিতে পার, কিন্তু মোরে ত্যজনা নিশ্চয় ।' শুনিয়া
 অন্যের কথা, দেখ যেন স্বর্ণলতা, নাহি করো অন্তর
 অন্তর । কহে দ্বিজ পঞ্চানন, আছয়ে উহার মন,
 তোমার প্রতি হে নিরস্তর ॥

নায়িকার উক্তি ॥

দীঘ ত্রিপদী ॥

করি দৃষ্টি ঘোড় পাণি, কহি সবিনয় বানী, শুনু হে রস
 বিলাস । তোমার দ্বিগুণ ছুঃখ, 'পাইয়াছি আমি ছুঃখ,
 কি হবে তা করিলে প্রকাশ ॥ জানেতা আমার মন,
 আর শ্রীমধুমুদন, অন্য জন কি জানিতে পারে । সেকথা
 য নাহি কাজ, এখন হে রসরাজ, মিছা আর কিহবে
 প্রচারে ॥ আমাতে যে গুণ আছে, সে গুণ তোমাতে
 আছে, স্ত্রি কোন নাহি জান প্রাণ । তাহার অধিক
 কত, জান গুণ শত২, কিবা তার করিব বাথান ॥ প্রথ-

ମେତେ ଏକ ଗୁଣ, ବଲି ଶୁନ ତାର ଗୁଣ, ବେହି ଗୁଣ ଡୋରେ ପ୍ରାଣଧନ । ଯତ କୁଳାଙ୍ଗନା ଗଣେ, ବାଁଧ ପ୍ରାଣ ସର୍ବଜନେ, ଅପରୁପ ସେଇ ସେ ବଞ୍ଚନ ॥ କେହି ନା ଦେଖିତେ ପାଇ, ବସ୍ତନ ଛାଡ଼ାନ ଦାଯ, ଅବଳାର ତାହେ ପ୍ରାଣ ଯାଯ । ପ୍ରେମ ଫାଁସ ଦିଯା ଗଲେ, ଟାନି ସହଲେ ୨, ଅକୁଳେ ଡୁବାଓ ସବାକାଯ ॥ ଆର ଏକ ଆହେ ଗୁଣ, ସେ ଅତି ଆଶର୍ଯ୍ୟ ଗୁଣ, ତାର ଗୁଣ ବଲା ନାହି ଯାଯ । ରମଣୀର ପ୍ରାଣ ମନ, ସରେ ବସି ଆକର୍ଷଣ, ଅନାଯାସେ କର ରମରାୟ ॥ ତାହେ କୁଳ ନାରୀ ଗଣେ, ସବେ ଉଚାଟନ ମନେ, ଆକୁଳ ହଇଯା ତଜି କୁଳ । ଅକୁଳେ ପଡ଼ୁଥେ ଏସେ, ଦୁକୁଳ ହାରାୟେ ଶେଷେ, ଡୁବେ ମରେ ହଇଯା ଆକୁଳ ॥ ତେମତି ତୋମାର ଗୁଣ, ଗୁଣ ବ୍ୟାତିରେକେ ଗୁଣ, ସେଇ ଗୁଣ ବର୍ଣେ ଶକ୍ତିକାର । ସେ ଗୁଣେ କରେଛ ବନ୍ଦ, ସେ ଗୁଣ ଗୁଣେର ହଦ, ଅଧିକ କି କବ ଗୁଣ ଆର ॥ ଆର ବଲି ଓହେ ପ୍ରାଣ, ବାବଂ ଏଦେହେ ପ୍ରାଣ, ଭର୍ମ ପ୍ରାଣ କରିବେ ବସତି । ବିଜ୍ଞେଦ ନାହବେ ପ୍ରାଣ, ନହିଲେ ମରଣ ପ୍ରାଣ, କହିଲାମ ସ୍ଵର୍ଗପ ତାରତୀ ॥ ଦେଖ ଦେଖ ଚାତକିନୀ, ବିନା ବରିଷାର ପାଣି, ନାହି ପିଯେ ଓହେ ପ୍ରାଣଧନ । ସଦି ମରେ ପିପାସାଯ, ଅନ୍ୟ ନୀର ନାହି ଥାଯ, ସର୍ବଦା ଧେଯାଯ ନବଘନ ॥ ସଦି ବଲ ଗୁଣ ମଣି, ସେଇ ସବ ଚାତକିନୀ, ବୁଦ୍ଧି ହୀନା ପୃଷ୍ଠି ଯୋନି ତାଯ । ନହେ ଛାଡ଼ି ଏମକଳ, ସରୋବର ଗଞ୍ଜା ଜଳ, ବରଷାର ପାଣି କେନ ଚାଯ ॥ ସଜି ତାର ବିବରଣ, ଶୁନ ରମଣୀ ରଞ୍ଜନ, ଅଧୋ ଦୃଷ୍ଟି କରୁ ନା କରଯ । ହେଁଟ ମୁଖ ହୈତେ ହବେ, କୁଳେତେ କଳକ ରବେ, ଏହି ଭଯେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ମୁଖେ ରଯ ॥ ତେମତି ହେ ଗୁଣାକର, ଭର୍ମ ପ୍ରେମ

জলধর, আমি হে প্রেমের চাতকিনী । তব ধারা বরিষণ,
আশা করি সর্বক্ষণ, নাহি অভিলাষি অন্য পাণি ॥
ইথে যদি মরি প্রাণে, নাহি চাহি অন্য পানে, শুনৰ
হে রসসাগর । বরঞ্চ প্রাণে মরিব, প্রেমে কালি না তু
লিব, কহিলাম হে নব নাগর ॥ চকরের স্থা ত্ত্বমি,
চকরিনী সম আমি, তব স্বধা পিয়ে প্রাণ ধরি । দ্বিজ
কহে শশি মুখী, এত গুণ নহিলে কি, বড় ঘরে জম্বেছ
মুন্দরী ॥

নায়কের উক্তি ।

পরার ॥

শুনিয়া প্রেয়সী তব অমিয় বচন । জুড়াইল একে
বারে আমার জীবন ॥ বিনা মূলে বিকালেম তোমার
নিকটে । সর্বদা করিবে আণ মদন শক্তে ॥ আজি
নিশ্চী শেষ হৈল যাই প্রাণ ঘরে ॥ কালি আসি দেখিব
ও মুখ শশধরে । নিরস্ত্র ভয়ে মোর কাঁপিছে পরাণ ।
আসি আমি শশি মুখি শোও ওমি প্রাণ ॥

নায়িকা নায়ককে সতর্ক করিয়া কহিতেছেন ॥

তাল বাসা ছন্দ ।

এক্ষা কথা বলি প্রাণ মনে রেখ ভুলনা । অমৃত তুলি
তে যেন বিষ রাশি ভুলনা ॥ গোপনেতে এসো যেয়ো
কোন দিকে চেয়োনা । পথে ঘাটে ভৱ পেলে তিতু হ-
য়ে ধেয়োনা ॥ দিনে দেখা শুনা হৈলে হাত মুখ নেড়না ।
তানু ধর্তে গিয়া যেন মুখ গুঁজে পড়োনা ॥ প্রেম আছে

ମମ ସଙ୍ଗେ କାରୋ କାହେ କରୋନା । ଦେଖ୍ ଯେନ ଏକେବାରେ
ମୋର ମାଥା ଖେଯୋନା ॥

ନାୟକେର ଉତ୍ତି ॥

କୁଳ ମଜାନ ଛନ୍ଦ ।

ଜୀବନ ଥାକିତେ ବ୍ୟକ୍ତ ହବେନା ଲୋ ହବେନା । ଗୋପନେ
ରାଖିବି ଅତି ତେବନା ଲୋ ତେବନା ॥ ଆମାକେ ସତକ ଆର
କୋରୋନା ଲୋ କୋରୋନା । ତୁମି ଯେନ ହାଟେ ହାଡ଼ି ତେଙ୍ଗ-
ନା ଲୋ ତେଙ୍ଗନା ॥ ଗବାକ୍ଷେତ୍ରେ ବସି ସଦା ଦେଖନା ଲୋ ଦେଖ
ନା । ଅନ୍ୟ କେହୁ ଏଲେ ମେଥା ଧେକନା ଲୋ ଧେକନା ॥ ଆମା
ର ଲାଗିଯା ଭୟ ପେଯୋନା ଲୋ ପେଯୋନା । ଆମ୍ଭି ଯେନ
ଢାକେ କାଟୀ ଦିଓନା ଲୋ ଦିଓନା ॥

ନାୟକାର ବ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରି ॥

ଗଦ୍ୟ ।—

ନାଗରେର ଏହି କଥା ଶୁଣିଯା ଶଶି ମୁଖୀ ହାସିଯାଇ ଅମନି
ଚଲିଯା ଗଲିଯା ପଡ଼ିଯା ନାଗରେର ବଦନେ ବଦନ ଦିଯା ଅମି-
ଯ ବଚନେ କହିତେଛେନ, ଆହା ଏକିହେ ମରି ମରି ଏତ
ମେଯେର ମତ ମେଯେ ନ୍ୟାକଣ ଓଲୋ ହଁଲୋ କଥା କୋଥାଯ
ଶିଖିଯାଇଛି ? କି ପାଡ଼ାର କୋନ ମେଯେର କାହେ ? ନା ଏମ
ନ ନାହବେ, ବୁଝି ବୋଯେର କାହେ, ହଁଯା ତାଇତ ବଲି, ତାନୈଲେ
କି ଏତୋ ହାସି ହୟ, ହଟୁକ ବେଳେ ଆମି ମେଯେ ବଟେ, ତରୁ
କଥାର ପୌଠେ କଥାଟି ପଡ଼ିଲେ ହୁଜଦ୍‌ପାରି ବେଳେ । ଓଗୋ,
ମେଘମାଳା, ତୁଇକି ଘୁମାଯେଛିସଗା, ହାଦେ ଆଁ ମର,
ବୁଡ଼ ମାଗୀର ରକମ ଦେଖ, ଆମରା ସକଳେ ଜେଗେ ଆଛି

হাদে ও মাগী সচ্ছন্দে ঘুমাচ্ছেগা, ওলো সোহাগিনী।
 তোরা সবে ডাক দেখিগা, যদি মাগী ওঠে। সোহাগিনী
 মেঘমালাকে ডাকিতেছে। ওগো মেঘমালা, ওগো
 মেঘমালা, মর মাগী, যেন মরেছেরে, ও মেঘমালা, ওগো
 মেঘমালা ওটনা গো, যঁ্যা, মলো মাগী, রাজ কন্যা
 ডাকছে তুই কি শুন্তে পাসনে, যঁ্যা, কে ও সোহাগিনী।
 হ্যাঁ হ্যাঁ আমি সোহাগিনী। বলি এতো ডাকা ডাকি
 কচ্ছিস কেনেগা ? আঁ মলো আরে রাজ কন্যা ডাকছে।
 বলি কেনেগা রমণী ডাকছিস, রাজ কন্যা কহিতেছেন,
 অর মুখ পোড়া মাগী, এই তোরে দশ লাক বার ডাকা
 গেল তুই কি ঘুমায়ে মরে ছিলি, একবার উঠে আয়
 দেখি আমার কাছে, মেঘমালা উঠিয়া দুই চক্ষু মুছিতে
 মুছিতে নাগরীর' কাছেতে আসিবাতে নাগরী কহি
 লেক ; এসোঁ বসো সথিগো, বলি কি এই নৃতন
 মানুষটি বাড়ি যেতে চাচ্ছেন তুমি সঙ্গে করে এই বন্টা
 পার করে দিয়ে এস ; না বাছা, আমি পারবনা, কেবল
 তোমার জন্য এই জানলাটা কেটে পথটা কোরে
 ছিলাম, তা নৈলেকি অত বড় বুড়া কাতান আমি হাতে
 করি, আমার সেই পর্যন্ত সকল শরীরের পাক্ষ কোড়ার
 মত ব্যাখ্যা হয়েছে, তালো উনি এখনি যাবেন কেন,
 আজ কেন থাকুননা, কালি তখন খুব তোরে যাবেন,
 উনি প্রীতি কর্তে এসেছেন, এর মধ্যে কি প্রীতি করা
 হলো, অত বাড়ি যাবার কি তাড়াতাড়ি পড়েছে, সেত

ଆର ଏକ ରାଜ୍ୟର ପଥ ନୟ, ଏହି ଦେଖା ଯାଇ ମାଝେ ବନ୍ଟା ପାର । ଏହି କଥା ବଲିଯା ମେଘମାଳା ନାଗରେର ପ୍ରତି କହିତେଛେ ।

ନାଗରେର ପ୍ରତି ମେଘମାଳାର ବ୍ୟଞ୍ଚୋକ୍ତି ।

ଠମକ ଛନ୍ଦ ।-

ଶୁନିହେ ରମିକ ରାଜ ।

ଶୁନିହେ ରମିକରାଜ, ତ୍ୟଜିଯା ଲାଜ, ବଲି ହେ ତୋମାୟ ।
ଆମାର ପାନେ ଫିରେ ବସେ କହ ରମରାୟ ॥

ଦୁଟୋ ରମେର କଥା ।

ଦୁଟୋ ରମେର କଥା, ବଲିଯେ ହେତା, ତୁଷ୍ଟ କର ମନ ।
ତବେତୋ ବୁଦ୍ଧି ହେ କେମନ ରମିକ ଶୁଜନ ॥

ଓହେ ନାଗର କାନାଈ ।

ଓହେ ନାଗର କାନାଈ, ଶୁନବ ତାଈ, ବଲୋ ଦେଖି ମୋରେ ।
କିମେର ଜନ୍ୟ ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ସେତେ ଚାଓ ସରେ ॥

ବଧେ ଏହି ଅବଳାରେ ।

ବଧେ ଏହି ଅବଳାରେ, ଏକେବାରେ, ହଇଯା ନିଷ୍ଠ ର ।
କେମନ କୋରେ ନିଦଯ ହେଯାବେହେ ଠାକୁର ॥

ତୁମିହେ କେମନ ନାଗର ।

ତୁମିହେ କେମନ ନାଗର, ରମେର ସାଗର, ବୁଜଦ୍ର କିଛୁ ନାହିଁ ।
ରେତେର ବେଳା ସେତେ ଚାଓ କେଲେ ହେନ ନାରୀ ॥

ଏକିହେ ପ୍ରେମେର ଧାରା ।

ଏକିହେ ପ୍ରେମେର ଧାରା, କରିଯା ମାରା, କୁଳେର କାମିଣୀ ।
କାର ମନ ରାଖିତେ ସାବେ କେ ହେନ ଭୂବିନୀ ॥

ଶୁଣି ତାଇ ବଲ ବଲ ।

ଶୁଣି ତାଇ ବଲ ବଲ, ଏତେକ ଛଲ, କେନେ କର ତୁମି ।

ଏ ତାଇ କି ପେଯଛ ବୁଡ଼ି ବୁଜଦେ ନାରି ଆମି ॥

ତୁମି ହେ ନାଟେର ଗୁରୁ ।

ତୁମି ହେ ନାଟେର ଗୁରୁ, ରସେର ତଙ୍କ, କତ ଜାନ ରସ ।

କୋନ ରସେ ମଜେଛ ଏମନ କେ କରେଛେ ବଶ ॥

ଶୁଣ ତାଇ ବଲି ସ୍ଵଧୂ ।

ଶୁଣ ତାଇ ବଲି ସ୍ଵଧୂ, କମଳ ମଧୂ, ଏକେ ପାଓୟା ଭାର ।

ହାତେ ପାରେ ଛେଡେ ଦେଓ ଏକି ଚମତ୍କାର ॥

ହାୟ ହାୟ ମରି ମରି ।

ହାୟ ହାୟ ମରି ମରି, କୈତେ ନାରି, ବଲବୋ କି ହେ ଆର ।

ଏମନ ଥାବା ଭରା ବୁକେର ମାଝେ କମଳକଲି କାର ॥

ଆର ସବ ଶୁକୁମା ବେଶ୍ମ ।

ଆର ସବ ଶୁକୁମା ବେଶ୍ମ, ତାହେ ଦ୍ଵିଶ୍ରୟ, ଉଚ୍ଚୁତ ବୌଟା ।

ହାତ ଦିତେ ଗେଲେ ଯେନ ହାତେ ଫୋଟେ କାଟା ॥

ଅଧିକ ଆର କବ କତ ।

ଅଧିକ ଆର କବ କତ, ମନେର ମୁତ, ଏମନଟି ପାବେନା ।

ତବେ ମିଲବେ କତ ଆମାର ମତ କର୍ମ ଆଟକାବେନା ॥

ତୁମି କି କ୍ୟାଲନା ଏତ ।

ତୁମି କି କ୍ୟାଲନା ଏତ, ଅବିରତ, କହେ ପଞ୍ଚାନନ ।

ତୋମାର ମତ ପାଇଲେ ଗୋ ସ୍ଵାଚେ କତ ଜନ ॥

ଗଦ୍ୟ ।

ମେଘମାଲାର ଏହି ସକଳ କୌଶଳ ବଚନ ଅବିକଳ ଅବନା-

ନୁହିଲା ନିରନ୍ତର ଅନ୍ତରେ ପ୍ରକଳ୍ପ ହଇଯା ନାଗର ହାସିଯା ହାସି
ଯା କହିତେଛେନ, ସଥି ତୋମାର ମିଠ ବାକେ ଆଖି
ଯଥେଷ୍ଟ ସନ୍ଦର୍ଭ ହଇଯାଛି ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ କପେ କି ଆର ବଲିବ,
ଆମାଦେର ଏଦେଶ୍ଟାର ମଧ୍ୟେ ଭମିଇ ଛେଷ୍ଟା ଯାହାତେ ଶେଷ୍ଟା
ଥାକେ ତାହାରି ଚେଷ୍ଟା କରୋ, ଏହି କପ ପ୍ରକାର ଅନେକା
ନେକ କଥୋପ କଥଗେର ପର ମେଘମାଳା ନାଗରକେ ନାଗରେର
ବାଟୀତେ ରାଖିଯା ପୁନୁରାୟ ଶଣି ମୁଖୀର ନିକଟ ଗମନ
କରିଲ । ତଦନୁନ୍ତର ରଜଣୀ ପ୍ରଭାତେ ସଥି ଗଣେ ଆପନା
ପନ କର୍ମ ସମାପନ କରିଯା ସକଳେ କୁତୁହଳେ ନାନା ଛଳେ
ଅବହେଲେ କଥାର କୌଶଳେ ଅବଲୀଳା କ୍ରମେ ବେଳାବସାନ
କରିଲ, ସଞ୍ଚ୍ଚାର ପରେ ସୋହାଗିନୀ ନାଗରକେ ପୁନୁରାୟ
ଲାଇଯା ନାଗରୀର ନିକଟେ ଗମନ କରିଲ । ପରନ୍ତ ନାଗର
ନାଗରୀ ନାନା ପ୍ରକାର କଥୋପକଥନ କରିବେ ଅନ୍ତରେ
ଅଙ୍ଗ ଶୀହରିଯା ତରଳିନୀର ଅଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗେ ତଲିଯା ନାନା ରଙ୍ଗେ
ରତି ରଙ୍ଗ କରତ ନାଗର ନାଗରୀର ବୁକେ ମୁଖେ ଦଶନାଦ୍ୱାଃ
ଓ ନଥନାଦ୍ୱାଃ କରିବାତେ ନାଗରୀ ନାଗରକେ କହିତେଛେନ ॥

ନାଗରୀର ଉତ୍ସି ।

ଦୀର୍ଘ ପରାର ।

ଛାଡ଼ୁଣ୍ଠାନ୍ତର କତ ଆର କବ ହେ । ବୁକେ ମୁଖେ
ହୈଲେ ଦାଗ କଳକିନୀ ହବ ହେ ॥ ମା ବାପେର କାଛେ ମୁଖ
କ୍ରେମନେ ଦେଖାବ ହେ । ବସିଲେ ନାରୀର ମାଝେ ବଡ଼ ଲାଜ
ପାବ ହେ ॥ ସଂଦି କେହ କୋନ ଛଲେ କୋନ କଥା କରି ହେ ।
ତଥାନି ଖାଇବ ବିଷ କୈନ୍ତୁ ସମୁଦୟ ହେ । ସମ୍ବଧି ପତି
ଜ

মোর না আসে আলৱ হে । তদবধি অঙ্গে দাগ করোনা
বিশ্চয় হে ॥

। নাগরের উক্তি ॥

পয়ার ।

গুনই বিধূমুখি করি নিবেদন । তয় না করিহ ধনী
ইথে কদাচন ॥ মদনের যাগ এই উৎকট সাধন । এয়া-
গের কত গুণ নায়ার কথন ॥ যজ্ঞ আরস্তের পূর্বে
গুন যাহা হয় । কামানলোভাপে দেহ জর্জ করয় ॥
অবস্থ হইলে কর্ষ্ণ ও চন্দ্ৰ বদনী । ব্ৰহ্ম পদ উচ্ছ হয়
শিখ করে প্রাণী ॥ নথাঘাঃ দন্তাঘাঃ বদন চুম্বন ।
এযাগের এই সব অঙ্গ নিকপন ॥ অঙ্গ হীন হৈলে যজ্ঞ
পূর্ণ নাহি হয় । ক্রতি স্মৃতি পুরাণাদি সর্ব শাস্ত্রে কয় ॥
অতএব কেন প্রাণ তাৰ অকারণে । কোন বিদ্যু নাহি
হৈবে শ্মরহ মদনে ॥

✓ রমণীর গৃহে প্ৰেম সোহাগীৰ গমন ॥

গদ্য ॥

নাগৱ এই কথা বলিয়া ছলিয়া আপন কৰ্ম্ম সমাপন
করিয়া রমণীৰ সঙ্গে নানা রঞ্জ ভঙ্গে কথার প্ৰসঙ্গে
ৱঙ্গৰস কৱত অনঙ্গ তৱঙ্গে উত্তীৰ্ণ হইয়া মনের স্মৃথি
সকৌত্তকে হাস্ত মুখে কুল্লাস্তৱে সাহস ভৱে আ
নন্দ মনে আপন ভবনে অতি সংগোপনে একেলা অব
জ্ঞানীয়া কৰ্ম্মে গমন কৱিলেন । পৱন্দিবস বেলা বসানে
হাস্ত বদনে হিৱমনে অতি নিঝৰ্জনে প্রাণ পণে যতনে নানা

ଆତରଣେ ବେଷ୍ଟୀତ ରତ୍ନେ ଜଡ଼ିତ ଲଙ୍ଘିତ ତଡ଼ିତ ଦେଖେ ମହନ
ପୀଡ଼ିତ ଏମନି ରମଣୀ ତଥାନି ଆପନି ଭୂବନ ମୋହିନୀ ବେଶ
ଧାରଣ କରିତେଛେନ, ଇତମଧ୍ୟେ ତାହାର ମାତ୍ରଳାନୀ ଆ
ପନି କତିପର ସଙ୍ଗିନୀ ଲଇୟା ସହଲେଇ ଭାଗିନୀର ମହଲେ
ଆସିଯା ଏକେବାରେ ଯୁବତୀର ନିକଟେ ଉପଚିହ୍ନ ହଇବାତେ
ରମଣୀ ଦେଖିଯା ତଟଷ୍ଠ ହଇୟା ଆଶର୍ଯ୍ୟ ମାନିଯା ଅଙ୍ଗେର
ଚିକୁଦି ନା ଢକିଯା ତାଡ଼ା ତାଡ଼ି ଅମନି ଉଠିଯା ଦୀଢ଼ା-
ଇୟା ସନ୍ତାବ କରତ ବସିତେ ଆସନ ପ୍ରଦାନ କରିଲେନ । ପ
ରେ ତାହାର ମାତ୍ରଳାନୀ ଆସନେ ଉପବିଷ୍ଟ ହଇୟା ଭାଗିନୀର
ମଙ୍ଗେ ନାନା ବିଧ କଥୋପ କଥନାନନ୍ଦର ଭାଗିନୀର ହାବ
ତାବ ଲାବନ୍ୟ ଓ ଅଙ୍ଗେର ଛିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସକଳ ଚିକୁ ଦୃଷ୍ଟି କରିଯା
ମିଷ୍ଟ କଥାଯମୁଖୀ ବୁଝି ବର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ବକ ଜଜ୍ଞାସା କରିତେଛେ ॥

ରମଣୀ ଓ ପ୍ରେମ ମୋହିନୀର କଥୋପକଥନ । ✓

ଗଦ୍ୟ ।—

ହ୍ୟାଲୋ ରମଣୀ ତୋର ବୁକେ ମୁଖେ ଏତୋଦାଗ ଦେଖି କେବେ
ଲୋ? ଏସବ କିମେର ଦାଗ? ଓମା ସକଳ ଶରୀରମୟ ଦେଖି ବେ
ଲୋ! ବୁକେ, ମୁଖେ, ଗାଲେ, ଗଲ୍ଲାଯ, ହାତେ, ମାଇତେ, ହ୍ୟାଦେ ଆ
ବାର କପାଳେ ଓ ଫେନ ସବ ରଙ୍ଗେର ଛଡ଼ା ଛଡ଼ା ହେଯେଛେ; ଏସ
ବ ଦାଗ ଦେଖେ ତୋର ଲକ୍ଷଣ ଭାଲ ବୋଧ ହେଯନା ବେନ କେମେ
ନେ ଲାଗେ! ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ଏଦାଗ ଦେଖେ କି ବୋଲିବେ ଲୋ,
ରମ୍ଭଣୀ କହିଛେ ହାଦେଖଗା ବଡ ମାଝୀ ଭମି ଯା ତାବରୁ
କି ଆଁକ୍ଷ ତାର କିଛୁଇନର ଆମାର ଏହି ଚୁଲକନୀ ହେଯେଛେ
ସଥନ ମେହି ସକଳ ଚୁଲକନୀ ଏକେବାରେ ଚଲକାରେ ଉଠେ

তখন আর জ্ঞান চৈতন্য কিছুই থাকেনা । (গ্রহকার
কহিতেছেন থাকিয়াৰ চুলকায়ে উঠে তাই তেইত বি
পদ ঘটে ইহার চুলকে উঠা কাল তাকি হাতে থামে)
রঘনী কহিছে কিবল হৃষি হাতে চুলকায়ে একপ প্রকার
চিহ্ন সকল হইআছ : পরে ঐ নব রস রঞ্জনীৰ মাতৃ
লানী ভাগিনীৰ ছলনা বাণী শ্রবণে শ্রবণে সন্দিক্ষ
মনে কতিপয় মৌখিক স্নেহ বচনে ভাগিনীৰ মনোৱঙ্গন
কারণ কহিতেছেন, আমরি মরি হৃদেৱ বাছা দাসীদেৱ ব-
লত্তে পারনা ষে তাহারা খুব মতে নিম হলুদ মাখায়ে দে
য়, ছদ্ম মাখিলে ভাল হয়ে থাবে ; এইকথা বলিয়া
আপন ভবনে গমন কৱিল । সন্ধ্যাৰ পরে নাগৱী মনেৱ
খেদে অভিমানে সজল নয়নে মূন বদনে নাগৱেৱ উপ
ৱ মান কৱত বৰ্সিয়া আছেন, এমন সময়ে নাগৱ নাগ
ৱীৰ নিকটে আসিবাতে যুবতী যুবককে দেখিয়া বদনে
বসন ঢাকিয়া অধো বদনে রহিলেন, তাহা নাগৱ নিৱীক্ষ
ণ কৱিয়া নাগৱীকে জিজ্ঞাসা কৱিতেছেন ।

রঘনীৰ মান ভঙ্গন ।

দীৰ্ঘ ত্ৰিপদী ।

আজ কেন রসবতী, বিৱস বদন অতি, দেখিতৰ
কিংসেৱ কাৱণ । হেঁট মুখে মৌনীভাবে, মৱি কি ভাবেৱ
ভাবে, হেনভাব কৱেছ ধাৱণ ॥ সোণামুখে নাহি কথা,

କେନେ ସ୍ଵର୍ଗତା, କେନେ ଏତ ବିଷାଦିନୀ । କେ କରେଛେ ଅପ ମାନ, କିଳାଗିଯା ଅଭିମାନ, କହେ କୋକିଳ ନାଦିନୀ ॥
 ଦୂରେ ଥେକେ ଦେଖେ ମୋରେ, ନାନା ରଙ୍ଗ ବ୍ୟଙ୍ଗଭରେ, ହେସେ କତ କହିତେ ଆମାଯ । ଏବେ ସେଇ ରାଶି ରାଶି, ଓ ଶଶିମୁଖେର ହାସି, ବଲ ଦେଖି ଲୁକାଲେ କୋଥାର ॥ ୧ । ହେରିଯା ତୋମାର ମାନ, ନାଥାକେ ଆମାର ମାନ, ମାନେ ମାନ ନାଶେ ଓରେ ପ୍ରାଣ । ସାରମ୍ବାନେ ମାନେ ମାନେ, ମେ ସଦି ନା ମାନେ ମାନେ, ତବେ ବଲ କିମେ ଧାକେ ମାନ ॥ ୨ । କତଇ ତୋମାର ମାନ, ନାହିଁ ତାର ପରିମାଣ, ମାନିନୀ ହେସେ ସାର ମାନେ । ତାହାର କେ କେମନ ମାନ, କହ ମୋର ବିଦ୍ୟମାନ, ତବେ ମାନ ବୁଝି ଅନୁମାନେ ॥ ୩ । କେହ ବୁଝି କହିଯାଛେ, ଗିଯାଛିନୁ କାର କାଛେ, ତାଇ ବୁଝି ଆଛ ମାନଭରେ । ସଦି ଅନ୍ୟ ଅନୁରାଗୀ, ତବେ କୋନ ତୋମା ଲାଗି, ଆସି ହେଥା ଯୋମ ଅଗ୍ରେ କରେ ॥ ୪ । ଭାଲ ଆମି ଦୋଷୀହିଁ, ତବୁ ତୋମା ଛାଡ଼ା ନଇ, ଶୁନେ ଅନ୍ତ ମୋହିନୀ । ସଦି ପେରେ ଧାକ ଦୋଷ, ତବୁ ଯୁକ୍ତ ନହେ ରୋଷ, ପରିତୋଷ କର ବିନଦିନୀ ॥ ୫ । ଦେଖିଯା ତୋମାର ମାନ, ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହତେହେ ପ୍ରାଣ, ମରିବ କୁରଙ୍ଗ ନଯୋନୀ । ତ୍ୟଜିବ ତ୍ୟଜିବ ମାନ, ବାଁଚେନ୍ତା ଆମାର ପ୍ରାଣ, ରାଖ ପ୍ରାଣ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ବଦନୀ ॥ ୬ । ଏହି ମତ କତ ଶତ, କଥା କଯ ଅବିରତ, ଶୁନ ପରେ ବେ କପ ହଇଲ । ବିନ୍ଦର ବିନ୍ଦ କରି, ଶେଷେ ହାତେ ପାଁଯ ଧରି, ଅନ୍ତରୀମେ କୁନ୍ଦଳ ଭାଙ୍ଗିଲ ॥ ୭ । ମେଘାନ୍ତେ ସେମନ ଶଶି, ମାନାନ୍ତେ ହେଁ କୁପସୀ, ଉପ କାନ୍ତେ କହିତେ ଲାଗିଲ । କହେ ଦ୍ଵିତୀ ପଞ୍ଚ ଅଳ୍ପ, ପୀରିତି କେମନ ଧନ, ଦେଖ ପାଇ ଧରିତେ ହଇଲ ॥ ୮ ।

ମାନାନ୍ତର ନାଗରେର ପ୍ରତି ନାଗରୀର ଉତ୍ତି ॥
 ଦୀର୍ଘ ପୟାର ॥

ଅନଙ୍ଗେ ପୌଡ଼ିତ ହୈଲେ ନା ମାନ ବାରଣ ହେ । କମଳ
 କାନମେ ସେନ ପ୍ରସତ ବାରଣ ହେ ॥ ଦେଖ ଦେଖି କି କରେଛ
 ରତ୍ତ ଅନୁ ରାଗେ ହେ । ଦେଖିଯା ବାଡ଼ିର ଲୋକେ କତ କର
 ରାଗେ ହେ ॥ ସବ ଅଙ୍ଗେ କର ଦାଗ ଘେତେ କାମ ଯାଗେ ହେ ।
 ତାହେ ସେ ପେରେଛି ଲାଜ ମନେ ମନେ ଜାଗେ ହେ ॥ ବଡ଼
 ମାମୀ ବଲ୍ୟେ କତ କୈତେ କିଛୁ ନାରି ହେ । ନାନା ଛଲେ
 ଭୁଲାଇନୁ ଆମି ସେଇ ନାରି ହେ ॥

ନାଗରେର ଉତ୍ତି ॥

ଲଘୁ ତ୍ରିପଦୀ ॥

ଶୁନ ବିନଦିନୀ, ବିସାଲ ନଯୋନୀ, ବିମଳ କମଳାନୀ ।
 ଆମି ସାପରାଧୀ, କର ଅପରାଧୀ, ଜନେ ଅପରାଧ
 ଧନୀ ॥ ନିତାନ୍ତ ତୋମାରି, ଓ ରାଜ କୁମାରୀ, ବିକୃତ ଚିହ୍ନିତ
 ହେ । ଯାହା ଲଘୁ ମନେ, କର ନିଜ ଜନେ, ତାହେ ପ୍ରତି
 ବାଦୀ ନହିଁ ॥ ଆପନ ଭବନେ, ପେରେଛ ଏଥନେ, ସାକର
 ସକଳି ସାଜେ । ନହିଲେ କି ଆଜ, ପାଇ ଏତ ଲାଜ, ଏ-
 ସବ ସଥୀ ସଥାଜେ ॥ ଦେଖିଯା ମେ ଲାଜ, ଲାଜ ପେରେଲାଜ,
 ଅପମାନେତେ ରୀସାଯ, । ଯଦି ମୋର ଲାଜ, ନା ଥାକେ ମେ
 ଲାଜ, ତବେ ହବେ ପୁନୁ ରାର ॥

ନାଗରୀ ନାଗରେର କଥାର ମର୍ମ ବୁଝିଯା ଉତ୍ତର କରିତେହେନ ॥

ଲଘୁ ତ୍ରିପଦୀ ॥

ଶୁନନ୍ତର ମଣି, ରମଣୀର ମଣି, ଶୀରୋମଣି କଣୀ ମଣି ।

ରମ୍ଭଣୀର ଘନ, ରମ୍ଭଣୀରଘନ, ରମ୍ଭଣୀ ଘୋହନ ଘଣ ॥ ବୁଝି ହେ
ତେମନ, ନାହିକ ଓ ଘନ, ସେମନ ଆଛିଲ ଆଗେ । ତବଛଳ
ଭାବେ, ଜାନିନୁ ଆଭାସେ, ରମ୍ଭଣୀ ଭାସାବେ ରାଗେ ॥ ମୋର
ଅନୁରାଗ, କତ ସାନୁରାଗ, କରିତେ ହେ ତୁମି ପ୍ରାଣ । କି
ବା କାର ରାଗେ, କି ରାଗ ବିରାଗେ, ଏବିବାଗ ଦେଖି ପ୍ରାଣ ॥
କି କାଜ ବିବାଗେ, ଚାହହେ ଏବାଗେ, ମରିହେ ବୁଝେଛି ଯତୋ ।
ନହେ ସଥୀ ମାତ୍ର, ଲବ ମେହି ଲାଜ, ଯେ ଲାଜେ ବିବେକୀ
ଏତୋ ॥

ନାଗନୀର ପ୍ରତି ନାଗରେର ବିନୟୋକ୍ତି ॥

ଦୀର୍ଘ ତ୍ରିପଦୀ ॥-

ଶୁଣ କରଙ୍ଗ ନଯୋନୀ, ଅନ୍ତର ମନୋ ଘୋହିନୀ, ଦ୍ଵିଜରାଜ
ବଦନା ଲଲନା । ଜିନି ଗଜରାଜ ଗତି, ପଞ୍ଚ ଗଞ୍ଜା ରମ୍ଭଣୀ ।
ହେଲ ବାକ୍ୟ ଏପକ୍ଷେ ବଲୋନା ॥ ଓବାକ୍ୟ ଆମାର ପକ୍ଷ, ସା-
ପକ୍ଷ ନହେ ବିପକ୍ଷ, ଦେଖ ବକ୍ଷ କରେ ବିଦାରଣ । ମେହି
ଛୁଟେ ଛୁଟିପକ୍ଷ, ହେରି ସବ କୁଷପକ୍ଷ, ସିତପକ୍ଷ ନହେ
କରୁଚନ ॥ ଯେହି କଥା ମେହି କାଜ, କାଜେ ଆର ନାହି
କାଜ, କ୍ଷମାକର ମରମେ ମରେଛି । ଏତ ଶୁଣ ଶୁଣେ ଧନୀ,
ନହିଲେ କି ବିନଦିନୀ, ଓ ଚରଣ କମଳେ ଧରେଛି ॥ ତୁମି
ହୁକ୍କ ଆମି ଲତା, ତୋମା ଛେଡ଼େ ସାବ କୋଥା, ଯୁଡ଼ାବାର
ନାହି ଆର ହାନ । କହିଲାମ ସମୁଦୟ, ସା ତବ ମନେତେ
ଲସ୍ତ, କର ତାଇ ଆଛି ବିଦ୍ୟମାନ ॥ ସଦି କର ଦୂର ଦୂର, ତୁବୁ
ନାହିଁବ ଦୂର, ଗାଲି ଦିଲେ ତାଓ ସରେ ରବ । ଓପଦେ
ଶ୍ରାବନ୍ଧ ଲାଯେ, ଚରଣ ନୁପୁର ହୟେ, ଦିବାନିଶୀ ଚରଣେ

বাজিব ॥ ইথে যদি হও ঝুঁট, তাহে নহি অসন্তুষ্ট,
আমি স্তুষ্ট হইবত প্রীয়ে । তুমি তাই নাই হবে,
আমার কি বরে যাবে, কহিলাম সব বিস্তারিয়ে ॥
বরঞ্চ বদনামার, না দেখিবে পুনর্বার, তাহে মোর
ছাঃখ নাহি প্রাণ । আমিত তোমার মুখ, দেখিয়া
জুড়াব বুক, পাব শুখ স্বর্গের সমান ॥

নাগরীর উক্তি ॥

পয়ার ॥-

কেমনে এমন কথা কহিলে নাগর । ইচ্ছা করে তব
আগে ত্যজি কলেবর ॥ জীবন ঘোবন মন তুমি প্রাণ
ধন । তোমারে ত্যজিতে কিছেপারি কদাচন ॥ যে মুখ
না দেখে যায় এমুখ শুখারে । সে মুখ বিমুখ হবো
কার মুখ চায়ে । অকারণে কেন মিছ দিতেছ গঞ্জন ।
ক্ষমা কর ছাড় ঠাট রঞ্জন ॥

নাগরীর এই সকল অমৃত বাক্য শ্রবণান্তর নাগর
প্রকুল্প হইয়া হাস্ত মুখে মুবতীর মুখে মুখ দিয়া পরম
শুখে সারি শুখের ন্যায় সংকৌতুকে কাল যাপনা
করিতে লাগিলেন, দৈবাধীন এক দিন ঐ নব নাগর
রস সাগর নিজ বাসে অত্যন্ত অলসে দিবসে নিদ্রাবহায়
স্থপনে ঘৱানে কাশী নাথে দর্শন কৃরিয়া ব্যাকুল চিত্তে
তাড়ি ভাড়ি নিদ্রা হইতে উঠিয়া আঘ বিস্মৃতি হইয়া
মুবতীকে বলিবার কাল সাবকাশ না পাইয়া ॥
সকল কর্ম ফাঁস অৱিকল বিনাশ করিয়া কাশীবাঃ

ଅଭିଲାଷ କରତ ସ୍ଵୀରାବାସ ପରିଭ୍ୟାଗ ପୃଷ୍ଠକ ପଥ ଜ୍ଞାନୀ
ବାତା କରିଲେନ । ଓଖାନେ ରମଣୀ ନାଗରେର ନା ଆସାତେ
ଅମନି ମଣି ହାରା କଣୀର ନ୍ୟାୟ ବ୍ୟାକୁଲିନୀ ହଇଯା ସମ୍ମତ
ରଙ୍ଜନୀ ବନ୍ଧନ କରିଲ, ପରମ୍ପରା କାହାକେ କୋନ କଥା ପ୍ରକାଶ
ମାକରିଯା ପ୍ରାୟ ଛୁଇ ମାସ ଧରାସନେ ଶ୍ରୀମନ୍ କରତ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟା
କ୍ଷରେ ବାହୁ ଜ୍ଞାନ ହାରାଇଯା ନାଗରେର 'ବିଚ୍ଛେଦେ' ବିଷାଦେ
ମନେର ଖେଦେ ବିଲାପ କରିତେହେନ ॥

ରମଣୀର ପ୍ରଥମ ଦିବସେର ଖେଦ ॥

ଲଘୁ ତ୍ରିପଦୀ ॥ -

କି ଦୋଷ ପାଇଯା, ଆମାରେ ତ୍ୟଜିଯା, କୋଥାଯ ରହିଲେ
ଆଗ । ବାରେକ ଆସିଯା, ମୋରେ ଦେଖା ଦିଯା, ଜୁଡ଼ାଓ
ତାପିତ ଆଗ ॥ ନାହେରେ ଓ ସୁଖ, ଶୁଖାଳୋ ଏମୁଖ, ବିଦ-
ରିଯା ବୁକ ଘାୟ ॥ ତୋମାର ରମଣୀ ମରେ ଶୁଣମଣି, ଦେଖ ନା
ହେ ଆସି ତାୟ ॥

ରମଣୀର ପ୍ରତି ନିତବ୍ଲିନୀର ପ୍ରବୋଧ ॥

ପରାର । ୧

ତେବନାର ମରି ଓ ରାଜ ନନ୍ଦିନି । ଅରିଲିବେ ପାବେ କେ
ନାଗର ଶୁଣମଣି ॥ ଶାନ୍ତ ହୁ ଶାନ୍ତ ହୁ ଶଶାଙ୍କ ବଦନି ।
ଭାବିଲେ କି ପାବେ ତାର କମଳ ଲୋଚନି ॥ ସକଳେତେ
ଭାବି ବସେ ଯଦି ଭେବେ ପାଇ । ନହିଲେ ଭାବିଯା କେନ
ଭାବନା ବାଢ଼ିଇ ॥ ଯାର ଭାବେ ଏଭାବ ଥରେଛ ରମମହେ ।
କେ ଯଦି ନା ଭାବେ କେନ ଭେବେ ସାରାହିଇ ॥

রমণীর দ্বিতীয় দিবসের খেদ ॥
লঘু ত্রিপদী ॥

কোথা প্রাণ নাথ, রমণীর নাথ, এবে রহিলে কো-
থায় । না হেরে তোমাকে, পড়িয়া বিপাকে, মরি মরি
রসরায় ॥ কিকব তোমাকে, দেখনা হে নাকে, তারানাথ
তারা মাঝে । তোমার বিহনে, অনাসে সে জনে, পূর্ণ-
কপেতে বিরাজে ॥ তুমি ভিরু মাঙ্গ, করিতে বিরাজ,
এবে রহিলে কোথায় । নিরথি সবায়, নাদেখে তো-
মায়, হয় জীবন সংশয় ॥ কিকোন বাগিনী, কিকোন
নাগিনী, ছন্দ বেশে রাঙ্গ বৃপে । মোর মাথা খেয়ে,
একেলা পাইয়ে, গ্রাস কৈল চুপে চুপে ॥ না দেখে
ও মুখ, কিকব যে ছুখ, এমুখেতে না জুয়ায় । ওহে
গুণমণি, তোমার রমণী মরেহে দেখনা তায় ॥

রমণীর প্রতি ভাবিনীর প্রবোধ ॥
দীর্ঘ ত্রিপদী ॥

শুন ওগো রাজ কন্যা, উথলা কিসের জন্যে, উথলায়
কার্য্যসিদ্ধি নয় । লোকেতে কথায় বলে, সুবুরেতে মে-
ওয়া কলে, কি আর বলিব সমুদয় ॥ তুমি কুলের
কামিনী, শেষে হবে জানা জানি, বাপ মার জানিতে
পারিবে । বলি তাই রসবতি, এবে স্থির কর মতি,
অবিলম্বে নাগরে পাইবে ॥ কহে দ্বিজ পঞ্চানন, বি-
চ্ছেন জ্বালা কেমন, তোমরা তা নাজান সজনী । এজ্জালা

ରକତ ଜାଲା, ଜେନେଛେ ତା ରାଜବାଲା, ଆର କିଛୁ
ଆମି ତାମୋ ଜାନି ॥

ରମଣୀର ତୃତୀୟ ଦିବସେର ଖେଦ ॥

ଚୌପଦୀ ॥-

କୋଥା ରୈଲେ ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚୁ, ପିଯାଇଇବା ମୁଖ ମଧୁ, ଯଜା
ଇଯା କୁଳବଧୁ, ପଲାଲେ କୋଥାଯା ରେ । ନା ହେରେ ତୋମାର
ମୁଖ, ମଦନେ ଦିତେଛେ ଭୁଖ, ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହତେଛେ ବୁକ,
କବ ଆର କାଯ ରେ ॥ ପ୍ରଥମେ ଆନିଯା କୁଲେ, ଶେଷେତେ
କେଲେ ଅକୁଲେ, ଅନାଯାସେ ରୈଲେ ଭୁଲେ, ଏଥନ ଆମାୟରେ ।
ଗେଲ ଗେଲ କୁଳମାନ, ମରି ମରି ଯାଯ ପ୍ରାଣ, ନାହି ହୟ
ସମାଧାନ ହାଯ ହାଯ ହାଯ ରେ ॥

ରମଣୀର ପ୍ରତି ମୋହିନୀର ପ୍ରବୋଧ ॥

ସୁମୁଖୀ ଛନ୍ଦ ॥

. ବିଲୋଲ ବିସାଲ ନଯନୀ ଧନୀ । ନିର୍ମଳ ବିକଚ କମଳା
ନନୀ ॥ ଓ ମନ ଯେମନ ତାହାତେ ଆଛେ । ସେ ମନ କି ମନ
ତୋମାତେ ଆଛେ ॥ ଏମନ ସୋନାର ବରଣ ଖାନି । ତେବେ
କେନ କାଲି କର କାମିନି ॥ ଉଠିବ ଆର କରୋନା ହେଲା ।
ତୋଜନ କରରେ ନାହିକ ବେଳା ॥

ରମଣୀର ଚତୁର୍ଥ ଦିବସେର ଖେଦ ॥

ଦୀର୍ଘ ତ୍ରିପଦୀ ॥-

. ଆମାର ଦେହେତେ ପ୍ରାଣ, କି ଶୁଖେତେ ଆହ ପ୍ରାଣ,
କେନ ଭୂମି ବାହିର ନା ହୋ । ସେଇ ଶୁଖ ଦିଲେ ଶୁଖ, ସେଇ
ଛୁଖ ଦିଲେ ଛୁଖ, ସେ ବିହନେ କେମନ୍ତେତେ ରାଓ ॥ ଦୂର୍ବ ଦୂର

ଆଶ, ତୋରେ ନା ରାଖିବ ଆଶ, ଆମାର ଏ ଦେହେର ଭିତ୍ତରେ । ତୋରେ ଦେହେ ଦିଯା ଠାଇ, ଛଥେର ଅବଧି ନାହିଁ, ମାନା ଛଥେ ମରି ନିରସ୍ତରେ ॥ ସଦି ତୁମି ନା ରହିତେ, ତବେ କି ହେତ ମହିତେ, ବତ ଦୃଃଥ ସଯେଛେ ଆମାର । ତୋରେ ରେଖେ ହୈଲ କାଳ, ତୁଇରେ ଆମାର କାଳ, ତୁଇ ଗେଲେ ଶରୀର ଜୁଡ଼ାର ॥

ରମଣୀର ପ୍ରତି ସୋହାଗିନୀର ପ୍ରବୋଧ ।

ପରାର ।-

କେଂଦଳାଇ ମରି ଓ କୁଳ କାମିନୀ । କେଂଦେଇ ଫୁଲେଛେଗୋ ଚୋଥ ମୁଖ ଖାନି ॥ କେ ତୋମାର ତୁମି କାର କାରେ ତାବ ବେନେ । ଏକ ଜନ ଗେଛେ ଆର ଜନେ ଦିବ ଏନେ ॥ ଆମାର ଅସାଙ୍କ କର୍ମ କିଆଛେ ଓ ଧନୀ । ନିଶିତେ ଦିବସ କରି ଦିବସେ ରଜନୀ । ଦୈର୍ଘ୍ୟ ହେଁ ଥାକ ନାକରିଓ ହାହତାଷ । ଅବିଲଞ୍ଜେ ପୁରାଇବ ଆମି ତବ ଆଶ ॥

ରମଣୀର ପଞ୍ଚମ ଦିବସେର ଖେଦ ।

ବିଦ୍ୟାମାଳା ଛନ୍ଦ ॥-

ଧିକ ଧିକ ଓରେ ବିଧି । ଏଇ କି ତୋମାର ବିଧି । ଆଗେ ଦିଯା ବିଧି ନିଧି । ଶେଷେ ହରେ ନିଲେ ନିଧି ॥ ପ୍ରଥମେତେ ସେଇ କରେ । ଆନି ଚନ୍ଦ୍ର ଦିଲେ କରେ ॥ ପୁନଁ ହେ କେମନ କୋରେ । ବିଷ ଦିଲେ ସେଇକରେ ॥ ଶୁନ ଓଗୋ ମେଘମାଳା । ବାଁଚାଓ ସଦି କୁଳବାଲା ॥ ତବେ ମୋରେ ଏଇ ବେଳା । ହାହା କୁଞ୍ଜରେ ନିଯେ ପାଲା ॥

ରମଣୀର ପ୍ରତି ମେଘମାଳାର ପ୍ରବୋଧ ।

ପ୍ରସାଦ ।

କିକଥା କହିଲେ ଧନୀ ଶୁଣେ ଲାଜେ ମରି । କୁଲେର ବାହିରୁ
ହଇତେ ଚାହ ଲୋ ସୁନ୍ଦରୀ ॥ ଏତକି ବିଚ୍ଛେଦ ଜ୍ଞାଲା ହୋଇୟେ
ଛେ ତୋମାର । ମେ ନାଗର ବିନା ପ୍ରାଣନାହିଁ ବାଁଚେ ଆର ॥
ପିରିତେର ରୀତି ଏହି ଆଛେ ଚିରକାଳ । ମୂଳନ କିଛୁଇ ଇ
ହା ନହେ ଆଜି କାଳ ॥ ପିରିତି ବିଚ୍ଛେଦ ଦୋହେ ସହୋଦର
ତାଇ । ପରମ୍ପର ଆଡ଼ା ଆଡ଼ି ଛାଡ଼ା ଛାଡ଼ି ନାହିଁ ॥ ଉତ୍ସଯେ
ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରେ ବଡ଼ି ପଣ୍ଡିତ । ଗଣନାତେ ତିଲ ମାତ୍ର ନା
ହୟ ଖଣ୍ଡିତ ॥ ତାର ମାକ୍ଷ ବିନଦିନୀ ଦେଖାଇ ତୋମାରେ । ଅତି
ସଂଗୋପନେ ସଦି କେହ ପ୍ରେମ କରେ ॥ ଅମନି ବିଚ୍ଛେଦ ଆସି
ପିରିତେତାଡ଼ାୟ । ବିଚ୍ଛେଦ ସେ ଥାନେ ଆଗେ ପ୍ରେମ ତସ୍ତପ୍ରାୟ ॥
ଅତଏବ ଶଶିମୁଖୀ ନାଭାବିହ ଆର । ଆଁପନା ଆପନି ଏଇ
ହୁବେ ପ୍ରତିକାର ॥ ବିଚ୍ଛେଦ ଆସିଯା ଆଗେ ପଡ଼େଛେ ହେତାଯା ।
ଏଥନି ପିରିତି ଆସି ଥେବାବେ ଉହାଯା ॥ ବିଚ୍ଛେଦ ପ୍ରେମ
ଦେଖେ ହୈଯନା ହତାଶା । ପିରିତି ଆଇଲେ ଧନୀ ଦେଖିବେ
ତାମାସା ॥ ପଲାବାର ପଥିବେଟା ଥୁଁଜିଯା ପାବେନା । ଅତଏବ
ମିଛାମିଛି ଲ୍ଲେବନାର ॥ କହେ କବି ପଞ୍ଚାନନ୍ଦ ଶୁଣ ମେଘ-
ମାଳା । ପ୍ରବୋଧ ନାମାନେ ଇଥେ ଏବିଷମ ଜ୍ଞାଲା ॥

ରମଣୀର ପୁନର୍ଭକ୍ତି ।

ଲଘୁ ତ୍ରିପଦୀ ।

ଯତେକ କହିଲେ, ଯତେକ ବଲିଲେ, ସକଳି ଆମି ତା
ଜମନି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣ ଧନେ, ନାଦେଖେ ନୟନେ, ଆକୁଳ ହୋଇୟେହେ

প্রাণি ॥ আজি দিন রাতি, রাখিবগো জাতি, তাহে
লজ্জা মিসাইয়া । প্রতাতে নিকুলে, যাইব অকুলে,
একুলে ভয় রাখিয়া ॥

মেঘমালার পুনরুক্তি ।-

ৰূপক পয়ার

একিকথা স্বর্ণলতা মনেব্যাথা পাই । জাইহলো তাই
ভালো আৱলো নাই ॥ শুনেদেখ ছদ্মিভেদ মশ্যছেদ
হয় । মমান্তরে যাহাকৱে দেখোবারে নয় ॥ কে
তোমার তুমিকার যাবেকার কাছে । ত্ৰিভুবনে কেবা
বেনে হেনজনে আছে ॥ তোৱেভালা রাজবালা এত
জ্বালা ছিল । তোমালাগি হতভাগী বুড়ামার্গী মলো ॥
দুখোবাড়ে প্রাণ ছাড়ে আঁখি আড়ে গেলে ।
কেমনেতে চাহ্যেতে অকুলেতে ফলে ॥ ক্ষমাকৱ
ক্ষমাকৱ পরিহৱ শোক । ভেবেভেবে এই হবে
হাসাইবে লোক ॥

রংগীর পুনরুক্তি ।-

বিলাপ ছন্দ ॥

ষাবলিলে বাকহিলে সকলি প্রমাণ গো । কিকৱিব
কিবলিব বোঝেনা পরাণ গো ॥ নাথবিনে মরি
প্রাণে কহিলাম সারগো । সুখেশ্বর্য সবাসহ
কিকব বিস্তার গো ॥ দ্বিজবই প্রাণসই কারবাধ
নইগো । ইচ্ছাকৱে নিৱন্তৰে উদাসীনী হইগো ॥
এসময় নাহিৱয় ঘাবাপেৱ ভয়গো । বলিতাই

ସଦି ପାଇ ପୁନ ରସମ୍ୟଗୋ ॥ ଲୋକମାର ନାହିଲାଜ
ମାନ ଅପମାନ ଗୋ । କୁଳଭୟ କିବାହୟ କରିବ ପ୍ର-
ମାନ ଗୋ ॥ କୁଲୋବାଲା ଏତଜ୍ଞାଲା ଆରକତ ସବେ
ଗୋ । ସାହବାର ତା ଆମାର ଭାଗ୍ୟେନ୍ୟ ହବେ ଗୋ । ସଦି
ମଧ୍ୟ ପାଇଦେଖୋ କିରେ ଦେଶେ ଆସ୍ତବ ଗୋ । ତାନହିଲେ
ଯେଅକୁଳେ ଭେସେଚି ନା ଭାସ୍ତବ ଗୋ ॥

ମେଘମାଳା ବ୍ୟଙ୍ଗଛଲେ ରମଣୀକେ ସାନ୍ତୁନା କରେ ।

ପ୍ରୟାର ।-

ତଥନ ବୁଡ଼ିର କଥା ନା ଶୁଣିଲା କାଣେ । ଏବେ କେନ କେଂଦେଇ
ସାରା ହେଉ ପ୍ରାଣେ ॥ ପଇ ପଇ ରସମଇ କରିଲାମ ମାନା ।
ଦିଓନା ବାମନେ ମନ ଆଛେ ମୋର ଜାନା ॥ ପିରିତେର ମର୍ମ
କିବା ଜାନେ ବାମନେତେ । ସାଲଗ୍ରାମ ଶିଳା ଯେନ ରାଖା
ଲେଇ ହାତେ ॥ ପିରିତେର କିବା ଧାର ଧାରେ ବାମନେରା । ତା
ଙ୍ଗୀ ମଙ୍ଗଳଚଞ୍ଜୀ କୁଞ୍ଚପ୍ରେର ମୂଳ ତାରା ॥ ସଥନ ଆମାର ଛିଲ
ତୋମାର ବୟେସ । ବଲିତେ ନା ପାରି କତ କରେଛି ଆୟେସ ॥
ତଥାପି ମନେର ଭରେ ଓଗୋ ରସବତି । ବାମନେର ମଙ୍ଗେ କଭୁ
ଭୂଞ୍ଜିନାଇରତି । ଆଛେ ଯତ ବୌଦ୍ଧ ତାହା କିକିଛି ତୋରେ ।
ଦ୍ଵିଜେର ସହିତ ପ୍ରେମ କଥନ ନ୍ୟାକରେ ॥ ସଦିତାରା ଉପବାସି
ଥାକେ କୋନଦିନ । ତଥାଚ ନାହିକ ହୟ ଦ୍ଵିଜେର ଅଧୀନ ॥
କହିନୁ ସାର୍ଥକ କଥା ସବ ତୋର ଠୀଇ । ଆମାର ବଂଶେତେ
କେହ ଦ୍ଵିଜ ତଜୀ ନାଇ ॥ ପଞ୍ଚାନନ୍ଦ ବଲେ ମଧ୍ୟ ସବ ଶୁଣିଲେମ ।
କାହେ ପେଲେ ଦ୍ଵିଜ ଛେଡେ କର୍ତ୍ତା ଭଜାତେମ ॥

ରମଣୀ ରାଗ ତରେ ମେଘମାଲାକେ ଭେସନା କରେ ।

ପ୍ରସାର ।

କିକଥା ବଲିଲେ ସଥି କିକଥାବଲିଲେ । ଆମାର କାହେ
ତେ ବସି ନାଥେରେ ନିନ୍ଦିଲେ ॥ ଯେ କଥା ବଲେଛ ତୁମି କି
ବଲିବ ଆର । ଅନ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ହୈଲେ ମାଥା କାଟିତାମ ତାର ॥
ବଡ଼ ଭାଲବାସି ଦେଖି ଜନନୀ ସମାନ । ଏକାରଣେ ରାଖିଲାମ
ତୋମାର ସମାନ ॥ କେବ ଯିଛେ ଦୋଷୀ ତାରେ କର ବାର ବାର ।
ଆପନି କରେଛି ପ୍ରେମ କିଦୋଷ ତାହାର ॥ ରସିକେର
ଚୂଡ଼ାମଣି ଗୁଣେର ସାଗର । ତାହାର ସମାନ ଆର ଆହେ କି
ନାଗର ॥ ସରଳ ସ୍ଵଭାବ ଚିନ୍ତ ନିତ୍ୟ ସୁଖାକର । ଏମନ ନା ଦେଖି
ମହି ପୃଥିବୀ ଭିତର ॥ ହେନଜନେ କଟୁକଥା କହିଲେ ସଜଣୀ ।
ଧିକ ଥାକ ମୋରେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟଜିବ ଏଥନି ॥ ବିଷ ପାନ କରି
ମରି କିନ୍ତୁ ଛୁରି ଗଲେ । ଅଥବା ତ୍ୟଜିବ ପ୍ରାଣ ପ୍ରବେଶିଯା
ଇଲେ ॥ ତଥାପି ତାହାର ନିନ୍ଦା ଶୁଣିତେ ନାରିବ । ଯେନ
ତେବେ ପ୍ରକାରେତେ ଏଦେହ ଛାଡ଼ିବ ॥ ପଞ୍ଚାନନ ବଲେ ଧଣୀ
ଆମରି ଆମରି । ଏତଙ୍ଗ ନୈଲେ କି ଐ ଗୁଣେ କେଂଦେ ମରି ॥

ରମଣୀର ପ୍ରତି ମେଘମାଲାର ବିନୟ ।

କ୍ରମା କର ରାଜ ଶୁତା ଧରି ତବ ପାଯ । ନ୍ୟାବୁରୋ ଏକକଥା
ଯେନ ବଲେଛି ତୋମାଯ ॥ ପଦେ ପଦେ ଅପରାଧୀ ଆଛି
ଗୋ ନିକଟେ । ତୁମି ନା ରାଖିଲେ ରଙ୍ଗେ କେକରେ ଶଙ୍କଟେ ॥
ଅନ୍ନ ଦାଢ଼ୀ ଭର ହର୍ତ୍ତୀ ତୁମି ସବାକାର । ତୋମାବିନେ ତ୍ରି
ଶୂବନେ କେଅଛେ ଆମାର ॥ ଇବେ ଯଦି ଦୂର କରେ ଦେହ
ରାଜବାଲା । କାର କାହେ ଦାଁଡାବେ ତୋମାର ମେଘମାଲା ॥

ମେଘମାଲାର୍ ପ୍ରତି ରମଣୀର ସ୍ତୁତି ବାକ୍ୟ ।

ପ୍ରୟାର ।-

କି ଛୁଅଥେ ଆମାରେ ଏତ କହିଛ ମଜନି । କି କଥା
ବଲେଛି ଆମି କିଛୁଇ ନାଜାନି ॥ ସଦି ରାଗ ଭରେ କିଛୁ
ମନ୍ଦ ବଲେ ଥାକି । କ୍ଷମାକର ରୋଷ ଦେବସ ନା ଧରିଓ ସଥି ॥
ସେ ଜ୍ଵଳାୟ ଜ୍ଵଳିତେଛି କିକବ ବିଶେଷ । ଆମାର ସେ କତ
ଜ୍ଵଳା ଜାନେନ, ଯହେଣ ॥ ବିଚ୍ଛେଦ ବିକାରେ ଆସି ସେଇ-
ଯାଛେ ମୋରେ । ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତର ଦାହ ହୟ ନିରନ୍ତରେ ॥
ରମନା ନୀରସ ଅକୁର ମୁଖ ଶୋଷ ତାଯ । ଶୁଖ୍ୟାୟେ ବୁକ ଉଠେ
ପିପାସାୟ ॥ ବିକାରେର ଧର୍ମେତେ ପ୍ରଲାପ ଦେଖେ କତ ।
ତାଇ ଏଲୋ ମେଲୋ କଥା କଇ ନାନା ମତ ॥ ପୂର୍ବମତ
ସହଜ କି ଆଛିଗୋ ଏଥିନ । ତବେ ମୋର ବାକ୍ୟ ସଥି ଧର କି
କାରଣ ॥ ଦିଜେର ମନ୍ଦନେ କାହେ ନାପାଇଁ ସାବତ । ଏ ରୋ
ଗେର ପ୍ରତିକାର ନା ହେବ ତାବତ ॥ ନାହିକ ଏମନ ବୈଦ୍ୟ ମନ୍ଦ୍ୟ
ଭାଲ କରେ । କେବଳ ବିଜୟ ବିନା ଏତିନ ସଂସାରେ ॥

ରମଣୀର ପ୍ରତି ମେଘମାଲାର ପ୍ରବୋଧ ।

ପ୍ରୟାର ॥-

ଦେଖିଯା ତୋମୁର ଦଶା ଓ ରାଜ କୁମାରି । ବୁଦ୍ଧି ଶୁଦ୍ଧି
ଲୋପାପତ୍ରି ହେଯେଛେ ଆମାରି ॥ ତାବିଯା ନା ପାଇଁ
କିଛୁ କି କପ କରିବ । କି ପ୍ରକାରେ ତୋମାର ଏ ଛୁଅ
ଘୁଚାଇବ ॥ ନା ଜାମି ନା ଚିନି ଶୁନି କୋଥାସ ସାଇବ ।
କୋଥା ଗେଲେ ଶଶିମୁଖୀ ସଙ୍କାନ ପାଇବ ॥ ମନେ ମନେ
ଇଚ୍ଛା ଏମ୍ବୁ ହୟ ଏକଦାର । ଛୁଇ ଥାନା ପାଖା ସଦି ଥାକିତ

আমার ॥ এখনি যাইয়া উড়ে তাঁর সমাচার । আনি
দিয়া যুড়াতেম পরাণ তেমার ॥ কিম্বা যদি আকর্ষণী বি
দ্যা জানিতাম । এই দণ্ডে দ্বিজ স্থুতে আনিয়া দিতাম ॥ এ
সব দক্ষাতে বিধি করেছে বধিৎ । তা নহিলে করিতাম
ইহার বিহিত ॥ কেঁদনাং ঘরি কাঁদিলে কি হবে । বল তাই
করি কি করিলে ভাল হবে ॥ এই ক্রপে কত কথা কহিল
সঙ্গনী । তাহাতে কি ভুলে সেই ভূপতি নন্দিনী ॥
কাঁদিতেই ধনী নিদ্রিতা হইল । হেন কালে দিবাকর
গমন করিল ॥ দেখি নিজ নিজ স্থানে গেল সখী গণ ।
পঞ্চানন বন্দ্য কহে শুন সর্ব জন ॥

রমণীর স্বপ্ন বিবরণ ।

পয়ার ॥

অচেতনে নিদ্রা যায় রাজার নন্দিনী । পূর্ব দিকে
প্রকাশ হইল দিনমণি ॥ নিদ্রাবশে রাজ স্থুতা দ্বিজের
নন্দনে । স্বপনে দেখিয়া কহে বিনয় বচনে ॥ আশীর্বাদ
কর নাথ করি অণিপাত । দ্রঃখনীর প্রতি এবে কর দৃষ্টি
পাত ॥ পরিচয় দিই যদি চিরিতে হে পার । এই কা-
ঙ্কালিনী সেই রমণী তোমার ॥ তেল বিনা দেখ সব
অঙ্গে উড়ে থড়ি । অনাহারে হইয়াছে অস্তি চর্ম দড়ি ॥
কিবল তোমার লাগি দিবস রজনী । পথেই ভয়িতেছি
যেন পাগলিনী ॥ তুমি নব জলধর আমি চাতকিনী ।
তুমি চকোরের সখা আমি চকোরিনী ॥ তুমি
তরু আমি শাখা শুন রসময় । তুমি বারি আমি মীন

কহিনু নিশ্চয় ॥ আমি তৃষ্ণা তুমি জল ওহে গুণা-
কর । আমি দেহ তুমি প্রাণ হে রসসাগর ॥ অতএব
নিবেদন করি গুণমণি । কি দোষে ত্যজিলে মোরে কহ
দেখি শুনি ॥ যে জন শরণাগত আশ্রিত তোমার । তারে
পরিত্যাগ কর একি অবিচার ॥ রঁসিকের চূড়ামণি
পশ্চিতের সার । আমি কি বুঝাব অগোচর কি তো-
মার ॥ পলকে প্রমাদ হয় না হেরে যাহাকে । কেমনে
থাকিতে পারি ছাড়িয়া তাঁহাকে ॥ তুমি মান অপমান
তুমি লজ্জা তয় । প্রাণ মন কুল শীল তুমি রসময় ॥ তুমি
চক্ষু তুমি কর্ণ তুমি হস্ত পদ । তুমি বল তুমি বুদ্ধি তুমি
হে সম্পদ ॥ বত দুর্ঘ পাইয়াছি তব অদৃশ্যনে । সব
দূরে গেল আজ তব দরশনে ॥ আর কিছু প্রাণনাথ
করি নিবেদন । কাপট্য ত্যজিয়া কহ সরল বচন ॥ যদ্যপি
আমার প্রতি মন নাহি থাকে । ত্যজি লাজ রসরাজ
কহিবে আমাকে ॥ কিঞ্চা যদি ভালবাসা থাকে কোন
জন । তাও ভেঙ্গেচুরে মোরে বল প্রাণধন ॥ নহে
তার দাসী হয়ে সেবিব চরণ । দাসী কর্ম করিয়া রহিব
সর্বক্ষণ ॥ মধ্যেই প্রাণনাথ তোমার বদন । দেখিয়া জুড়া
ব চক্ষু তৎপিত জীবন ॥ এতেক বলিয়া ধনী ধরিয়া
চরণ । নিরস্তর উচ্চেঃস্বরে করয়ে রোদন ॥ দেখিয়া ক্রন্দন
তার দ্বিজের নন্দন । অধরে অধর ধরে কহিছে তখন ॥
শুনুৰ শশি শুঁধী করি নিবেদন । ত্যজিতে কি পারি আ-
মি থাকিতে জীবন ॥ তুমি প্রাণ প্রিয় তমা স্ত্রীলোকমা-

ପ୍ରାସ । ତୋମା ସମା ମୋନରମା କେବା ଆଛେ ହାୟ ॥ ଏକ ପ ମଧୁର ବାକ୍ୟେ ତୁଷ୍ଟିଯା ତଥନ । ସ୍ଵପନେ ବେହାର କରେ ଦ୍ଵିଜେର ନନ୍ଦନ ॥ ରଙ୍ଗରସ ମାଙ୍ଗହୈଲ ଏମନସମୟ । ବେଳା ହୈଲ ଦେଖି ସଖୀଗଣେ ଡାକ୍ୟ ॥ ପ୍ରହରେକ ବେଳା ହୈଲ ଓ ଚାଁଦବଦନି । ଉଠିବ ଜ୍ଞାନ ପୂଜା କର ବିମୋଦିନୀ ॥ ଏହିକପେ ସଖୀଗଣେ ଡାକିଛେ ସଘନ । ହେନ କାଲେ ନିଜାଭଙ୍ଗ ହୈଲ ତଥନ ॥ ଦ୍ଵିଜ ପଞ୍ଚାନନ ବଲେ ଶୁଣ ସଖୀଗଣେ । ଜେମେ ଶୁଣେ ହେନ କର୍ମ କରିଲେ କେମନେ ॥ ପଞ୍ଚମ ମଙ୍ଗଳକାର ରଙ୍ଗଗତ ଶନି । କେଦିଲ ଅନଳେ ହାତ କେ ଧରିଲ ଫଣୀ ॥

ରମଣୀର ନିଜାଭଙ୍ଗେ ବିଲାପ । ✓

ନିଜାଭଙ୍ଗେ ରାଜ୍ୟ ସୁତା ଉଠିଯା ଅମନି । ଚାରି ଦିକେ ସୁରେ କିରେ ଦେଖିଛେ ତଥନି ॥ ଦ୍ଵିଜ ସୁତେ ଦେଖିତେ ନା ପାଯେ କୋନ ଥାନେ । ବସନେ ନିଶାନ ହେରେ ଭାବେ ମନେ ଘନେ ॥ ଏହି କାହେ ଛିଲ ତବେ ଗେଲବା କୋଥାଯ । ବୁଝିତେ ନା ପାରି କିଛୁ କିହଲ ଆମାୟ ॥ କିମ୍ବା ପରି ହାତ ଛଲେ ଯତ ସଖୀଗଣେ । ଲୁକାରେ ରେଖେଛେ ବୁଝି ମୋର ପ୍ରାଣ ଧନେ ॥ ହେମତେ ରାଜବାଲା ଭାବେ ନିର କ୍ଷରେ । ଜଳ ଭରେ ଛୁନ୍ଯନ ଛଲ ଛଲ କରେ ॥ ଦିବସେ ରଙ୍ଗନୀ ଜ୍ଞାନେ ଭୁବନ ମୋହିନୀ । ସଙ୍ଗନୀ ଗଣେର ପ୍ରତି କହି ଛେ ତଥନି ॥ ଏତ ରାତ୍ରେ କେନ ତୋରା ଏଥାନେ ଆଇଲି । ବଲ ଦେଖି ପ୍ରାଣନାଥେ କୋଥାଯ ଲୁକାଲି ॥ କେନ ଯିଛେ ଜ୍ଞାନାତନ କର ବାରହାର । ଆମି କାର କେଡ଼େନିଚି କୋଲେର ତାତାର ॥ ଶୀଘ୍ର ଗତି ଆନି

ମୋରେ ଦେହ ଶୁନମଣି । ନହିଲେ ତାଜିବ ପ୍ରାଣ ଶୁନଗୋ ସଜ
ନି ॥ ଏତ ବଲି ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଉଠିଯା ଅମନି । ଆପନି
ପ୍ରଦୀପ ଜ୍ଵାଳି ନୃପତି ନନ୍ଦିନୀ ॥ ପ୍ରତି ସରେ ସରେ ରୂପା
କରଯେ ସନ୍ଧାନ । କୋନ ଥାନେ ଦ୍ଵିଜ ସ୍ଵତେ ଦେଖିତେ ନାପାନ ॥
ଦେଖିଯା ତାହାର ଭାବ ସତ ସଥୀଗଣେ । କହିଛେ ତଥନ ତାରେ
ମୟୁର ବଚନେ ॥ କୋଥା ତବ ପ୍ରାଣନାଥ ଦେଖିଲେ ଓ ଧନୀ । ଏ
ଆବାର କେମନ୍ କେମନ କଥା ଶୁଣି ॥ ଦିବସେ ରଜନୀ ଭ୍ରମ ପା
ଗଲିନୀ ପ୍ରାୟ । ପ୍ରଦୀପ ଜ୍ଵାଳିଯା ତୁମି ଖୁଁ ଜିତେଛ କାଯ ॥
ଇକି ଚର୍ମକାର ଦେଖି ଓ କୁଳ କାମିନୀ । ସ୍ଵପନେ ଦେଖେଛ
ବୁଝି ହେଲ ଅନୁମାନି ॥ ଏହ ଦେଖ ଦିବାକର ଉଦୟ ଗଗନେ ।
ପ୍ରଦୀପ ଜ୍ଵାଳିଲେ ତୁମି କିସେର କାରଣେ ॥ ଏହି କପେ ସଥୀ
ଗଣ କତ କଥା କଯ । ଏମନି ଜୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରମ ବିଶ୍ୱାସ ନା ହ୍ୟ ॥
ନିରନ୍ତର କାନ୍ଦେ ରାମା ପଡ଼ିଯା ଧରାଯ । ସଥୀଗଣେ ନାନା ମତେ
ବୁଝାଇଲ ତାଯ ॥ ପ୍ରବୋଧ ବଚନେ ଧନୀ ବସିଲ ଉଠିଯା ।
ସୋହାଗିନୀ ବଲେ ମେଘମାଲାରେ ଚାହିୟା ॥ ଶୁନ ସଥୀଗଣ
କହେ କବି ପଞ୍ଚାନନ୍ଦେ । ପାଠାଓ ଜୁନେକ ଲୋକ ଦ୍ଵିଜେର
ଭବନେ ।-

ସୋହାଗିନୀ ଓ ମେଘମାଲାର କଥୋପକଥନ ।

ସୋହାଗିନୀ ଅତିଶ୍ୟ ରୟାକୁଳିନୀ ହଇଯା ମେଘମାଲାର
ପ୍ରତି କହିତେଛେନ୍, ଓଗୋ. ମେଘମାଲା, ଆମି ଏଷ୍ଟା କଥା
ବଲି ଶୁନ ଦେଖି ଗା, ଏକ ବାର ବାମନ ଠାକୁରେର ବାଟାତେ ଗିଯା
ଜେନେ ଏଲେ ଭାଲ ହୟନା ଗା, ସେ ତିନି କୋଥାର ଗିଯାଛେନ୍
ମେଘମାଲା କହିଲ ହେଁଗୋ ସୋହାଗିନୀ ତୁଇ ଭାଲ କଥା-

বলেচিস্, কিগা প্রায় ছই মাস গত হল এইটে আর
কার বুদ্ধিতে এলনা যে নিকটে বাড়ি একবার গে
খবরটা জেনে আসি, ভাগ্যে বন তুই ছিলি তাই এ-
কথাটা মনে করে দিলি নৈলে তাও হত না, তবে বন
তুই আপ্নি গে খবরটা জেনে আয়, পরে সোহাগিনী
নাগরের বাটীতে গিয়া সকল যথার্থ তত্ত্ব জানিয়া নাগ
রীর নিকটে আসিয়া বিশেষ রূপে কহিবাতে রমণী চারি
দিগ অঙ্ককার দেখিয়া কহিল সর্থী আমি এক থানি
লেখন লিখিয়া তোমাদের হাতে দেই তোমরা সেই
পত্র থানি মাশুল দিয়া ডাক ঘোগে পাঠাইয়া দেও এই
কথা বলিয়া যুবতী পত্র লিখিতে আরম্ভ করিল ॥

অথ পত্র ।

শিরোনাম ।

রস সাগর নব নাগর

প্রেমাকর যুবতী জন মনোহারক

ছুখ তাপ নিবারক মদন রস রসিক প্রেমিক

অপার ছস্তার কামাণ্ড'ব নাবিক রসিকারঞ্জন

অরসিকাগঞ্জন রমণী মনো মোহন শ্রীল' শ্রীযুক্ত ভুবন

বিজয় মহাশয় অনাঞ্জিতজনাঞ্জয় দীনে ক্ষীণে

গতিহীনে মীলন জীবন প্রদানে হন্মা

নস বাসনা বাসনা তুর্ণ পূর্ণ

করণ কারণ ঝটীতি

গৃহাগমনেমু ।

ମାଶୁଳ ଦେଉୟା ଗେଲ । ରଷ୍ଟ ସନ୍ତୋଷ ନଗର ହିତେ ଦେନା
ପଞ୍ଚକ୍ରୋଷୀ, ସାଗର ଦାସେର ବାଟୀର ପାସେ ଆଦର ମନୀର
ବାଟୀର ପୂର୍ବେ ନାଗର ମନୀର ଟଗର ବାଗାନେର ଡାଗର ବାଟୀତେ
ପୌଛେ । ଅତି ତାଙ୍ଗୀତ ପତ୍ର ॥——

ତ୍ରିପଦୀ ।

ଅଧିନୀର ନିବେଦନ, ଶୁନ ଓହେ ପ୍ରାଣଧନ, ହିର ମନ କରି
ଯା କିଞ୍ଚିତ । ଏକାଶିଆ ପଦ୍ମ ନେତ୍ର, ପଡ଼ିବେ ସକଳ ଛତ୍ର,
ତାହେ ମାତ୍ର ନାକର ବଞ୍ଚିତ । ପ୍ରଥମ ମୀଳନ କାଳେ, ଭେବେ
ଦେଖ ସେଇ କାଳେ, କି ସକାଳେ ବିକାଳେତେ ପ୍ରାଣ । ନାହିଁ
ଛିଲ କାଳାକାଳ, ନାମାନିତେ ଝତୁ କାଳ, ସବ କାଳ ଛିଲ
ହେ ସମାନ ॥ ସାରି ଶୁକ ସମ ସୁଖେ, ଥାକିତାମ ମୁଖେ,
ଚଥେଇ ହେ ରମବିଲାଷ । ନିଜାହାର ପରିହରି, ହଦ୍ୟେଇ
ଧରି, ବିଭାବରୀ କରେଛି ପ୍ରବାସ ॥ ଦେଖିଲେ ଦୌହାର ଭାବ,
ଭାବକ ଜନାର ଭାବ, କତ ଭାବ ବାଢ଼ିତ ହେ ଭାବ । ସବେ
କୈତ ଏକି ଭାବ, ସାବାସି ଭାବେର ଭାବ, ପ୍ରେମ ଭାବ
କିଭାବ ॥ ବହୁମୂଳ୍ୟ ରତ୍ନ ସମ, ଯତ୍ନ ଛିଲ ଅନୁପମ, ନବ
ପ୍ରେମ ସୋହାଗାନୁ ରାଗେ । କରିତେ ହେ କତ ରଙ୍ଗ, ନବ ପ୍ରେମ
ଅନୁମଙ୍ଗ ମେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ରାଗ ରଙ୍ଗ ରାଗେ ॥ ତଥନ ହେ ଯେଇ କାଳ,
ଏଥନ ତୋ ସେଇ କାଳ, କାଳେ କାଳ ସକଳ ନାଶୟ ।
ଆଛେ ଏଇ ତିରକାଳ, ଏତ ନିହେ ଆଜି କାଳ, କର କାଳ
କାର କାଳ ହୟ ॥ କାଳେ ହୟ କାଳେ ଲୟ, ତାର ସାକ୍ଷ
ଦେଖ ଲୟ, ଧଂଶହୟ ତ୍ରିପତିକୁମାର । ଏବେ ବୁଝି ସେଇ କାଳ,
ପାଂଇୟା ସମୟ କାଳ, ଏଲୋ କାଳ ହଇୟା ଆମାର । ତବ

ଦରଶନାଭାବେ, ଆଛି ଆମି ସେଇ ଭାବେ, ସେଇ ଭାବେ
ଭାବାନ୍ତର ଭାବ । ବୁଝିବେ ହେ ଅନୁଭାବେ, ସେଇ ଭାବେ ଏହି
ଭାବେ, ସେଇ ଭାବେ ଏ ଭାବେର ଭାବ ॥ ତୋମାର ବିଚ୍ଛେଦ
ନଳ, ଦାରୁଣ ହୟେ ପ୍ରେଳ, ଅବିକଳ ଦାହନ କରୟ । ସେ
ଜ୍ଞାଲାୟ ଅଙ୍ଗଜ୍ଞଳେ, ଗେଲେ ସରୋବର ଜଳେ, ଜଳେଇ ଦ୍ଵିଷ୍ଟଳ
ହୁଳୟ ॥ ନିଶ୍ଚାସ ପବନ ତାଯ, ସଦା ଘନର ବଯ, ହାଯର କିକବ
ଦୁର୍ଗତି । ତାହେ ପୂନ ଘୃତ ଧାରା, ପଡ଼େ ସଦା ଅଞ୍ଚଳ୍ଧାରା, ପ୍ରା
ଣେ ସାରା ହୟ ସେ ଯୁବତୀ ॥ ତୋମା ବିନା ଆଣମାର, ନା
ହିକ ନିଷ୍ଠାର ଆର, ସାରୋଦ୍ଧାର କହିଲାମ ସବ । ଆର କି
ଆମାତେ ପ୍ରାଣ, ଥାକେ ହେ ଆମାର ପ୍ରାଣ, ସାଯ ପ୍ରାଣ
ଦେଖ ଆଦି ସବ ॥

ଚିର ପିପାସିନୀ ତବପ୍ରେମ ବାରି
ଅତି ଲାବିଣୀ ଚାତକିନୀ
ଶ୍ରୀମତୀ ରମଣୀ ଦାସୀର ସଂଖ୍ୟାତି
ରିକ୍ତ ପ୍ରଣାମ ସହିତ ନିବେଦନ
ପତ୍ର ॥
ଗଦ୍ୟ । ୧

ରମଣୀ ଅମନି ଆପନି ଏହି ପତ୍ର ଖାନି ଲିଖିଯା ତାହାର
ଚାରି ପାଷ୍ଠେ ଶୁବର୍ଣ୍ଣର ଗିଲ୍ଟୀ କରିଯା ଆପନ ନୁମେର ସିଲ୍
ଟୀ ବସାଇଯା ଏମତି ଖିଲ୍ଟୀ ଆଁଟିଲେନ ସେ ତାହାତେ କୁନ୍ଦ୍ର
ଚିଲ୍ଟୀ ଓ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହିତେ ପାରେନା, ପରେ ଲିପିଖାନି ଗୋ
ପବେ ଡାକ ଯୋଗେ ପାଠାଇଯା ଦିଲେନ ॥ ଓଥାନେ ଲାଗର
ଏକ ଦିବସ ଆପନ ବାସାର ଜଳବୋଗ କରିଯା ପାଲ୍ଟୀ

ଖାଇଯା ଟେଁଟ୍ଟି ଓ ମୁଖ୍ଟୀ ରାଙ୍ଗା କରିଯା ଚୌକିର ଉପରଟା-
ତେ ଠେଷ୍ଟୀ ଦିଯା ବସିଯା ସଟ୍କାର ନଳ୍ଟୀ ଲଈଯା ମୁଖ୍ଟୀତେ
ଦିଯା ଚକ୍ଟୀ ବୁଜିଯା ତାମାକ୍ଟୀ ଟାନିତେ ରମଣୀର କୃପ୍ତୀ
ସୁଧାକୁପ୍ତୀ ସ୍ଵର୍କପ୍ତୀ ଅପରକୁପ୍ତୀ ହୃଦପଦ୍ମଟିର ମାରେ ତାବନୀ
କରିତେଛେନ । ଇତୋ ମଧ୍ୟେ ଏକଜନ ଡାକେର ହରକରା ଆସି
ଯା ରମଣୀର ପତ୍ର ଥାନି ଅମନି ତାହାର ହଞ୍ଚେ ଦିଯା ପ୍ରଷ୍ଟାନ
କରିଲ । ପରଞ୍ଚ ନାଗର ଲିପିଖାନି ଖୁଲିଯା ସମ୍ବୂଦ୍ୟାୟ ପାଠ
କରିଯା ପରଦିବସ ତଥା ହଇତେ ନିଜ ଭବନେ ଘାଡ଼ା
କରିଲେନ, କିଛୁଦିନ ପରେ ସ୍ଵୀମ ବାଟିତେ ଆସିଯା ଆ-
ମୋଦେ ପ୍ରମୋଦେ ସମସ୍ତ ଦିବୀ ବଞ୍ଚିନ କରିଯା ସମ୍ଭୟାର
ପରେ ନାଗର ଆପନ ଘରେ ଫୁଲାନ୍ତରେ ଆଉ ବଞ୍ଚୁ ଜନ ଗଣ
ସହିତ ମିଷ୍ଟାଲାପ ଓ ନାନା ବିଧ ବିଦେଶୀୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସକଳ
ଗଞ୍ଜ କରତ ହାତ୍ତ ରହସ୍ୟ କରିତେଛେନ । ଓଥାନେ ରମଣୀ
ଜୁନକ୍ଷତି ଦ୍ଵାରା ଜାନିତେ ପାରିଲେନ ଯେ ଅଦ୍ୟ ଆମାର
ହାରାନିଧି ବିଦେଶ ହଇତେ ବାଟିତେ ଆସିଯାଛେନ, ଅତ-
ଏବ ଆମାର ଉଚିତ ହ୍ୟ ଯେ ଛନ୍ଦ ବେସେ ତାହାର ନିକଟେ
ଗିଯା ଏକବାର ସାକ୍ଷାତ୍ କରି, ଇହି ଭାବିଯା ସଥୀଗଣେର
ସଙ୍ଗେ ମନ୍ତ୍ରଣା କରଣାନ୍ତର ରମଣୀ ଆପନି .ତଥନି ମନୋହର
ମଟବର ପୁରୁଷ ବେଶ ଧାରଣ କୁରିତେଛେନ । ସଥା ॥

ରମଣୀର ପୁରୁଷବେଶ ।

ଠମକ ଛନ୍ଦ ।

ପରଣେ ଚାକାଇ ପେଡେ ।

পরণে ঢাকাই পেড়ে, তাহেবেড়ে, ঢাকাই ঝুমালহাতে।
পরচুলে ঢাকিল চুল কারচোপের তাজ মাথে ॥

গায়ে দোহারা জামা ।

গায়ে দোহারা জামা, দিরা রামা, ঢাকে পয়েধর ।

তত্পরি নিমকাবা শোভে মনোহর ॥

কিবা কাজ সাঁচা তায় ।

কিবা কাজ সাঁচা তায়, মরি হায়, করে ঝক্ক মক্ক ।

কঞ্চেতে হিরার কণ্ঠী করে চক্ক মক্ক ॥

পায়েতে পশ্চিমি মোজা ।

পায়েতে পশ্চিমি মোজা, নহে সোজা, মেজাজ ট্যাডা তায় ।

গায় দোপাটা, পায় লপেটা, কোমর বন্ধ তায় ॥

ট্যাকেতে সোণার ঘড়ি ।

ট্যাকেতে সোণার ঘড়ি, হাতে ছড়ি, সোণার চেইন গলে ।

কি কব বাহার যেন মণি মুক্তা জ্বলে ॥

সাজিল কুল বাবুটি ।

সাজিল কুল বাবুটি, হায় দিব্যটি, দেখিতে হইল ।

আতর গোলাপ সব অঙ্গেতে মাখিল ॥

পুন তায় কুলের মাল ।

পুন তায় কুলের মালা, রাজ বালা, গলেতে পরিল ।

সুগন্ধি পুষ্পের তোড়া করেতে ধরিল ॥

দেখ্লে সে চেনা ভার ।

দেখ্লে সে চেনা ভার, চমৎকার, সাজিল ঘূঁবতী ।

কহে কবি, দেখে ছবি, ভম হৈল মতি ॥

ରମଣୀର ବିପ୍ର ନନ୍ଦନେର ବାଟୀତେ ଗମନ ।

ଗଦ୍ୟ ।-

ରମଣୀ ଏହି କୃପ ଅପକୃପ ନାଗର ବେଶ ଧାରଣ କରିଯା
ଯାମିନୀ ଛୁଇ ଦଣ୍ଡ ଗତେ ଏକାକିନୀ ସହଲେ ୨ ଗୁପ୍ତ ପଥେ
ବାହିର ହୁଇଯା ଅତିଶ୍ୟ ସଙ୍ଗେପାନେ ପ୍ରକୁଳ୍ମ ମନେ ଧିରେ ଧିରେ
ଆସିଯା ଏକେବାରେ ନାଗରେର ସନ୍ଧୁରେ ଉପନୀତ ହୁଇଯା
ନିକଟେ ବସିବାତେ ନାଗର ନାଗରୀକେ ଚିନିତେ ନାପାରିଯା
ଜିଜ୍ଞାସା କରିତେଛେନ୍ । ମହାଶୟ ଆପନି କୋଥା ହେତେ
ଆସିଯାଛେନ୍ । ରମଣୀ କହିଲ ଆମି କୁଳ ହେତେ ଆସି-
ଯାଛି । କୋନ କୁଳ ହେତେ । ତିନ କୁଳ ହେତେ । ବସତି
କୋନ କୁଳେ । ସରଃ କୁଳେ । ଯାବେନ କୋନ କୁଳେ । ନିକୁଳେ
ରବେନ କୋନ କୁଳେ । ଅକୁଳେ । କିକ୍ରପ ଆସା । ମରେ ଆ-
ସା । କୋନ ସାହସେ । ଛୁଃସାହସେ । କି ଭରସାଯ । ଆଶା-
ତରସାଯ । କାର ଆଶେ । ଆଶାର ଆଶେ । କି ଆଶା ।
ଦେଖ୍ତେ ଆସା । କି ଜାତି । ବଲ୍ତେନାରୀ ଜାତି । କି ବ୍ୟବସା-
ଇ । ଅବ୍ୟବସାଇ । ଏହି କୃପ ଅନେକାନ୍ତେକ କୌଶଳ ବଚନା
କ୍ଷର ନାଗରୀ ନାଗରେର ହସ୍ତ ଧାରଣ କରିଯା କହିଲେନ ଆପ-
ନାକେ ଏଷ୍ଟା କଥା ବଲିବ ଏକବାର ଉଠିତେ ହିବେ । ଅନ
କ୍ଷର ବିପ୍ର ନନ୍ଦନ ଘନେ ୨ ଜାନିତେ ପାରିଲେନ, ସେ ରମଣୀ
ଆପନି ଆମାକୁ ଲାଇତେ ଆସିଯାଛେନ ଇହା ଶ୍ଵିର କରତ
ଅନ୍ତର ବନ୍ଧୁ ଗଣେ ବିଦ୍ୟାଯ କରିଯା ରମଣୀର ସଙ୍ଗେ ରଙ୍ଗେ ଭଙ୍ଗେ
ନାରୀ କଥାର ପ୍ରସଙ୍ଗେ ଯୁବତୀର ଗୁହେ ଉପନୀତ ହୁଇଯା ଛୁଇ
ଜନେ ଆନନ୍ଦ ମନେ ଯଦନେ ଆହୁତି ଦିଯା ଶେଷେ ଉତ୍ସର୍ଗ

ভয়ের বিচ্ছেদে যে সকল যন্ত্রণা পাইয়াছিল তাহা
পরম্পর ব্যক্ত করিলেন, কিন্তু বাহুল্য বিধায়ে তাহা
লেখনে লেখনী বিশ্রাম করিলেন ॥ পরম্পর নাগর না-
গরী পরম হরিষে নিশি শেষে নিজাকে আশ্রয় করিলেন ।

নাগর নাগরীর দিবসে নিজা ।

পরার ।

মহাস্মথে নিজায়ার নাগর নাগরী । কিছু কাল বিল
বে পোহাইল সর্বরী ॥ সহচরী গণ আসি ডাকয়ে
সঘন । তথাপি না ভাঙ্গে নিজা আছে অচেতন ॥
কৃমে প্রহরেক বেলা হইল যথন । রাজার নন্দিনী ধনী
উঠিয়া তথন ॥ ব্যাকুলিনী হয়ে রামা দ্বিজের নন্দনে ।
তাড়াতাড়ি জাগাইয়া কহিছে সে জনে ॥ প্রহরেক
ইল বেলা দেখ হে নয়নে । কেমনে দিনের বেলা বাইবে
ভবনে ॥ অতএব প্রাণনাথ ইল বড়দায় । বুঝিকে
না পারি এবে কি হবে উপায় ॥ রসের সাগর তুমি
নাগর চতুর । কি করি সঙ্কান বল দেখি হে ঠাকুর ॥
দ্বিজের কুমার বলে ও রাজ কুমারী । উক্তব যাহার
আছে পতন তাহারি ॥ যা আছে কপালে তাই হবে
ও লজন । এখন ভাবিলে তাহা কি হবে বলনা ॥ আ-
মার যে ভাবনা তা বলি গো তোমারে । কেমনে বঞ্চিব
দিন ধাকি অনাহারে ॥ জল ঘোগ করে আমি ধাকিতে
নারিব । রাঞ্জিতে না জানি যে তা রঞ্জিয়া খাইব ॥
তোমার কিশের বা ভাবনা প্রাণ প্রিয়া । ইহা ভেবে

ଭେବେ ମୋର ବିଦରିଛେ ହିୟା ॥ (ତାଇ ବଟେ ତାଇ
ଭାଲ ବୋଲଚୋ) ଧନୀ ବଲେ ବଟେତୋ ସେ କଥା ମିଥ୍ୟା ନୟ ।
ଅଧିକ ଭାବନା ହେ ତୋମାର ରମୟ ॥ ଆମାର ଭାବନା
ଯାତେ ପ୍ରାଣ୍ଟା ରଙ୍ଗେ ହୟ । ତୋମାର ଭାବନା ଯାତେ ପେଟ୍ରା
ଠାଣ୍ଡା ରୟ ॥ ଏହି କପ ନାନା କଥା କହିଯା ତଥିଲେ ।
ଖୁଲିଯାଂ ସରେର ଦ୍ୱାର ଡାକେ ସର୍ଥୀଗଣେ ॥ ହେଲକାଳେ ସର୍ଥୀ
ଗଣ ତୈଲ ଲାଇଯା । ଉପନୀତ ହଇଲ ଯେ ସକଳେ ଆସିଯା ॥
ମାଥିତେଇ ତୈଲ ରାଜାର ନନ୍ଦିନୀ । ନାଗରେର ପ୍ରତି ଧନୀ କ-
ହିଛେ ତଥିଲି ॥ ଭୟନା କରିଛ ପ୍ରାଣ ଆମାର ଭବନେ । କେହି
ନା ଆସିବେ ହେଥା ନା ଭାବିଛ ମନେ ॥ ଏତ ବଲି ଉଭୟରେତେ
ତୈଲ ମାଥିଯା । ଶ୍ଵାନ ପୂଜା କରିମେତେ ସକଳ ସମାପିଯା ॥
ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସବ ଆନି । ଖାଓୟାଇଲ ଦ୍ଵିଜ
ଶୁତେ ଭୁବନ କାମିନୀ ॥ ଆହାର କରିଯା ଶୁଦ୍ଧେ ବିପ୍ରେର
ନୃନନ୍ଦନ । ପାଲଙ୍ଗ ଉପରେ ଗିଯା କରିଲ ଶୟନ ॥ ତାର ପରେ
ରାଜଶୁତା ଆନନ୍ଦିତ ମନେ । ତୋଜନ କରିଯା ଆସି
ତାର କତକ୍ଷଣେ ॥ ହାସିଯାଇ ରାମା ପାଲଙ୍ଗ ଉପରେ । ଶ-
ଯନ କରିଲ ଶୁଦ୍ଧେ ଲାଇଯା ନାଗରେ ॥ ନାନାବିଧ ରଙ୍ଗରସେ
ନିମିଶ୍ରା ହିୟା । କରେ ଅନଙ୍ଗେର କେଲି ନାଥେରେ ଲାଇଯା ।
ତଦ୍ଵନ୍ତର ହୁଣ୍ଡ ମନୁ ହୟ ଅତିଶ୍ୟ । ନିଦ୍ରାଯାଯ ଦୁଇ ଜନେ
ସରସ ହୁଦଯ ॥ ଦ୍ୱାର ଖୋଲା ଛିଲ ତାହା ସର୍ଥୀରା ଦେଖିଯା ।
କୃପାଟ ଭେଜାଯେ ରାଥି ଗେଲ ଯେ ଚଲିଯା ॥ ଶୁନ ସବେ
ଯେହି କୁପ ହୈଲ ତାର ପରେ । ରଚିଯା ପରାର ଛନ୍ଦେ କହେ
କବି ବରେ ॥

প্রেম সোহাগীর ও প্রমাদিনীর কথোপকথন ।

দীর্ঘ ত্রিপদী ।-

রমণীর মাত্তলানী, উখানেতে সে কামিনী, ডাকি রমণীর জননীরে । নিঝেনে বসি বিরলে, বিরস বদনে বলে, মৃদুস্বরে অতি ধিরেৰ ॥ শুন ওগো ঠাকুৱ কি, জ্ঞান হয় তোমার কি, হইয়াছে উপথ গামিনী । দেখিয়া তাহার রীত, হইয়াছি চমকিৎ, বিপরিত রীত অনুমানি ॥ পরে রমণীর মাতা, হেঁট করি নিজ মাথা, কহে কথা মলীন বদনে । কি বলিলে প্রজাবতী, বল দেখি মোর প্রতি, কি কুরীতি দেখেছ সে জনে ॥ কেমনে দেখিলে তুমি, বল দেখি শুনি আমি, হায় একি সর্বনেশে কথা । চারি দিক অঙ্ককার, হেরি সব শূন্যাকার, বল্মা তারা দাঁড়াইব কোথা ॥ ভাজু বলে ননদিনী, হয়েনা গো ব্যাকুলিনী, বিশেষিয়া বলি বিবরণ । এক দিন তার ঘরে, দেখিব মানস করে, করেছিনু তথায় গমন ॥ দেখিলাম সচক্ষেতে, তার সকলি অঙ্গেতে, রতি চিহ্ন দশন ঘাতন । তাব' যেন ছম্ ছয়ে, হাঁটে যেন গম্ গমে, চাউনিটে কেমনৰ ॥ দেখিয়া অঙ্গেৱ দাগ, হইল আমার রাগ, তৎসনা করিনু তারে কৃত । চুল্কুনা হয়ে ছে বলে, আমারে ভুলালে ছলে, কথার কৌশলে শত শত ॥ আৱ কিছু না কহিয়া, আইলাম মৌনী হইয়া, কোপান্তৱে আপনার ঘরে । সেই অবধি অদ্যাবধি, ভাবি আমি নিরবধি, সন্দেহ করিয়া গো অন্তৱে ॥ বিশে

ରମଣୀ ନାଟକ

ସତ ଆଜିକାର, ଦେଖେ ବ୍ୟବହାର ତାର, ଦିବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ହେଯେ
ଛେ ଆମାର । ପର ପୁରୁଷେର ଅଙ୍ଗ, ହିଁଯାଛେ ଯେନ ସଙ୍ଗ
ଇହାତେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଆର ॥ ବେଳା ଦୁଇ ପ୍ରହେର କାଳେ,
ଏସେ ଛିଲ ମେହି କାଳେ, ଭୋଜନ କରିତେ ଗୋ ହେଁଥାୟ ।
ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଥାଯେ ଗେଲ, କଥାଟାଓ ନା କହିଲ, ରତି ଚିଙ୍ଗ
ଦେଖିଲାମ ଗାଯ ॥ ଅତେବ ବଲି ତାଇ, ତୋମାର ମେଯେଟି
ତାଇ, ହିଁଯାଛେ କୁଳ କଲକିନୀ । ଯେ କଥା କହିନୁ
ଆମି, ବେଜାର ନା ହବେ ତୁମି, ହୟ ନୟ ଦେଖଗେ ଆପନି ।
ଏତ ବଲି ରସବତୀ, ଉଠି ତବେ ଶୀଘ୍ରଗତି, ଅନ୍ୟ କର୍ମେ
କରିଲ ଗମନ । କଲିକାତା ମଧ୍ୟେ ହୟ, ବ୍ୟକ୍ତ ଶ୍ୟାମ ଜଳା-
ଶୟ, ତଥାଲୟ ଦ୍ଵିଜ ପଞ୍ଚାନନ ॥

✓ରମଣୀର ଘରେ ପ୍ରମାଦିନୀର ଗମନ ।

ଗଦ୍ୟ ।-

. ପ୍ରମାଦିନୀ ଏହି ସକଳ କାହିଁନୀ କାମିନୀ ଆପନି ଶୁଣି-
ଯା ଅମନି ରାଯ ବାବିନୀର ସମ ଦ୍ରତ ଗାମିନୀ ହିଁଯା ରାଗି-
ନୀ କାଳ ନାଗିନୀର ପ୍ରାୟ ନିଶ୍ଚାସ ପ୍ରଶ୍ଵାସ ଛାଡ଼ିଯା ଉଲ-
ଙ୍ଗିନୀ ପାଗଲିନୀର ନ୍ୟାୟ ଛିନ୍ନ ବେଶେ ମୁକ୍ତକେଶେ ଅରୁଣ
ନୟନେ ମୂଳନ ବଦନେ କନ୍ୟାର ଭବନେ ଉପନୀତ ହିଁଯା ବ୍ୟାଗ୍ର
ମନେ ଶୀଘ୍ର ଉପରେ ଯାଇଯା ଘରେର ଦ୍ୱାରକ ଖୁଲିଯା ଦେଖିଲ
ଯେ ରମଣୀ ପାଲିଙ୍ଗେ ଉଲଙ୍ଗିନୀ ହିଁଯା ନାଗରେର ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗ
ଦିଯା ଏକାଙ୍ଗ କରିଯାଁ ରଙ୍ଗେ ଭଙ୍ଗେ ସର୍ବାଙ୍ଗ ଖୁଲିଯା ଗଲା
ଧରାଧରି କରତ ବଦନେ ବଦନ ଦିଯା ଶୟନ କରିଯା ରହିଯାଛେନ,
ଟହା ଅବଲୋକନେ ବିରସ ବଦନେ ମଜଳ ନୟନେ ମହଲେ ୨

ঘরের দ্বার বঙ্গ করিয়া নিরানন্দ সাগরে নিমগ্ন হইয়া
বাহিরে আসিয়া সখীগণে ডাকাইয়া অতি তর্জন গর্জন
করিয়া কহিতেছেন ॥ হঁয়ারে মেঘমালা, আমি তোদের
কি আমার মেরের কুটুম্বী পন্থ কর্ষে নিযুক্ত রেখেছিরে
মেঘমালা এই কথা শ্রবণানন্দের অন্তরে ভয় পাইয়া
ফ্যাবা তুঁড়া খাইয়া ভ্যাবাচাকা লাগিয়া কহিতেছে,
কেনেগা রাজরাণী আমাকে এমন কথাটা বল্যে, আ-
মার তিনকাল গেছে এক্কাল ঠেকেছে এমনি শক্ত ক-
থাটা বল্যেগা । প্রমাদিনী কহিল, ভাল বল দেখি রংগীর
ঘরে কে মানুষ্টো শুয়ে রয়েছে । মেঘমালা কহিল কেনে
গা রাজরাণী তুমি কি চিনা, উনি যে তোমার জামাই
ভুবন মোহন গো, আমর মাগী আমার জামাই কে
ন্লো গলায় পৈত্তে বামনের ছেলের মত বোধ হয় দেখে
আয় দেখি সে কে । ওমা রাণী আমি এখন আর চথে
বড় একখানা দেখ্তে পাইনে বড় একখানা শুন্তে পাইনে
তার সাক্ষি এই তুমি বসে রয়েছ তোমাকে দেখ্তে পা
ইনে বোধহয় যেন কি এষ্টা ঢিপির মত উঁচু হয়ে রয়ে
ছে, আমার কি কম বয়েস হলগা, এই দেখ ন্যাকায়
এক পোন এক গঙ্গা আর আদ গঙ্গা হল, রংগী কহিল
তবে তুই মাগী কেমন করে জান্লি যে আমার জামা-
ই ভুবনমোহন এসেছে, মেঘমালা কহিল এই খুস্মুস্ম
শুস্মুস্ম শব্দ গুলান শুনে জিজ্ঞাসা করি, যে ঘরে কে
কথা করবে যেন পুরুষের কথার মত বোধ হয়, আমার

ଏହା ସକଳେ ଆମାରେ ଉତ୍ତର କରେ କି ଆମଲୋରେ ବୁଡ଼ି ଶୁଣି ଚକ୍ କାଣ୍ ଥାକି ମାଗୀ ଜାନିସିଲେ ଭୁବନ ମୋହନ ଏମେ ଛେନ, ମାଗୀ ନିତ୍ୟ ଜିଜ୍ଞାସା କରେ, କେବେ ଓ କେବେ ଓ, ଉହାକେ ରୋଜ୍ୟ ପରିଚୟ ଦେଓ, କେବେ ଏତ କି ବୟେଗେହେ ପରିଚୟ ଦେବାର, କାଣ୍ ହେଁଛିସ କାଳାହେଁଛିସ ଏକପାଶେ ଚୁପ କରେ ବସେ ଥାକ ମାଗୀ ଯେନ ଚୈକିଦାରି ଭାର ପିୟେଛେ ରେ । ଓରା ଏହି ସକଳ କଥା ବଲେ ଆମି ଭାବି ହବେ ଓବା ଭୁବନ ମୋହନ ଏମେ ଥାକିବେକ । ରାଣୀ ଏହି ସକଳ କଥା ଶୁଣିଯା କୋଥେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥିରଗଣ ପ୍ରତି କହିତେଛେ, ହ୍ୟାରେ ସଥି ଗଣ ତୋରାକି ଏମ୍ବି କଥା ମେଘମାଳାକେ ବଲେଛିଲି, ଶୁଣ ଦେଖି ତୋଦେର ସାମ୍ବୁ ସାମ୍ବି ମାଗୀ କି ବଲେ । ସଥିଗଣ ଜି-ଜ୍ଞାସା କରିତେଛେ, ହ୍ୟାଗା ମେଘମାଳା, ତୋରେ ଆମରା ଏ ମନ କଥା କଥନ ବଲେଛିନୁ ଗା, ମେଘମାଳା କହିଲ କେଜାନେ ବୁଢା ତୋରା କଥନ କି ବଲିସ କଥନ କି କଇସ ଭାଲ ଶୁଣେ ତ ପାଇନେ ଭାଲ ବୁଝିଦେଓ ପାରିନେ କି ଶୁଣେ କି ଶୁଣି କି ବୁଝିଦେ କି ବୁଝି ଆବାର କି ବଲ୍ଲତେ କି ବଲି ଆମାର ଯେନ ଥୁଲ ଭୁଲ ହେଁଛେ । ରାଣୀ ଏହି କଥା ଶୁଣିଯା ମୋହାଗିନୀକେ ଜିଜ୍ଞାସା କରୁଲି, ଓଲୋ ମୋହାଗିନୀ ତୁଇ କିଛୁ ଜାନିସ ଲୋ ଏର ବୁଝାନ୍ତ । ନାଗୋ ରାଣୀ ଆମି କିଛୁ ଜାନିନା, ସକଳ ବେଳା ଆସି ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳା ସାଇ ଆମିତ ରେତେର ବେଳା ଥାକିନା ସେ ଇହା ଜୀବି । ଭାଲ ତୁଇ ଦେଖିଲେ ଚିନ୍ତେ ପାରିସ ଓ ବାମନେର ଛେଲେଟି କେ, ଆମାଦେର ପାଡ଼ାର କେଉଁ କି ଅନ୍ୟ ପାଡ଼ାର; ଏକବାର ଦେଖେ ଆଯ ଦେଖି ସଦି ଚିନ୍ତେ

পারিস। রাজমহিষীর এই কথা শ্রবণ করিয়া ঘরের ভিতরে গিয়া ছুইজনকে জাগাইয়া সকল সমাচার সোহা গিনী জ্ঞাতো করাইয়া কহিল ; তোমরা সাবধান হও বলিয়া বাহিরে আসিয়া রাণীকে কহিতেছে, হঁ গো রাণী, স্মৃতি চিনিচি,, কে বল দেখি, উনি কোন উপদেবতা হবেন তার সঙ্গ নেই, নৈলে পথ নেই ঘাট নেই ওমা তবে কি মানুষ উড়ে এলো গা। রাজমহিষী স্থৰীর এই বাক্য শ্রবণ করিয়া অতি তর্জন গর্জন দ্বারা বহু বিধ ভয় প্রদর্শন করাইবাতে মোহিনী নামে স্থৰী সে অতিশয় ভয় পাইয়া সামুদাইক পূর্বা পর রাণীর স্বগোচর করাইল। পরে কামিনী কোপ শুক্তা হইয়া অধোবদন করিয়া গমন করিল। সঙ্ক্ষ্যার পরে রমণী ভিত্তি হইয়া নাগরকে গোপনে গোপনে বহিক্ষিত করণানন্দের অতি কাতরানন্দে স্থৰীগণে লইয়া বিবিধ প্রকার পরামর্শ করিতেই রঞ্জনী প্রভাতা হইল, তাহা দেখিয়া স্থৰীরা স্থানানন্দের গমন করিল। পরে রমণী অতি শয় মনোন্তাপে তাপিনী হইয়া শৃংখলীর ন্যায় রোদন করিতেছেন। ইতিমধ্যে তাহার জননী নিকটে আসিয়া অভিমানে মনের খেদে কান্দিয়াৎ কন্যাকে তৎসনা করিয়া কহিতেছেন।

রঘনীকে রাণীর তৎসনা।

দীর্ঘ ত্রিপদ্মি।

আমার গর্ত্তে জয়ে, প্রবৃত্ত হলি কুকর্ম্মে, ধিক

ଥାକ ତୋମାର ଜୀବନେ । ହେଲ କୁଳେ କାଳୀ ଦିଲି, ହସେ
କେନ ନା ମରିଲି, କଳଙ୍କ ରଟାଲି ତ୍ରିଭୁବନେ ॥ ତୋରେ ଗର୍ଭେ
ଦିଯା ଠାଇ, ଦୁଃଖେର ଅବଧି ନାହିଁ, ମର ମର ମର କାଳା
ମୁଖୀ । ଦୂର ଦୂର ଦୂର ହେଁ, ହେଥା ଆରନାହିରେ, ତୁଇ ମୈଲେ
ଆମି ହଇ ମୁଖୀ ॥ ଅପମାନେ ମରେ ଯାଇ, ଇଚ୍ଛା କରେ
ବିଷ ଥାଇ, ଏମୁଖ ନା ଦେଖାଇ କାହାରେ । ଓଲୋ କୁଳ କଳ
କିଣି, ଧର୍ମ କର୍ମ ବିନାଶିଣୀ, ମଜାଇଲି ଏମନ ରାଜାରେ ॥
ତୋରେ ବ୍ରଦ୍ଧା କରି ରୋଷ, ଆମାର କପାଳ ଦୋଷ, ଜାନି
ଲାମ ଆପନି ନିଶ୍ଚର । ଛିଲ ମୋର ପୂର୍ବ ପାପ, ନହିଲେ
କି ମନସ୍ତାପ, ପାଇ ଆମି ପ୍ରସବି ତୋମାର ॥ କି କୃପେ
ଏ ଛାପାରବେ, ଛାପାତେ ନା ଛାପାରବେ, ଛାପା କଥା
ଛାପା ସବ ହୟ । ପୋଡ଼ା ସର୍ବନେଶେ ଛାପା, ଛାପାର ଯା
କରେ ଛାପା, ଛାପା କଥା ଛାପା କୋଥା ରଯ ॥ ରାଣୀର
କଟିଲ ବାଣୀ, ଶୁନିଯା କୁଳ କାମିନୀ, ଲାଜେ ତୟେ କିରେ
ନାହି ଚାର । ହେଁଟ ମୁଖେ ମୌନୀ ରଯ, କୋନ କଥା ନାହି କର୍ଯ୍ୟ,
ନେତ୍ର ଜଲେ ବୁକ ଭେଦେ ଯାଯ ॥ ପରେ ନୃପ ସିମାନ୍ତିନୀ, ନା
ମିଯା ଆସିଯା ତିନି, କାରେ କିଛୁ ନା କହିଯା ଆର । ଶୁଣ
ପଥ ଗୀଧାଇଯା, ତନୟାର କାହେ ଗିଯା, ମୃଦୁଲରେ କହେ
ପୁନର୍ବାର ॥ ଭୂମିଷ୍ୟେ ଆମୟର କନ୍ୟା, କୃପେ ଶୁଣେ ଧରା ଧନ୍ୟେ
ତାହେ ଯାନ୍ୟେ ଜଗୃତ ସଂମାରେ । ଭୂମିତ ପଣ୍ଡିତ ଅତି,
ତାହାତେ ଶୁବୁଦ୍ଧି ଅତି, ଅଧିକ କି ବୁଝାବ ତୋମାରେ ॥ ଦେଖ
କେବୁ କୋନ ମତେ, ଏ ହେଲ କୁଞ୍ଚିତ ପଥେ, ପ୍ରବୃତ୍ତି ନା
ହୟ କଦାଚନ । ଏଇ କୃପେ ରାଜ ପ୍ରିୟା, ବିଧି ମତେ ବୁଝା

ଇଯା, ଅବଶେଷେ କରିଲା ଗମନ ॥ ଜନନୀର ବାକ୍ୟ ବାନେ,
ବ୍ୟାକୁଣିଳୀ ହରେ ପ୍ରଣେ, କାନ୍ଦେ ରାମା କରେ ହାୟ ହାୟ । ପଞ୍ଚ
ନନ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସାର, କାନ୍ଦିଲେ କି ହବେ ଆର, ହାରାଧନ
ପାଓୟା ବଡ଼ ଦାୟ ॥

ରମ୍ଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଜନନୀକେ ଓ ବିଧାତାକେ ଭ୍ରମନା କରେ ॥
ଦୀର୍ଘ ତ୍ରିପଦୀ ।

ହା ମାଥ ହା ମାଥ ମାଥ, ଓହେ ଅନାଧାର ମାଥ, ଅନାଥେ
ର ମତ ଆଜ ଗେଲେ । ଧିକ ଧିକ ଧିକ ମୋରେ, ଧିକରେ
ଜନନୀ ତୋରେ, ଡାକିନୀ ହଇୟା ଇବେ ଏଲେ ॥ ଏହି କି ମା-
ଯେର ସର୍ପ, ରାକ୍ଷସୀର ମତ କର୍ମ, ମର୍ମ ତେଦ କରିଲା ଆମାର ।
ତୁମିତ ନହେ ଜନନୀ, ଛନ୍ଦ ବେଶୀ ସଂହାରିଣୀ, ତନୟା ତନୟେ
ଆପନାର ॥ ମାହି ତୋର ଦୟା ମାଯା, କଠିନ ପାଷାଣୀ
କାଯା, ହେଲ ଆର କାହାର ଦେଖିଲେ । ତନୟାର ସାଧିବାଦ,
ସ୍ଵଟାଇଲେ ଏ ପ୍ରମାଦ, ହରିଷେ ବିଷାଦ ଏତ ଦିଲେ ॥ ଅନେ
କେବ ଆଛେ ମାତା, କିକବ ଆମାର ମାଧ୍ୟା, ତୋର ମତ ନା
ହେରି ଡାକିନୀ । ହାୟ ହାୟ ପ୍ରାଣ ଘାୟ, ଏ କଥା କହିବ କାଯ,
ମାୟେ ଖାଯ ଆପନ ମନ୍ଦିନୀ ॥ ହାର ହାର ଓରେ ବିଧି, ମି
ଲାଇୟା ଗୁଣ ନିଧି, ବିଧି ମତେ ଆଗେ ଦିଯା ସ୍ଵର୍ଥ । ଶେଷେ
ବିଡ଼ସନା କରେ, ସେଇ ନିଧି ନିଜି ହରେ, ଛଂଧିନୀରେ ହଇୟା
ବିସ୍ମୃଥ ॥ ଧିକରେ ହିରଣ୍ୟ ଗର୍ଭ, କିତୋର ହଇଲୁ ଲଭ୍ୟ, ଅବ
ଲାର ବଧିଯା ଜୀବନେ । ଏତ ଯଦି ଛିଲ ମନେ, ନାଶିବା
ଅନାଧା ଜନେ, ହଲେ କେନ ସଦୟ ତଥନେ ॥ ତୁମିହେ ସଦୟ
ଯାରେ, ଦୂର୍ଗମେ ବାଁଚାଓ ଫାରେ, ଅଧିକ କିକବ ଆମି ଆର ।

ବିଧିର ବିପାକ ଯାର, ଜୀବନ ସଂଶୟ ତାର, ଆର ତାର ନା
ଥାକେ ନିଷ୍ଠାର ॥ ଆଗମେ ନିଗମେ କୟ, ତୁମି ଅତି ଦୟା
ଯା, ଅନ୍ତ ନା ପାଯ ଶୁଣ ଅନ୍ତ । ଏହି ବୁଝି ସେହି ଶୁଣ, କୁଳ
ନାରୀ କର ଖୁଣ, ମରି ମରି କିବା ଶୁଣ ବନ୍ତ ॥ ତୁମିରେ ବଧେର
ମୂଳ, ମୃଜାଲେ ନାରୀର କୁଳ, ଅକୁଲେ ଫେଲିଯା ଅନିବାର ।
ଧିକ ଧିକ ଓରେ ବିଧି, ଏହି କି ତୋମାର ବିଧି, ନାରୀ ବଧା
ବିଧିରେ ତୋମାର ॥ ନାଦେଖେ ନାଥେର ମୁଖ, ବିଦରିଯା ଯାଯ
ବୁକ, ମରି ମରି ହାଯ ହାଯ ହାଯ । ନାହିଁ ତୋର ଦୟା ଲେଶ,
ନିଦୟ ହରେ ଲୋକେଶ, ଧନେ ପ୍ରାଣେ ମଜାଲେ ଆମାର ॥ ନା
ଦିଇ ତୋମାର ଦୋଷ, ଅନ୍ୟ ବୁଧା କରି ରୋଷ, ବୁଝିନୁ କପା
ଲ ଦୋଷାମାର । ନହିଲେ କେନ ଦିବସେ, ନିଦ୍ରା ଯାଇବ ଅବସେ,
ନନ୍ଦବା କି ହୟ ଏପକାର ॥ ଦିଜ କହେ ରାଜ ବାଲା, ପ୍ରେ
ମେ ଏମ୍ବି ଆଛେ ଜାଲା, ଉପଲକ୍ଷ ବିନା ନାହିଁ ହୟ । ପ୍ରେମ
ମାଟକେ ଆମାର, ସପ୍ରମାନ ଆଛେ ତାର, ଶୁଦ୍ଧ କିଛୁ ତୋମା
ବଲେ ନର ॥

ରମଣୀ ଆପନ କଲେବର ଓ ଅଞ୍ଚାତରଣକେ
ଭେଦନା କରତ କପେର ପ୍ରରିଚ୍ୟ ଦେଇ ।

ଦୀର୍ଘ ତିପଦୀ ।

ଶୁଣ ବଲି ରେ କୁନ୍ତଳ, ଆଗେ ଛିଲି ଶୁକୋମଳ, ଧରାଧର
ଜିନିଯା ବରଣ । ମନେୟ ଲୋଭ୍ୟ ଶୋତା କୋରେ, ଆମାର ମନ୍ତ୍ରକ
ପରେ, ବିରାଜିତେ ମଦା ସର୍ବକଣ ॥ ପାଇୟା ମମୟ କାଳ,
କେଳେ ବୁଢ଼େ ହୈଲେ କାଳ, ଭୁଜଙ୍ଗନୀ ନାଶିତେ ଆମାରେ ।
ନାହିଁ ତୋର ଦୟା କଣା, ହାଜାରିର କୁଣ୍ଡ, ଧରିଯା ଦଂଶିଛ

ଏକେବାରେ ॥ ଏକେତ ବିଚ୍ଛେଦ ଜ୍ଞାଲା, ନାହିଁ ସହେ ସେଇ
ଜ୍ଞାଲା, ହାୟ ପୁନ୍ ତୋର ଜ୍ଞାଲା ତାର । ଜ୍ଞାଲାର ଉପରେ
ଜ୍ଞାଲା, କତ ମଞ୍ଚ କରେ ବାଲା, ଏକି ଜ୍ଞାଲା ହଇଲ ଆମାଯ ॥
ଆମି ନାଥ ଅନାଧିନୀ, ସେ ସୋହାଗ ବିରୋଗିନୀ, ଛୁଃଧିନୀ
ରମଣୀ ଅତିଶ୍ୟ । ଦୋହାଇ ଖଗେନ୍ଦ୍ରବରେ, ସାଓ ଭୁମି ହାନା
ନ୍ତରେ, ଆର ଜ୍ଞାଲା ପ୍ରାଣେ ନାହିଁ ସୟ ॥ ନାଥେର କାହେ ସଥ
ନ, ଥାକିତାମ ଅନୁକ୍ଷଣ, ସରେତେ ବମ୍ବିଆ ଅପନାର । ତଥିନ
ଭୁମି ନୟନ, ଅବହେଲେ ତ୍ରିଭୁବନ, ଦର୍ଶନ କରେଛ ବାରବାର ॥
ସେ ପକ୍ଷେ ଛିଲେ ସାପକ୍ଷ, ଏପକ୍ଷେ ହୟେ ବିପକ୍ଷ, ହାୟ
କରିତେଛ ପକ୍ଷ ପାତ । ଆଗେ ସଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶିଯା, ଅବଲାରେ
ମଜାଇୟା, ଶେଷେ କେନ କରରେ ନିପାତ ॥ ଦାବାନଳ ସମଗ୍ରଣ,
ମରି ରେ ତୋମାର ଗୁଣ, ହେଣ ଗୁଣ ନାହିଁ ଦେଖି ଆର । ସେଥା
ନେତେ କର ବାସ, ତାରି କର ସର୍ବନାଶ, ସୁପ୍ରକାଶ ଆଛେ
ତ୍ରିମେଂସାର ॥ ଓରେ କୁରଙ୍ଗ ନୟନ, ଏରଙ୍ଗ ଦେଖି କେମନ, ଅଙ୍ଗ
କାର ଦେଖରେ ସକଳି । ଧିକ ଚକ୍ର ଧିକ ତୋରେ, ତୁଇତମଜା
ଲି ମୋରେ, ତୁଇ ଶେଷେ ମୋର କାଳ ହଲି ॥ ଓରେ ତିଳ ଫୁଲ
ନାସା, ତୁଇରେ ଅବଲା ନାସା, ହଲି ପୁନ୍ ଏସବ ଦେଖିଯେ । ଐ
ଦିକେ ଦିଲିସାଯ, ବଧିତେ ଏ ପ୍ରମଦ୍ୟ, ହାୟର ମୋର ମାଥା ଥେ
ଯେ ॥ ସତ ଦିନ ପ୍ରାଣ ନାଥ, ଛିଲେନ ଆଶାର ମାଥ, ତତୋଦିନ
ତୋମାର ନିଶ୍ଚାସ । ଛିଲ ମନ୍ଦିରଗତି, ତାହେ ସୁଶୀତଳ ଅତି,
ଯୁବତୀର ବାଡ଼ାତେ ଉଲ୍ଲାସ ॥ ଏବେ ବିନା ପ୍ରାଣଧନ, ବହିଛ
ସଥନେ ସନ, ଜ୍ଞାଲନ୍ତ ଅବଲ ସମ ତାର । କାମିନୀର କଲେବର,
ଦଙ୍କ କର ନିରନ୍ତର, ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଗୁଣ ଲୁକାଯେ କୋଥାର ॥ ଏକେ ଆମି

କୁଳ ନାରୀ, ଆର ଜ୍ଵାଲା ସୈତେ ନାରି, ଶୁନ ତୋରେ କରିବେ
ମିନତି । ହେଥା ଆର ନାହିଁ ରତ୍ନ, ଏଥନି ବାହିର ହୁଏ, ତୁହି
ଗେଲେ ଜୁଡ଼ାଯ ଯୁବତୀ ॥ ଓରେ ବିଷ ଓଷ୍ଠାଧର, ସଖନ ରେ ନିର
ସ୍ତର, ଧରିତେ ସେ ଅଧରେ ଅଧର । ତଥନ ଛିଲେ ସରମ, ଏଥନ
ହୟେ ନୀରମ, ବିଦୀର୍ଘ ହତେଛ ନିରସ୍ତର ॥ ଥଲେର ଥଲତା
ରୀତ, ନାହିଁ ଛାଡ଼େ କଦାଚିତ୍, ବିଦିତ ଆହୟେ ତ୍ରିସଂସା-
ରେ । ପର ହିଂସା କରିବାରେ, ଆଗେ ହିଂସେ ଆପନାରେ,
ଆପନି ମରେଓ ପରେ ମାରେ ॥ ତତ୍ତ୍ଵିକ ତୁହି ନଷ୍ଟ, ଆପନି
ଲଇୟା କଷ୍ଟ, ଅବୁଲାର ବିନାଶିଛ ପ୍ରାଣ । ଅନାଧାରେ କରେ
ବଧ, ନାବାଡ଼ିବେ ରାଜ୍ୟସ୍ପଦ, ନାବାଡ଼ିବେ ମାନେର ସମ୍ମାନ ॥
ଓରେ କୋମଳ ରସଜ୍ଞା, ତୋର କିରେ ଏହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ରମଣୀର ବଧି
ବେ ଜୀବନ । ଆଗେ ନାଥେ ଦେଖେ କତ, କଥା କୈତେ ନାନୀ
ମତ, ନିବାରିଲେ ନହେ ନିବାରଣ ॥ କାର ସନେ କରେ ଏକ୍ୟ,
ହରିୟା ସକଳ ବାକ୍ୟ, କଞ୍ଚିରୋଧ କରିଯା ଆମାର । ନା ଏମୋ
ସମ୍ମୁଖ ଦିଯା, ସଦି ରାଥି ଆଟକିଯା, ବଦନେ ଢାକିଯା ଆପ-
ନାର । ତାଇ ବୁଝି ପାଛୁ ଧାୟେ, ସାଇତେଛ ରେ ପଲାୟେ, ସାଓ୨
କିରିଯା ଏମନା । ତୁମି ଯଦି ଆଗେ କଥା ନାକହିତେ କୋନ
କଥା, ତବେତ ଏ ମୁକ୍ତଣୀ ହେତନା ॥ ଶୁନ ଦେଖିରେ ରଂଦନ, ଆଗେ
ତୋରା ତୁହିଜୁନ, ସନ୍ଧ୍ୟ ଭାବ ନାଛିଲ କଥନ । ସଦା ଛିଲ
ଆଡ଼ା ଆଡ଼ି, ହୁଇ ଶ୍ରେଣୀ ଛାଡ଼ା ଛାଡ଼ି, କଦାଚନ ନା ହଇତ
ମିଳନ ॥ ତଥାଚ ବଦିନ ମାର୍ବ, ଦୌଂହେ କରିତେ ବିରାଜ,
ଜିନି-ଜନ୍ମ ମୁଖତାର ହାର । ଏବେ କୋଥା ସେଇ ଶୋଭା,
ବଜ୍ରେର ସଦୃଶ ପ୍ରଭା, ହାୟ ଦେଖି ଏକି ଚମର୍କାର ॥ ରମଣୀ

বধের তরে, তাই এত দিন পরে ছই জনে করিলে মিলন ।
 তোমরা করিলে মিল, লাগিল দশনে খীল, মোর তায়
 সংশয় জীবন ॥ রংগী হত্যার তয়, কিছুমাত্র নাহিয়,
 ধিক ধিক ধিকরে দশন । নাহিক দয়ার লেশ, অনামে
 দিতেছ লেশ পুনঃ২ করিয়া ঘাতন ॥ হে মৃণাল ভুজ
 দয়, পূর্বেতে ছিলে সদয়, কিকারণে নির্দয় এখন ।
 আগে হেরে প্রাণনাথে, পসারিয়া ছই হাথে, তাঁর অঙ্গ
 করিতে বেষ্টন ॥ তথাপি তোমার আশা নাপূরিত সেই
 আশা, আর আশারাছিলে বাঞ্ছিঃ । ভাবিতে হে নির
 বধি, চতুর্ভুজ হইত যদি, তবে আশা পূরিত কিঞ্চিঃ ॥
 কত বল প্রকাশিতে, প্রাণনাথে উঠাইতে, অনায়াসে
 হৃদয়ে রাখিতে । এবে বুঝি পায়ে দিন, হৈলে তুমি শ
 ক্রি হীন, ছিঁড়ে পড় তৃণটি তুলিতে ॥ নাথ বিনা ব্যাকু-
 লিনী, যদি হারা যেন কদী, অনাধিনী দেখিয়া আমাকে ।
 সকলে করিয়া ষোগ, আমার বধের ষোগ, করিতেছ
 পাইয়া বিপাকে ॥ অবলার প্রাণে কত, আলা_১ সবে
 অবিরত, ওষ্ঠাগত হয়েছে জীবন । জিয়ন্তে মরণ প্রায়,
 শ্রমা কর অবলায়, আরামায় করো না নিধন ॥ ও
 রে রে বিস্তার বক্ষ, তুমি ও দেখি বিপুক্ষ, তৎখনীর পক্ষে,
 কেহনাই । সব সক্র পক্ষ পক্ষ, অনাথদের পক্ষে সখ,
 কুকু পক্ষ মাত্র দেখতে পাই ॥ দেখিয়া নাথের মুখ,
 কতই বাড়িতে বুক, অনায়াসে আপনা আপনি । প্রাণ
 নাথে রাখি বুকে, বুকে বুকে মুখে মুখে, সকৌত্তকে

ଧାକିତେ ତଥନି ॥ ଏବେ ଦେଖେ ବିରହିଣୀ, ହିଲେ କଟିନ
ପାରାଣୀ, ପୁନ ଶୁଷ୍କ ହତେଛରେ ବସା । ତୋର ଶୁଷ୍କ ହୋଯା
ନୟ, ମୋର ପ୍ରାଣେ ବଧାହୟ, ତାର ସାଙ୍କ ଦେଖ ସେ ହର୍ଦ୍ଦଶା ॥
ବିଦୀର୍ଘ ହତେଛ ଜମି, ପ୍ରାଣେ ମାରା ଯାଇ ଆମି, ମରାରେ
ମାରିତେ କି ବଳନା । ମରାରେ ମାରା ଗୌରବ, ଏ କିଛୁ ନହେ
ସୌରଭ, ହୟ ଶେଷେ କଳଙ୍କ ରଟନା ॥ ଓରେ ନବ ପର୍ମୋଦର,
ଦାଡ଼ିସ କଦମ୍ବ ତର, ଶୁକଟିନ ହିଲେ ନିରସ୍ତର । ଆମାର
ବୁକେର ମାରା, ଝୁଡ଼େ କରିତେ ବିରାଜ, ଦେଖେ ଲାଜ ପାଇତ
ମେରୁ ବର ॥ ସଥକନାଥେର ବୁକେ, ପଡ଼ିତେରେ ଅଧୋମୁଖେ, ତାହେ
ଭାର ଯତ ଜ୍ଞାନ ତୀର । ମେହି କୃପ ତୋର ଭାର, ବସାତେ ଛିଲ
ଆମାର, ପ୍ରାଣ ନାଥେ ହେରେ ଅନିବାର ॥ ମେହି ନିଧି ଯଦ
ବଧି, ହାରାଯେଛି ତଦବଧି, ନିରବଧି ଓରେ କୁଚ ଦ୍ୱୟ । ପ୍ରକାଶ
ପରିତ ସେବ, ଏବେ ଭାରହିଲହେଲ, ମରି ତାମ ଜୀବନ ସଂଶ
ସ୍ଥ ॥ କରେଛି କି ଅପରାଧ, ତବେ ସେ ସାଧିଛ ବାଦ, ଅପବାଦ
ସହିତ ଆବାର । ନାହିଁ ତୋର କୋନ ଧର୍ମ, ବୁକେ ବସେ ଏହି
କର୍ମ୍ମି ମର୍ମ ଭେଦ କରିଲେ ଆମାର ॥ ନିନ୍ଦିଯା କେଶରୀ କଟି,
ତୋମାରେ ପ୍ରଶଂସି କଟି, ଜମି କେଳ ହିଲେ ଏ କୃପ ।
ପୂର୍ବେତେ ସଦୟମୋରେ, ଛିଲେ ତୁମି ନିରସ୍ତରେ, ଏବେ କେଳ
ସକପେ ବିକପ ॥ ମାଗେ ପ୍ରାଣ ନାଥୋପରେ, ବିବିଧ ପ୍ରକାର
କୋରେ, କତବଳୀ ପ୍ରକାଶ କରିତେ । ଏବେ ମେହି ସବ କଥା, ଜ୍ଞା
ନ.ହୟ ଉପକଥା, ମନେ ବ୍ୟଥା ପାଇରେ କହିତେ ॥ ଅଜ୍ଞେ
ଅଜ୍ଞୁ ଚୁଲାଇତେ, ଘନ କଟି ଛୁଲାଇତେ, ପ୍ରଲୟେର ଝଡ଼େ ସେବ
ତର । ତୁ ନାହେତେ ଅଶ୍ରୁ, ଏମତି ଆହିଲେ ଶକ୍ତ, ଅଧିତ

ତୁ ମିରେ ଏତ ସଙ୍ଗ ॥ ଏଥନ ଦେ ସବ ବଳ, କୋଥାଯ ଲୁକାଲେ
ବଳ, ହୀନ ବଳ ଦେଖି ଅତିଶୟ । ବମିଲେ ନା ନଡ଼ ଚଡ଼,
ଦାଁଡ଼ାଲେ ନୁହୀଯା ପଡ଼, ଅନାଥାରେ ବଧିତେ ନିଶ୍ଚୟ ॥
ଦେଖିଯା ଆମାର ମୁଖ, ନା ହ୍ୟ ତୋମାର ଛୁଥ, ପାଷାଣ
ବିଦରେ ଦେଖେ ମୋରେ । ଶୁଣ ବଜି ଓରେ ଶ୍ରୋଧୀ, ପ୍ରାଣେ ବଧେ
ନା ରମଣୀ, ଏହି ମିନତି କରି ରେ ତୋରେ ॥ କେନ କୋକନଦ
ପଦ, ତୁ ମି ହଇଲେ ଅପଦ, ବିପଦ କାଲେତେ ଅବଳାର ।
ଆଗେ ନାଥେ ଦେଖିବାରେ, ଛୁଟେ ଯେତେ ବାରେ ବାରେ, ଥାମି
ଯା ରାଖାନ ଛିଲ ଭାର ॥ କଟକ କୁଟୀଲେ ପାଯ, ଚେତନ ନା
ହୈତ ତାଯ, ଅବିରତ କରିତେ ଗମନ । ରମଣୀରେ ବଧି
ବାରେ, ତାଇ ବୁଝି ଏକେ ବାରେ ଅବଶ ହଇଲେ ଦୃଚରଣ ॥
ହୈଲେ ଚଳ ଶକ୍ତି ହୀନ, ପାଇଯା ଦିନେର ଦିନ, ଅଭାଗୀର
ବଧେର କାରଣ । ତୁ ମିରେ ନିଷ୍ଠୁର ଅତି, ମଜାଇଲେ କୁଳ ବର୍ତ୍ତୀ,
ଆନ୍ତରେତେ ଆନିଯା ଏଥନ ॥ ଧରି ରେ ପାଇୟର ପାଯ,
କ୍ଷମା କର ରେ ଆମାଯ, ମାରୀ ବଧ କରୋନା କରୋନା ।
ଆଗ ନାଥ ଯେଇ ଦିକେ, ଗିଯାଛେନ ସେଇ ଦିକେ, ତାଁ ନୟ
ବାରେକ ଚଳନା ॥ ଓରେ ଅଙ୍ଗ ଆଭରଣ, ହାର କେଯୂର କଙ୍କଣ,
ଆବ ଙ୍ଗୁଳ ନକ୍ଷତ୍ର ମାଳା । ହୀରା ମଣି ଚୁନି ଲାଲ, ମୁକୁତା
ପାନ୍ଧା ପ୍ରବାଲ, କିଙ୍କିଣୀ ମୂପୁର ତାଡ଼ ରାଲା ॥ ରୁଣୁ ଘନୁ
ବନ ବନା, ଆଗେତେ ଛିଲ ବାଜନା, ଶୁମଧୂର ନାଥେର ନିକଟେ ।
. ସେଇ ବାଦ୍ୟ ବନ ବନା, ଏବେ ହଇଲ ବଞ୍ଚନା, ରମଣୀରେ
ବଧିତେ କପଟେ ॥ ହାରାସେହି ଆଗ ନାଥେ, ଆଗ ହେଚେ
ତାଁର ସାତେ, ଶୁଣ୍ୟ ଦେହ ଆହୟେ ପଡ଼ିଯା । ଇଥେ ନାହିଁ

ପୁରୁଷସ୍ତ୍ର, ନା ବାଡ଼ିବେ ରେ ମହୁସ୍ତ୍ର, ହୃଦ୍ୟ କାଯା ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରିଯା ॥ ଆଗେ ଏଣେ ଦେଉ ପ୍ରାଣ, ଶୈଫେ ମୋର ବଧ ପ୍ରାଣ, କାତର ନା ହବେ ତାହେ ପ୍ରାଣି । ଆମାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସୁତା, କରିଲାମ ତିଳ ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ଏହି ବାଣୀ ॥ ଶୁଣ ଦେଖି ରେ ଲାବଣ୍ୟ, ତୋମାର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ, ସେ ବର୍ଣ୍ଣ ଲୁକାଲେ କୋଥା ଆଜ । ସେ ବର୍ଣ୍ଣ ହେବେ ଶୁବର୍ଣ୍ଣ, ଅନଳେ ପ୍ରବେଶେ ତୁର୍ଣ୍ଣ ତଡ଼ିଏ ଅଛିର ପାରେ ଲାଜ ॥ ସେ ବର୍ଣ୍ଣ କେନ ବିବର୍ଣ୍ଣ, ହଇଲେ ରେ କୁଷଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣ, କି କାରଣେ ବଲନା ଆମାଯ । ହେରିଯା ତୋମାର ବର୍ଣ୍ଣ କୁମେ ଦେହ ହୈଲ କିନ୍ତୁ, ଶକ୍ତି ହୀନ ଶୀଘ୍ର ହାୟ ହାୟ ॥ ପାଇୟା ସମୟ ମନ୍ଦ, ଅଙ୍ଗେର କମଳ ଗଞ୍ଜ, ତୁମିଓ ପଲାଲେ ଏ ସମୟ । ସମୟେ ସକଳି କୁରେ, ଭେକେ ଗଜେ ନାଥି ମାରେ, ଆର ବାକି ଦିବ ପରିଚର ॥ କମଳ ଜନ ମେ ଜଲେ, ବ୍ୟକ୍ତ ଆହେ ସର୍ବ ହୁଲେ, ଦିବା ନିଶି ଜଳପରେ ରସ । ତପନ ଆପନ କରେ, ତଥନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କରେ, ସଥ୍ୟ ତାବ କରିଯା ଉଦୟ ॥ ଯଦି ଜଳ ଚୁତ ହସ୍ତ, ସେଇ ଜଲେ ବିନ୍ଦୁଶାୟ, ଯେଇ ଜଲେ ଜନମ ତାହାର । ଦିବାକର ସେଇ କରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କରିତ ତାରେ, ସେଇ କରେ ଦହେ ଅନିରାର ॥ ଅତ ଏବ ମୋର ଦଶା, ହଇୟାଛେ ସେଇ ଦଶା, ଏକ ଦଶା କମଳେର ଆମାର । ମହିଲେ ଆପନ ମାତା, କେନ ଦିଲ ମର୍ମେବ୍ୟଥା, ଅନାୟାସେ ନିଜ ତନୁମାର ॥ ଓରେ ରେ ବୀଳ ବସନ, ତୁମିତ ରେ ବିଶ୍ଵକଣ, କରିତେହ ଦଶନ ଘାତନ । କିଛାର ବିଛାର ଜାଳା, ଅଧିକ ତୋମାର ଜାଳା, ତାର କରେ ପ୍ରାଣ ବିନାଶନ ॥ ଆମା ରେ ଯଜୋବେ ବଲେ, ତାଇ ତୋରା ଛଲେ କଲେ, ପ୍ରାଣ ନାଥେ

ଦିଲି ତାଡ଼ାଇୟା । ହୟ ବଧ ଏକେବାରେ, ନୟ କେନ ବାରେ
ବାରେ ସଥିତେଛ ଲବଣ ଛଡ଼ାଯା ॥ ଆମି ଛଃଖିନୀ ରମଣୀ,
ଅଭିନବ ବିରହିନୀ, ଆର ଜ୍ଞାଲା ପ୍ରାଣେ ନାହି ସୟ । ହିଁ
ଆହି ହୀନ ଶକ୍ତି, କି ଆରକରିବ ଉତ୍ତି, ମୁକ୍ତିକରି ମେରନା
ଆମାୟ ॥ ସେମନ "ଅମର ଗଣେ, ମନେ କଲେତେ କ୍ରୂର, ମନେ,
ଏକ ଯୋଗ ହୟେ ସର୍ବଜନେ । ଅଷ୍ଟ ବଜ୍ର ଏକନ୍ତର, ଛଲେ କୈଲ
ଦାମୋଦର, ଦଶ ରାଜ ଅଶ୍ଵିନୀ ନିଧନେ ॥ ତେମତି ତୋମରା
ସବେ, ଏକ ଯୋଗ ହୈଲେ ଏବେ, ଛଃଖିନୀର ମାଶେର କାରଣ ॥
ତବେ ମୋର ରଙ୍କେ ନାହି, ମାଦା ମନେ ତାବି ତାଇ, ଅପଘାତେ
ହଇବେ ଘରଣ ॥ ଦିଜ କହେ ରାଜବାଲା, ପୀରିତେର କତ
ଜ୍ଞାଲା, ଯାର ଜ୍ଞାଲା ଦେଇ ମେ ଜ୍ଞାନୟ । ପ୍ରେମ ନାଟକେ ଆ-
ଆର, ସପ୍ରମାଣ ଆୟାହେ ତାର, ଶୁଦ୍ଧ କିଛୁ ତୋମା ବଲେ ନୟ ॥
ରମଣୀ ବିଲାପ ଛଲେ ଝତୁ ରାଜାକେ ଭେଦ ସନା କରେ ।

ଦୀର୍ଘ ତ୍ରିପଦୀ ॥

ଶୁନ ଝତୁ ମହିରାଜା, ଆମରା ତୋମାର ପ୍ରଜା, ତୁମି
ରାଜା ରାଜ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତି । ତାହେ ଶିକ୍ଷ ଶିକ୍ଷ ତାବି, ଇଷ୍ଟ
ନିଷ୍ଠ ସଶୋ ରାଶି, ମୁଦ୍ରକାଶ ସର୍ବତ୍ରେ ଭୂପତି ॥ ଦାରୁଣ ପ୍ରତା
ପ ତବ, ମେ ସେ ଅତି ଅସତ୍ତବ, ଉଦ୍ଦୟେ ପ୍ରଚର୍ଣ୍ଣ ରବି ପ୍ରାୟ । ବିର
ହୀର ଦଶ ଧର, ଆପନି ହେ ନୃପବର, 'ଅଧିକ' କି କହିବ
ତୋମାର ॥ ଏହି କି ରାଜାର ଧର୍ମ, ପ୍ରଜାର ପୀତିନ କର୍ମ,
ରାଜଭକ୍ତ କାରଣେ ନରପତି । ଯାହାର ଆହରେ ଧନ, କର ଦିବେ
ଦେଇ ଜନ, ଯାର ନାହି ଦିତେ ହେ ଶକ୍ତି ॥ ମେ କେଇମେ
ଦିବେ କର, ବଳ ଦେଖି ନୃପବର, ଛଃଖିନୀର ପ୍ରତି ହେ ସଞ୍ଚୁ

ତି । ଭୂମି ରାଜ୍ଞୀ ଅବିଚାର, କର ସଦି ତବେ ଆର, ବିରହୀର
ନାହିଁ କୋନ ଗତି ॥ ସଥନ ସେ ରୁସରାଜ, କାହେ ଛିଲ ମହା
ରାଜ, ରାଜସ୍ତ ଦିଯାଛି ହେ ତଥନ । ଏବେ ନାହିଁ ଗୁଣମଣି,
ହଇୟାଛି ବିରହିଣୀ, ଅନାଥାର ମତ ହେ ଏଥନ ॥ ବିରହିଣୀ
ଜନ ଗଣେ, ନାହିଁ ବଦୋ ହେ ଜୀବନେ, ଅଖ୍ୟାତି ହଇବେ
ଅତିଶୟ । ସବେ ବଲିବେ ତୁରନ୍ତ, ନାରୀ ବଧା ରେ ବସନ୍ତ, କି-
ଛୁ ମାତ୍ର, ନାହିଁ ଧର୍ମ ଭୟ ॥ ତବ ଆଜ୍ଞା ଶିରେ ଧରେ, ସବ ତୈସ
ନ୍ୟ ନିରନ୍ତରେ, ସବ ରାଜ୍ୟ ବେଡ଼ାର ବ୍ୟାପିଯା । ଦାଳୁଣ ହରେ
ପ୍ରବଳ, ପ୍ରକାଶିଯା ସ୍ଵର୍ଗ ବଳ, କେରେ ବିରହିଣୀରେ ବଧିଯା ॥
ଦେଖ ଭର୍ମରୀ ଭର୍ମରେ, ସଦା ଗୁଣ ଗୁଣ ସ୍ଵରେ, ବିରହୀର କାଣେ
ହାନେ ତୀର । କି କହିବ ଲୃପମଣି, ତାହେ ସତ ଅଭାଗିନୀ,
ଏକେବାରେ ହୟ ହେ ବଧିର ॥ ଆର ତୁଷ୍ଟି ପିକବରେ, ଗରଳା
କୁ କୁହ ସ୍ଵରେ, ବିରୋଧୀର ବିଦରେ ଅନ୍ତର । ତାହାର ସାତମା
ମତ, ବିଶେଷିଯା କବ କତ, ପ୍ରାଣ ଓଷ୍ଠାଗତ ନିରନ୍ତର ॥ ମୁ
ଲୟ ସମୀର ତାଯ, ସଦା ମନ୍ଦିର ବୟ, ଜିନିଯା ଅଳନ୍ତ ରତ୍ନ-
ଶର୍ଣ୍ଣ । ସଥନ ଲାଗେ ଶରୀରେ, ଅମନି ଚିତନ୍ୟ ହରେ, ଜ୍ଞାନ
ହୟ ନିକଟ ଘରଣ ॥ ଅଶାନ୍ତ ପାଷଣ ଅତି, ନିଦାଳୁଣ ରତ୍ନ
ପତି, ସଦି ଦେଖେ ବିରହିଣୀ ଜନେ । ଶ୍ରୀ ହତ୍ୟା ପାପେର ଭୟ,
କିଛୁ ମାତ୍ର ନୁ କରିଯ, ତୀର୍ମୁ ବାଣ ହାନେର ପରାଣେ ॥ କି
କବ ବାଣେର ଆଲା, ସେ ଆଲା ବିଷମ ଆଲା, କି ଆର
କହିବ ହାଯ ହାଯ । ନା ଦେଖି ଏମନ ଆଲା, ବେ ଆଲାର
କୁର୍ମବାଲା, କୁଳ ଛେଡ଼େ ଅକୁଲେତେ ଘାଯ ॥ ଦେଖ ତବ ଆଗ୍ନ
ମନେ, ସତ ବିରହିଣୀ ଗଣେ, କେହ ପ୍ରାଣେ ସୁରେ ନାହିଁ ଯାଇ ।

ଭୟେ ଅଙ୍ଗ ଘର ଘର, ହିଁ କଞ୍ଚ ନିରସ୍ତର, ଭୟେ ମୁଖ ବୁକ
ଶୁଷ୍କ ହୟ ॥ ସ୍ଵର୍ଗଦେ ନା ଥାକେ କେହ, ଆହାର ଉଛାର, ଯରି
ଯରି ଗେଲ ଗେଲ ପ୍ରାଣ । କେହ ଦିଯା ବୁକେ ହାଥ, ସଦା କରେ
ଅଞ୍ଚପାତ, କେହ ବଲେ କୋଥା ଗେଲେ ପ୍ରାଣ ॥ କେହ କରେ
ହାଯାର, କେହ ବଲେ ପ୍ରାଣ ଯାଯ, କେହ ବଲେ କୋଥା ଶୁଣମଣି ।
କେହ ବଲେ କୋଥା କାନ୍ତ, କେହବା ଡାକେ କୁତାନ୍ତ, କେହ
ବଲେ ବିଦର ଅବନୀ ॥ ଏହି କପ ସରେ ସରେ, ମବ ବିରହିଣୀ
କରେ, ଶୁନ ଶୁନ ଓହେ ଝାତୁପତି । ସନ ସନ ଛାଡ଼େ ଆସ,
ବଲେ ହକୁ ସର୍ବନାଶ, ବସନ୍ତ ରାଜାର ଶୀଘ୍ରଗତି ॥ ଯାକ୍
ରେ ବସନ୍ତ ରାଜ୍ୟ, ଆର ଆଲା ନହେ ସହ, ଧୈର୍ୟ ହଇ ଆମ
ରା ସକଳେ । ଏହି କପେ ଅବିରତ; ଗାଲା ଗାଲି କରେ କତ,
ମନ ତୁଃଖେ ଆର କତ ବଲେ ॥ ବିଧି ମତେ ପାଯେ ତାପ,
ଦେଇ ଶେଷେ ଅଭିଶାପ; ମେ କଥା କି କବ ନୂପମଣି । ବଲେ
'ରାଜା ବାକ୍‌ଉଛମ, ସାମନ୍ତ ସହିତ ତୁର୍ଣ୍ଣ, ତବେ ବାଁଚେ ସତ
ବିରହିଣୀ ॥ ଶୁନ ରାଜା ମହାଶୟ, ମନ ତୁଃଖ ପେତେ ହୟ,
ମନ ତୁଃଖ ଦିଲେ ଅବନ୍ନାର । ସାକ୍ଷ ଦେଖ ଯହିପାଳ, ହେ
ତୋଗ ଦୀର୍ଘ କାଳ, ଅଞ୍ଚକାଳ ତୋଗ ହେ ତୋମାର ॥ ସଥନ
ତୋମାର ମୃଦୁ, କରିଲେନ ପରମେଷ୍ଠୀ, ଶୁନ ଶୁନ ଓହେ ଝାତୁ
ପତି । ତାର ପରେତେ ଅବନୀ, ହେଲ ତବ ରାଜଧାନୀ, ତୁମ୍ଭି
ଆମି ହେଲେ ଭୂପତି ॥ କକିଳାଭମର ଆମି, ସାମନ୍ତ ହେଲ
ଧାମ, ସନେ ତବ ବାଡ଼ିଲ ଉଲ୍ଲାସ । ଅତିଶୟ ମକୋଟକେ,
ପ୍ରଜା ଗଣେ ପାଲ ସୁଧେ, କିନ୍ତୁ କର ବିରହୀ ବିନାଶ ॥
ତାହେ ସତ ବିରହିଣୀ, ହୟେ ଅତି ବ୍ୟାକୁଲିନୀ, ଜୀବନ ସଂଶ୍ଲିଷ୍ଟି

ଯ ଅନୁମାନି । ପରମେଶ୍ୱରେରେ ସବ, ନିରସ୍ତର କରେ ସ୍ଵବ, ଶୁଣ
ବଲି ଓହେ ନୃପମଣି ॥ ଦେଖ ହେ ଜଗଦୀଶ୍ୱର, ଆଣେ ମାରେ
ନିରସ୍ତର, ଅବିଚାରେ ବସନ୍ତ ରାଜନ । ଏକେତ କୁଳ କାରିନୀ,
ତାହେ ମୋରା ଅଭାଗିନୀ, କୁପା କରି କରହେ ତାରଣ ॥
ହେମ ମତେ ସବେ ତାରା, ହୟେ ଅତି ସକାତରା, ପରମେଶ୍ୱରେ
ରେ ସ୍ତ୍ରତି କରେ । ତୁଷ୍ଟ ହୟେ ଦୟାମୟ, ଶ୍ରୀଯେରେ ଡାକିଯା
କଯ, ସାଓ ତୁମି ପୃଥିବୀ ଭିତରେ ॥ ରାଜଙ୍କ ଝତୁ ରାଜାର,
କର ଗିଯା ଅଧିକାର, ଆର ତାରେ ନାହିଁ ଦିଓ ଠାଙ୍ଗି । ରା-
ଜା ସହ ସୈନ୍ୟ ଗଣେ, ତାଡ଼ାଇବେ ସର୍ବ ଜନେ, ଦେଖ କାର
ଆଣେ ସଥେ ନାହିଁ ॥ ସଥନ ବସନ୍ତ ରାଜ, ଆସିବେ ଧରଣୀ
ମାର, ପାଛେ ପାଛେ କରିବା ଗମନ । କରିଲାମ ଅନୁମତି,
ସେନ ତୁଷ୍ଟ ଝତୁ ପତି, ହେଦେନୀତେ ନା ଥାକେ କଥନ ॥ ଶୁଣ
ରାଜା ସେଇ ଅବଧି, ଭେବେ ଦେଖ ଅଦ୍ୟାବଧି, ବଂସରେତେ ଏସ
ଏକବାର । ସଦବଧି ଶ୍ରୀଯ ତର୍ତ୍ତା, ଜାନିତେ ନା ପାରେ ବାର୍ତ୍ତା,
ତଦବଧି ତବ ଅଧିକାର ॥ ପାଇଲେ ଶ୍ରୀଯେର ଶାଢ଼ା, ତାଡ଼ା
ତାଡ଼ିଛି ଛାଡ଼ ପାଡ଼ା, ସୈନ୍ୟ ଗଣେ ଲାଯେ ଝତୁ ରାଜ । ଅଞ୍ଚ
କାଳ ଜନ୍ୟେ ତୁମି, ଆସିଯା ତାରତ ଭୂମି, ଲୋକ ମାରେ
କେମ ଧର ଲାଜ ॥ ଶୁଣ ରାଜା ବଲି ଢିକ, ଧିକ ତୋରେ
ଧିକ ୨, ତୁ ବିରହିତୀ ନାଶ ଆଣେ । ଏବେ ଅଜଳେ ଶ୍ରୀଯ
ପତି, ପଲାଇବେ ଶ୍ରୀତ୍ରଗତି, ଜାରି ଜୁରି ରବେ କୋନ
ଥିଲେ । ଅଭିନବ ତର୍ତ୍ତ ସବ, ନବୀନ ଶାର୍ଥ ପଞ୍ଜବ, ନାନା
ବର୍ଣ୍ଣ ଡିଲ୍ଲିଛେ ନିଶାନ । ଶ୍ରୀଯ ରାଜ ଆଗମନେ, ସାବେ ସବ
କୋନ ଥାଲେ, କିଛୁ ମାତ୍ର ନା ରୁବେ ନିଶାନ ॥ ଅତଏବ

হৃপমণি, বধো না হে বিরহিণী, সহজে মরমে মরে আ-
ছে। দ্বিজ বলে বিধি ভাল, এই আলা চির কাল, বির
হীর কপালে লিখেছে ॥

রংগী আপন ছাঁথের পরিচয়েরাই কুল বধু ।
গৎকে সতর্ক করেন ।

পয়ার ।

আমার ছাঁথের কথা করি নিবেদন । মন দিয়া শুন
বত কুল নারীগণ ॥ রাজার নন্দিনী আমি কুলের কামি
নী । দ্বিষ্ণু বাড়য়ে ত্রাথ কৈতে সে কাহিনী ॥ বিবাহ
আমার দিয়া জনক জননী । স্বতন্ত্র আমায় করে দিলেক
তথনি ॥ পঞ্চ জন সখী লয়ে আপন মহলে । পতিরে
লইয়া স্বর্ণে থাকি অভুহলে ॥ কিছু দিন পরেতে
আমার প্রাণ পর্তি । কস্তুর বিপাকেতে গেল আপন
বসতি ॥ স্তাহার বিচ্ছেদে প্রাণে কাতরা হইয়া । গৱা
ক্ষে বসিয়া থাকি পথ নিরখিয়া ॥ এই কপে নিত্য নিত্য
থাকি আমি বোসে । তার পরে বলি শুন এক দি-
বসে ॥ নবীন বয়েস এক দ্বিজের নন্দন । সেই হান
দিয়া তেঁহ করলে গমন ॥ অধো মুখে সে নাগর পথে
চলে বায় । তারে দেখে লজ্জা জয় সকলি পলায় ॥
বতন করিনু কত নারিনু রাখিতে । কোন দেশে ছুটে
গেল কুবিতে ॥ তার পরে দেখি জ্ঞান দৈর্ঘ্যের স-
হিত । অবায়াসে ছেড়ে গেল করিয়া বঞ্চিত ॥ চারি
ধিক হৈতে সবে পলাইয়া যায় । একাকি কদিকে আমি

ସାମାଲିବ ତାର ॥ ଏକ ଜନେ ଆଶ୍ରମିତେ ଯାଇ ଆର
ଜନ । ବଳ ଦେଖି କାରେ ଧରେ ରାଖି ଗୋ କଥନ ॥ କ୍ରମେ
ଛାଡ଼ିଯା ପଲାଲୋ ସର୍ବ ଜନ । ଅନୁଷ୍ଠର ଭାବିଲାମ ଆହେ
ମାତ୍ର ମନ ॥ ମନେ ଆଟକିତେ ଆମି କରିନୁ ସତନ । ଝୁଁଝି
ଯା ନା ପାଇ ଶେଷେ କୋଥା ଗେଲ ମବ ॥ ମନ ହାରାଇୟା
ଆମି କରି ହାୟଇ । ଦେଖି ମନ ଦିଜ ଶୁତ ପାଚୁଂ ଯାଇ ॥
ପର ପୁରୁଷେର ଦ୍ୱାଙ୍ମେ କରେଛେ ଗମନ । କଥା କରେ କି କପେ
ତେ କିରାଇ ତଥନ ॥ କୁଲେର କାମିନୀ ତାର ରାଜାର ନନ୍ଦି
ନୀ । ପର ପୁରୁଷେର ମୁଖ କଥନ ଦେଖିନି ॥ ତୁଡ଼ି ଦିଯା ଘନେ
ସତ ହାତ ନାଡ଼ି । ଶୁନିଯା ନା ଶୁନେ ମନ ଯାଇ ତାଡ଼ା
ତାଡ଼ି ॥ ଏତ କରେ ଡାକି ତାରେ କିରେ ନାହିଁ ଚାଯ । ଶେଷେ
ଜଳ ଲାଇୟା ଦିଲାମ ତାର ଗାଯ ॥ ଭିଜିଲ୍ ସକଳ ଅଙ୍ଗ
ଦେଖେ ମୋର ମନ । ଭରେ ଦିଜ ଶୁତେ ଧରେ ଜଡ଼ାଯେ ତଥନ ॥
ତାହାର ଅଙ୍ଗେର ଜଳେ ଦିଜେର ବସନ । ଏକେବାରେ ସମୁଦ୍ରମୁଁ
ଭିଜିଲ ତଥନ ॥ ଆହୟେ ଆମାର ମନ ଜଡ଼ାଇୟା ତାମ୍ଭା ।
ତାମ୍ଭର ନା ଦେଖିଯା ଦିଜ ଚାରି ଦିକେ ଚାଯ ॥ ତାର ପରେ
ଉର୍କୁ ଦୃଷ୍ଟି କରେ ଦୃଷ୍ଟି ପାଇ । ଗବାକ୍ଷେର ଦ୍ୱାରେ ମୋରେ
ଦେଖିଲ ସାକ୍ଷରତ ॥ ଦେଖିଯା ମନେର ଭାବ ହାସି ଥଲଇ ।
ହାସି ଦେଖି ସେ ଭାବିଲ ଆମି ଦିନୁ ଜଳ ॥ ମନେରେ ସା-
ଶାଇ ଆମି ସତ ଆଁଥି ଠାରେ । ସେ ଜନ ଭାବରେ ମନେ
ଆମି ଡାକି ତାରେ ॥ ଚକ୍ର ନାଗର ମେହି ବ୍ରଦିକ ପଞ୍ଚିତ ।
ବିଲଞ୍ଘିତ ଭାବିଯା ମନେ ଦେଖିଲ ନିଶ୍ଚିତ ॥ ଆହୟେ ଆମାର
ମନ ତାହାର ଉପର । ଜାନିଯା ସମ୍ମୁଦ୍ର ଅତି ହଇୟା ନାଗର ।

ରତ୍ନ ସମ ସତ୍ତ୍ଵ କରି ଲାସେ ମୋର ମନ । ଆପନ ଭବନେ ଗେଲ
ଦ୍ଵିଜେର ନନ୍ଦନ ॥ ମନ ସଦି ଲାସେ ଗେଲ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦୁମାର ।
ବ୍ୟାକୁଲିନୀ ହୟେ ଆମି ଭାବି ଅନିବାର । ହେବ କାଳେ
ଦିବ୍ୟକୁ କରିଲ ଗମନ । ଦେଖିଯା ଗବାକ୍ଷ ବନ୍ଧ କରିଯା ତ-
ଥନ ॥ କାରେ କିଛୁ ମା କହିଯା ମୌନୀ ଭାବେ ଅତି । କରି
ଲାମ ଶରନ ତଥନି ଶୀଘ୍ରଗତି ॥ ନିଜ୍ଞା ନାହି ହୟ କରି ଓଠା
ବସା ମଦା । ହେବ ମତେ ବଞ୍ଚିଲାମ ସମସ୍ତ କ୍ଷଣଦା ॥ ଦ୍ଵିଜ
ହେବେ ରମଣୀର ବ୍ୟାପେର ଚଟକ । ରାଖିଲ ଏହେର ନାମ ରମଣୀ
ନାଟକ ॥

ପ୍ରମାର ।

ରଜନୀ ପ୍ରଭାତ ହୈଲ କରି ନିରୀକ୍ଷଣ । ଗବାକ୍ଷେର ଦ୍ୱାର ଖୁଲି
ଦେଖିନୁ ତଥନ ॥ ଦାଁଡାୟେ ଆଛେନ ସେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦୁମାର । ହେ
ରିଯା ତ୍ବାହାରେ ଭାବିଲାମ ପୁନର୍ବାର ॥ ସଦ୍ୟପି ହୁଲାଜ୍ଞା ମନ
ଫିରେ ନା ଆଇଲ । କାଜେ କାଜେ ମୋରେ କଥା କହିଲେ
ହୈଲ ॥ କଥା କରେ କିରେ ଲବ ମନ ଆପନାର । ନହିଲେ
ଆମାର କ୍ଷତି କ୍ଷତି କି ଉହାର ॥ ଏତେକ ଚିନ୍ତିଯା ଦ୍ୱୀପ
ଜିଜ୍ଞାସିନୁ ତାଯ । କାହାର ତନୟ ତୁମି ନିବାସ କୋଥାଯ ॥
କି ନାମ ତୋମାର କହ ଆମାର ନିକଟେ । ନତୁଳ ହେ ଦ୍ଵିଜ ମୃତ
ପଡ଼ିବେ ଶକ୍ତଟେ ॥ ଶୁଣିଯା ଏତେକ ବାଣୀ ଦ୍ଵିଜେର ନନ୍ଦନ । ଆ
ପନାର ପରିଚଯ କହିଲ ତଥନ ॥ ପରିଚଯ ପାଯେ ଶେଷେ ଅନେ
କ ପ୍ରକାରେ । ମନ କିରେ ଲବ ଆଶେ କହିନୁ ତାହାରେ ମ
କରିଲାମ କତ ହୁଲା ଦେଖାଇଯା ଭର । ସେ ତରେ କି ଭୁଲେ
ଦେଇ ଦ୍ଵିଜେର ତନୟ ॥ ମିଳନି କରିଯା ପରେ ମଧୁର ବଚନେ ।

କହିଲାମ ଆମି ସେଇ ବ୍ରାଙ୍ଗନ ନନ୍ଦନେ ॥ ଏ କେମନ ରୀତି
ତବ କହ ବିବରଣ । ଅବଲାର ମନ ହରେ ନିଲେ କି କାରଣ ॥
ଅତେବ ଯୋଡ଼ କରେ ବଲି ହେ ତୋମାସ । ମନ କିରେ ଦେହ
କେନ ବଧ ଅବଲାସ ॥ ଶୁନିଆ ଆମାର ବାଣୀ ଦ୍ଵିଜେର ତମୟ ।
ଶଶି ଶୂଖେ ରାଶି ରାଶି ହାସି କଥା କରଁ ॥ କି କଥା କହି
ଲେ ଶୁନେ ଜୁଡ଼ାଳ ଜୀବନ । ଆମାତେ କି ରାଜ ମୁତ୍ତା ଆଛେ
ତବ ମନ ॥ ଆମିତ ନା ଜାନି କିଛୁ ଓ ବିଧୁ ବଦନୀ । ସଦି
ଥାକେ ଆମି କିରେ ଦିବତ ଏଥନି ॥ କିଞ୍ଚିତ ଥାକିଯା
ମୌଳେ ବ୍ରାଙ୍ଗନ କୁମାର । କହିଲ ଆମାତେ ମନ ଆଛୟେ
ତୋମାର ॥ ଏତ ବଲି ମିନତି କରିଆ ସେଇ ଜନେ । ମନେରେ
କହିଛେ ଅତି ବିନୟ ବଚନେ ॥ ଶୁନ୍ତଃ ଶୁନ ମନ କରି ନିବେ
ଦନ । ଏକା ଆମି ଛୁଇ ମନ ଘୋଗାବ କଥନ ॥ ଏକେତ
ଆପନ ମନ ସାମାଲିତେ ନାହିଁ । ବିଶେଷ କାରୀର ମନ କି
କପେତେ ପାରି ॥ ଅତେବ ଶୁନ ତୁମ ଆମାର ବଚନ । ଯାରୁ
ମନ ତାର କାଛେ କରହ ଗମନ ॥ ମନେରେ ଏତେକ ବଲେ କହି
ଲୁଃ କଥନ । କିରାୟେ ଦିଲାୟ ଏହି ଲହ ତବ ମନ ॥ ମନ ଦିଯା
ଦ୍ରୁତ ଗତି କରିଲ ଗମନ । ମନ ପାଯେ ଦେଖି ଯେ ମେ ନହେ
ମୋର ମନ ॥ ଦ୍ଵିଜେର ନନ୍ଦନ ମମ ମନେର ବର୍ଦଳେ । ଆମାକେ
ତାହାର ମନ୍ଦିରୀ ଶୈଳ ଚଲେ ॥ ହାରାୟେ ଆପନ ମନ ତୁମୁ
ଛିନ୍ତୁ ଭାଲ । ଶେଷେ ପାଯେ ତାର ମନ ହୈଲ ଆର କାଳ ॥
କହିଲାମ ସେଇ ମନେ ଶୁନ ଓରେ ମନ । କିରେ ସାଓ ତୁମ୍ଭ
ପୁନ୍ଦ ଦ୍ଵିଜେର ସମନ ॥ ତଥା ଗିଯା କିରାଇଯା ଦେହ ମୋର
ମନ । ରାଖ୍ଯ ଅବଲାର ଏହି ନିବେଦନ । ମେ କହିଲ ମୋରେ

শুন ও রাজ কুমারী। তব মন আসে বা না আসে কি
আমারি ॥ আমিত তোমারে ছেড়ে না যাব কখন।
কহিলাম রাজ স্বতা সৰূপ বচন ॥ তুমি ছাড় ছাড়িবে
আমারে ও স্বন্দরী। তোমারে ছাড়িয়া আমি যাইতে
না পারি ॥ নিরাঁশ হইয়া আমি চারি দিকে চাই ।
সন্ধুখে দ্বিজের বাটী দেখি বারে পাই ॥ দোঁহে দোঁহা
কার ঘরে বসে নিরস্তরে । দেখা দের্থি হয় কথা কহি
ঠারে ঠোরে ॥ এক দিন সে নাগর হরিষিৎ কায় । ঘুঁড়ি
তে লিখিয়া পত্র কৌতুকে উড়ায় ॥ উড়াতেই ঘুঁড়ি
কেলে মোর ছাতে । আনিলাম ছিঁড়ে ঘুঁড়ি আপনার
ছাতে ॥ মেথিলাম আচে তায় বিচিত্র লেখন । লেখন
পড়িয়া হৈল ব্যাকুল জীবন । কাতর হইয়া কান্দি বমিয়া
গোপনে । হেন কালে তথা আল সহচরী গণে ॥ সথী
চৃণে কহিলাম সব পরিচয় । প্রবোধ বচনে তারা আ
মারে তোষয় ॥ সান্তনা করিয়া শেষে সহচরী গণে ।
জানালা কাটিয়া পথ কৈল সৰ্বজনে ॥ সেই পথ শ্ৰী
সুখে সে নাগর রায় । নিত্যই নিত্য মোর কাছে আই-
সে যায় ॥ দ্বিজ সুতে কাছে পারে যতেক ছুর্গতি ।
একেবারে হইলাম সকলি বিশুভি ॥ পরমি সুখেতে
ধাকি দিবস বাহিনী । তার পরে বলি শুন ছুখের কাহি
নী ॥ তীর্থ বাসে প্রাণনাথ গেলেন কাশীতে । তাহে ষে
পায়েছি ছুখ না পারি কহিতে ॥ নিশি দিবে ভেবেই
অস্তি দেখা দিল । এখন তখন প্রাণে আশা নাহি ছিল ॥

ସତ ହୁଃଥ ମହିଯାଛେ ମୋର ଶରୀରେତେ । ଦେବ ଦେବ ବିନା
ଅନ୍ୟ ନା ଜାନେ ମହିତେ ॥ ଅନୁଷ୍ଠର ଡାକେ ପତ୍ର ଲିଖି
ଲାଗ ତୁଁଯ । ପତ୍ର ପାଯେ ପ୍ରାଣ ନାଥ ଏଲେନ ଭୁରାୟ ॥
ପୁନରାୟ ପରମ ସୁଖେତେ ହୁଈ ଜନ । ଯୁଥେ ଯୁଥ ଦିଯା କରି
କାଳେର ହରଣ ॥ କିଛୁ ଦିନ ପରେ ପୋଡ଼ା କପାଳ ଭାଙ୍ଗି-
ଲ । ଡାକିନୀ ହଇଯା ଶେବେ ଘାରେ ଦାଗା ଦିଲ ॥ ମୋର
ପ୍ରାଣ ନାଥେ ଭାଡ଼ାଇଲ ସେ ଆବାଗୀ । ଆମାର ସମାନ ଆର
କେ ଆଛେ ଅଭାଗୀ ॥ ନହିଲେ ହଇବେ କେନ ହୁର୍ଷଟ ଘଟନା ।
ବୁଝିଯା ବିଚାର କର ସତ କୁଳାଙ୍ଗନା ॥ ସଦ୍ୟପି ନା ବୁଝେ କେହ
କରିବ ପିରିତି । ଆମାର ସମାନ ତବେ ପାଇବେ ଛର୍ଗତି ॥
ପଞ୍ଚାନନ ବଲେ ଶୁନ ଓରାଜ ନନ୍ଦିନୀ । ଆୟନାର କର୍ମ
ଦୋଷେ ଅଜେହ ଆପନି ॥

ରମଣୀ କୁଳ ନାରୀ ଗଣକେ ଉପଦେଶ ଦେଇ ।

ପରାର ।

ପ୍ରେମ କରିଲାମ ଆଗେ ପିଛେ ନା ଚାହିଯା । ଏଥିନ କେବଳ
ମହିଳାବିଯା ଭାବିଯା ॥ ତଥିନ କି ଜ୍ୟନି ପ୍ରେମେ କଟକ
ଆଛ୍ୟ । ଭାବିତାମ ପୀରିତି କେବଳ ସୁଖମୟ ॥ ନବୀନା
ପ୍ରେମିକା ଆମି ନବୀନା କାମିନୀ । ପୀରିତେ ଏତେକ ଜ୍ଵାଳା
ସ୍ଵପନେ ନା ଜାନି ॥ ଆଗେ ସବ୍ଦି ଘୁଣାକ୍ଷରେ କିଛୁ ଜାନି
ତାମ । ତବେ କିଲୁକାରେ ହେଲ ପ୍ରେମ କରିତାମ ॥ ସୁଖ ଆଶେ
ଭାଲ ମନ୍ଦ ନାକୁରି ବିଚାର । ଆପନି କରେଛି ପ୍ରେମ କି
ଦୋଷ ତୁଁହାର ॥ ପୀରିତି ବାଲିର ବାଁଧ ସ୍ଵପନେର ପ୍ରାୟ ।
ଝଣ ମାତ୍ର ସୁଖ ଭୋଗ ହାଯ ହାଯ ॥ ଅତଏବ ଝଲ

ସ୍ଵର୍ଗ ଗଣେ କରି ମାନା । ସରେ ଥାକି ପର ମନେ ପୀରିତି କରୋନା ॥ କି କହିବ ପ୍ରେମ ସିଙ୍ଗୁ ଅତି ଘନୋହର । ଶୁଖ୍ରକୃପ ମଣି ରତ୍ନ ଆହେ ବହୁତର ॥ ଭାବନା ସକ୍ରପ ଅତି ଉଚ୍ଛ ଛୁଇ ଧାର । ଧୈର୍ଯ୍ୟ କୃପ ତରୁ ତଥା ଭାଙ୍ଗେ ଅନିବାର ॥ ଛଂଖେର ତରଙ୍ଗେ ନୀର ସର୍ବଦା ଚଞ୍ଚଳ । ବିପକ୍ଷ ସ୍ଵର୍କପ ପକ୍ଷ ଥେଲେ ଅବିକଳ ॥ ଲାଞ୍ଛନା ଗଞ୍ଜନା ଝଡ଼ ବହେ ଅବିରତ । ବିଚ୍ଛେଦ କୁଣ୍ଡିର ଭାସେ ସଂଖ୍ୟା ନାହିଁ କତ ॥ ବଡ଼ଇ ଛର୍ବାର ସିଙ୍ଗୁ ଭୟକ୍ଷର ଅତି । ଶୁନ ଶୁନ ମନ ଦିଯା ସତ କୁଳ ବତୀ ॥ ନାବିବାର କାଳେ ହୟ ପ୍ରକୁଳିତ ମନ ॥ କିଛୁ ମାତ୍ର ଏଥବ ନା ହୟ ଦରଶନ ॥ ରତ୍ନ ଲୋଭେ ମେ ସଲିଲେ ପ୍ରବେଶ କରିଲେ । ଏକେ ବାରେ ବିଚ୍ଛେଦ କୁଣ୍ଡିରେ ଆସି ଗିଲେ ॥ ହେବ ଶୁଖ ମଣି କଣା ଆଶା କରି ମନେ । ପ୍ରେମ ସିଙ୍ଗୁ ଜଳେ ନେବେ ଛିଲାମ ସତନେ ॥ ଡୁବ ଦିଯା ଗୋପନେତେ କୁଡ଼ାଇ ରତନ । କୁଣ୍ଡିର ଗଣେରେ ଝାଁକି ଦିଯା ସର୍ବକଥ ॥ କି କବ ଛଂଖେର କଥା ବୁକ କେଟେ ଯାଏ । ହେବ କାଳେ କୁଣ୍ଡିରେତେ ଧରିଲ ଆମାୟ ॥ ଭାର ପରେ ମାନା ଛଲେ ଧାଲେ କୌଶଲେତେ । ପଲାଯେ ଆଲେମ ଆମି କୁଣ୍ଡିର ହଇତେ ॥ କିନାରାୟ ନା ଆସିତେ ହାର ହାଯ ହାଯ । ଜନନୀ ଡାକିନୀ ମୋର ଆସିଯା ତଥାୟ ॥ ହଳ ପଦ ଧରି ମୋରେ କୁଣ୍ଡିର ମଦନେ । ଅମାୟାସେ କେଲେ ଦିଲ ଆନନ୍ଦିତ ମନେ ॥ ମା ହେଁ ଏମନ କର୍ମ କେ କରେ କଥନ । ହିଂସ୍ରକ ଜନ୍ମର ଶୁଖେ ତ୍ୟଜ୍ୟେ ନନ୍ଦନ ॥ ବିଚ୍ଛେଦ କୁଣ୍ଡିର ଝାଁକ ମାବେତେ ପାଢ଼ିଯା । ପଲାବାର ପଥ ମଦା ବେଢାଇ ଥୁଜିଯା ॥ ମନେ ମନେ ଭାବି

ସଦି ଏକ୍ଟୁ ଫାଁକ ପାଇ । ସବ ଚଥେ ଠୁଲି ଦିରା କଳାଟି
ଦେଖାଇ ॥ ସଦି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କିଛୁ କିଛୁ ଫାଁକ ଛିଲ ।
ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷେର ବାଁକେ ମେ ପଥ ମାରିଲ ॥ କିପିଂଗ ସାହସ
ଯେ ଛିଲ ଆଶା ଭରମା । ପଥ ସାଟ ଝନ୍ଦ ଦେଖେ ହଲେମ
ହତାଶା ॥ କୁଣ୍ଡିର ନିକଟେ ଭାସି ସାଗର ସଲିଲେ । ଭୟେ
ତେ କମଳ ଭାସେ କମଳ କମଲେ ॥ ତ୍ରିଭୁବନ ଶୂନ୍ୟ ମୟ ହେରି
ଯେ ତିମିର । ଛୁଃଥ କୃପ ତରଙ୍ଗେତେ ସର୍ବଦା ଅଛିର ॥
ଏଥନ ତଥନ ପ୍ରାଣ ନିକଟେ ମରଣ । ନାକାନି ଚୋପାନି ଖେଇଁ
ଆଛି ସତକ୍ଷଣ ॥ ଅତ୍ୟବ ସକଳେରେ କରି ସାବଧାନ ।
ପ୍ରେମ ସାଗରେ ନାବିଲେ ନାହି ପରି ଆଣ ॥ ପୁନଃ୨ ଯୋଡ଼
କରେ କରି ନିବେଦନ । ଅଭାଗୀର କଥା ମନେ ରେଖ ଗୋ
ମ୍ଭରଣ ॥ ପ୍ରେମ ଜଳଧିତେ କରୁ ନେବନା ନେବନା । ଶୁଦ୍ଧ ମନିକଣା
ଲାଗି ସାହସ ବୈଧନା ॥ ସଦି କେହ ପ୍ରେମ କର ମନେ ହେନ
ଥାକେ । ଦୁଃଖାତ୍ମକ ଅନ୍ତରେ ଗେଲେ କେ ଧରେ କାହାକେ ॥
ସଥନ ଯେମନ ଭାବ ଦେଖିବା ଯେମନ । ତାରି ମମୋଚିତ କରୁ
କରି । ତଥନ ॥ ଅତ୍ୟବ ସାର କଥା କୈନ୍ତୁ ନିବେଦନ ।
ବୁଝିଯା କରିବେ କର୍ମ କୁଳନାରୀଗଣ ॥ ଶୁନ ଗୋ ରମ୍ଯୀ କହେ
ହିଜ ପଞ୍ଚାନନ । ଶୁନିଯା ଅଭୂତ ବାକ୍ୟ ଜୁଡ଼ାଲ ଶ୍ରବଣ ॥ ସେ
ମନ ବଂଶେତେ ଜନ୍ମ କରୁ ତାର ମତ । ତାରି ଉପ ଯୁକ୍ତ ପରା
ମର୍ଶ ଦିଲେ ଯତ ॥ ଏ ପୋଡ଼ାତେ ପୁଡ଼େମରିଦିବସ ଯାମିନୀ ।
କଥନ କି ହୁଏ ଭୟେ କାଁପଯେ ପରାଣୀ ॥ ଶୁଦ୍ଧେତେ ଧାକିବାବେ
ତୋମାର କୁଳ୍ୟାନେ । ସିମାପ୍ତ ହଇଲ ଗ୍ରହ ବେଳା ଅବସାନେ ॥

ଇତି ଗ୍ରହମାଣ୍ଡି ॥

